

УНИВЕРЗИТЕТ - „ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

-ПРАВОСУДНА НАСОКА-

**„ПОЛОЖБАТА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ
СПОРЕД НОВИОТ ЗАКОН ЗА КРИВИЧНА ПОСТАПКА“**

-МАГИСТЕРСКИ ТРУД-

Ментор

Доцент Д-р Олга Кошевалиска

Изработил

Дејан Велинов

Штип - 2015

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНКА И ОДБРАНА:

МЕНТОР: Доц. д-р Олга Кошевалиска
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

ЧЛЕН: Проф. д-р Лазар Нанев
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

ЧЛЕН: Доц. д-р Борка Тушевска
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Научно поле: Правни науки

Научна област: Право

Датум на одбрана: 02.03.2015

**„ПОЛОЖБАТА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ
СПОРЕД НОВИОТ ЗАКОН ЗА КРИВИЧНА ПОСТАПКА“**

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Table of Contents

ПОЛОЖБАТА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ	4
СПОРЕД НОВИОТ ЗАКОН ЗА КРИВИЧНА ПОСТАПКА	4
Вовед.....	11
Глава I – Историски развој на Јавното обвинителство.....	18
1. Историски развој на Јавното обвинителство	18
1.1. Јавното обвинителство во Римското кривично право	18
1.2. Историски почеток на јавното обвинителство како посебен државен орган	21
1.3. Историски развој на Јавното обвинителство во Р. Македонија.....	22
Совет на Јавни Обвинители	34
Закон за Јавно обвинителство од 2007 година	37
Јавнообвинителска служба	38
1.4. Компаративно правен преглед.....	42
Улогата на Јавниот обвинител согласно Препораката R (2000)19 на Советот на Министри	42
Аглосаксонско право	43
Италија	44
Германија	44
Република Хрватска	45
Заклучок	49
Глава II – Јавното обвинителство во Р. Македонија.....	51
2.1. Правната положба на Јавното обвинителство	51
2.2. Именување- избор на Јавните обвинители.....	57
2.3. Независност на Јавното обвинителство	61
2.4. Начела на Јавното обвинителство	64
2.4.1. Начело на опортунитет	65
2.4.2. Начело на легалитет	65
2.4.3. Начело на акузаторност	66
2.4.1. Начело на официјалност.....	66
Глава III – Надлежности на Јавното обвинителство во Кривичната постапка.....	67

3.1. Новиот концепт на ЗКП - Потреба и оправданост	67
3.2. Улогата на јавниот обвинител во предходната постапка.....	76
3.3. Спогудување на Јавниот обвинител со осомничениот	83
3.3.1. Општи карактеристики на спогудувањето	83
3.3.2. Видови спогудување	85
3.3.3. Улогата на Јавниот обвинител во постапката за спогудување.....	86
3.3.3.1. Компаративни аспекти на улогата на обвинителот во постапката за спогудување.....	86
3.3.3.2. Улогата на Јавниот обвинител во постапката за спогудување во ЗКП во Македонија	93
3.3.4. Одлуки во постапката за спогудување	100
3.4. Надлежноста на Јавниот обвинител во постапката за издавање на казнен налог	102
3.5. Истражни центри и Правосудна полиција	104
3.5. Односот помеѓу Јавниот обвинител и полицијата	109
Заклучок	111
Истражување	112
Препораки за успешно остварување на надлежноста на Јавниот Обвинител.....	117
Глава IV Заклучок.....	127
Користена литература.....	130

Краток извадок

Јавното обвинителство се формира по Француската револуција. Од тогаш, јавните обвинители стансваат државни службеници кои поседуваат надлежности и ингеренции на државен орган, кој што го следел извршување на законите и судските одлуки и кој го застапувал јавниот интерес пред судовите.

Јавното обвинителство какво што го знаеме денес (со надлежности и функции во кривичното гонење), првпат се појавува во Франција со Законот за кривична истрага од 1808 година. Со овој закон доаѓа до одвојување на правото за подигнување на обвинение, доверено на Јавниот обвинител како посебен државен орган, и на правото за водење истрага што му е било доверено на истражниот судија. Овие две функции дотогаш т.е. во инквизиторната постапка биле во рацете на еден орган - истражниот судија.

Јавниот обвинител претставува орган кој по службена должност врши прогон на сторителите на кривични дела. Тој обезбедува еднаквост на граѓаните пред законот во вршењето на функцијата, независно од полот, расата, бојата на кожа, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување и имотната и општествената положба. Никој не може да влијае врз самостојноста и непристрасноста на јавниот обвинител во вршењето на функцијата. Политичко организирање и дејствување во јавното обвинителство се забранува, без притоа да се ограничи правото на слобода на изразување, вероисповест, здружување и собирање.

Со текот на времето, функцијата Јавен обвинител се променува, надополнува и проширува, сето тоа во тек со современите промените во општеството а со цел поуспешно извршување на својата функција и борба против современите облици на криминалитет.

Клучни зборови: Јавен обвинител, положба, криминалитет

Abstract

Public Prosecutor is established after the French Revolution. Since then, public prosecutors become civil servants who own powers and responsibilities of the state body, which followed the execution of laws and court decisions and who represented the public interest before the courts.

Public Prosecution as we know it today (with responsibilities and functions in the prosecution), first appeared in France in the Criminal investigation in 1808. This law comes to the separation of the right to raise the charge entrusted to public prosecution as a separate state authority, and the right to investigate what has been entrusted to the investigating judge. These two functions till then - in inquisitors procedure was in the hands of one authority - the investigative judge.

The public prosecutor is a body ex officio prosecution of perpetrators of crimes. It provides equality of citizens before the law in their position, regardless of sex, race, color of skin. national or social origin, political or religious beliefs, property and social status. No one may affect the independence and impartiality of the Attorney General in his work. Political organization and activity in the public prosecution is prohibited without limit the right to freedom of expression, religion, association and assembly.

Over time, the public prosecutor changes, complements and expands it all up to date with changes in modern society and in order to perform its function and fight against modern forms of criminality.

Keywords: Public prosecutor, position, criminality

Вовед

Денес повеќето современи држави водењето на целата претходна постапка му го доверуваат на јавното обвинителство, во тесна соработка со полицијата и сè поголемиот број специјализирани органи кои работат на следење, анализа и откривање на различни форми на криминалот и корупцијата. Со цел самото да стане респектибилна институција која ќе гарантира владеењето на правото во современите демократии, јавното обвинителство сè повеќе се профилира како посебен и самостоен орган на правосудството, дистанцирајќи се од извршната власт. Современите облици на криминалитет го поставија прашањето за поефикасна и поефективна борба против истиот пред јавниот обвинител, како единствено надлежниот орган за гонење на сторителите на кривичните дела по службена должност со истовремено почитување на слободите и правата на човекот.¹

Функција на јавното обвинителство е прецизно дефинирана во Законот за јавно обвинителство. Јавниот обвинител, како еден од трите субјекти во рамките на казнената постапка, за своја функција го има кривичното гонење на сторителите на кривични дела. Меѓутоа, заштитата на јавниот интерес, од страна на јавното обвинителство не се исцрпува единствено преку таа функција.

Како единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривични дела, јавното обвинителство има посебна улога во кривичното гонење, воопшто. Неговото ефикасно постапување е услов за остварување на заштитната функција на кривичното право. Постапеноста на јавниот обвинител како орган кој се грижи за заштита на човековите права и како иницијатор за нивно ограничување, од друга страна, сама по себе ја одразува специфичноста и тежината на јавно-обвинителската работа. Покрај тоа, јавниот обвинител треба да ги следи и проучува општествените односи и појави што се од значење за остварување на неговата функција. Со тоа, јавното обвинителство не е ангажирано само во сузбивање на криминалитетот, туку и во спречување на

¹ OSCE (2012) „Прирачник за закон за кривична постапка“, Министерство за внатрешни работи, Биро за јавна безбедност, Центар за обука, Скопје, стр.10;

општествено-штетните појави. Поради тоа, истото не е само репресивен, туку и превентивен орган. Оттука, друга, не помалку значајна улога е неговата превентивна функција која се состои во спречување на криминалитетот.

Превентивната обврска на јавното обвинителство се состои во пратење и анализа на одредени појави во општеството, пред се криминогените, кои претставуваат закана односно се фактори за појава на одредени криминални однесувања. Следен чекор во рамките на превентивните активности е податоците добиени од анализата да се насочат спрема соодветни органи/субјекти на криминалната политика, со давање конкретни предлози и сугестии за надминување и отстранување на одредени криминогени фактори.

Современите облици на криминалитет, особено корупцијата и организираниот криминал, пред јавниот обвинител, како единствено надлежниот орган за гонење на сторителите на кривичните дела по службена должност, сериозно го поставија прашањато за поефикасна и поефективна борба против криминалитетот, но и почитување на слободите и правата на човекот и тогаш кога тој се појавува како прекршител на правните норми.

Новиот акузаторен концепт на Законот за кривична постапка обезбедува примена на највисоките принципи на човековите права, обезбедува еднаква, брза и ефикасна правда и процедурална правичност, пред се тоа значи еднаков пристап на странките пред судот, а со тоа и перцепција кај граѓаните и јавноста дека судскиот систем обезбедува правда за сите.

Според овој закон, при сторено кривично дело разликата во однос на досегашната постапка е што по известувањето од МВР на лице место излегуваа јавниот обвинител заедно со истражниот судија, а со увидот раководеше истражниот судија. Од сега, истражниот судија не постои, туку јавниот обвинител е тој кој самиот излегува на лице место заедно со претставници на правосудната полиција. Постои протокол за соработка меѓу полицијата и обвинителството и во него ќе бидат уредени и односите за известувањето.

Тематскиот концепт на овој магистерски труд преставува обид за темелно проучување на положбата на јавниот обвинител според новиот ЗКП, односот на неговите карактеристики, позитивни и негативни страни. Со фокус на правната

рамка на јавниот обвинител, во трудот ќе посветиме посебно внимание и на прашања од административно правна и стварно-правна природа чија анализа генерира компатибилност на ова проблематика.

При проучувањето на ова проблематика, ќе се фокусираме на новосоздадената положба на јавниот обвинител, особено разликите кои се карактеризирани со новиот ЗКП, правата и обврските на јавниот обвинител, позитивните и негативните страни на измените, олеснителни и отежнувачки обврски и одговорности на јавниот обвинител според новиот ЗКП.

На крај, анализата на ова проблематика ќе ја завршиме со своевидно видување на новоизменетата положба на јавниот обвинител опфатена во новиот ЗКП. Ни се чини ова сосема логично со оглед на бројните и хетерогени промени кои се случуваат во сферата на криминалитетот и на теренот на правото. Имено, земајќи ги предвид тенденции за промена на дел од законските решенија, јасна е потребата од теоретска разработка и анализа на практиката. Во контекст на ова, а во функција на создавање апликативна вредност на ова магистерска теза, посебен акцент ќе ставиме на анализа на практични случаи кои се врзани за јавниот обвинител како правен институт, односно функцијата на јавниот обвинител како правен институт. Имено, преку анализа на структуралната и функционалната екипираност на јавниот обвинител како правен орган, како и неговата подготвеност за овие измени, применувајќи соодветни научни методи ќе направиме истражување.

Јавниот обвинител е субјект и странка во кривичната постапка која од името на државата дава иницијатива за започнување на кривично гонење за кривични дела кои се гонат по службена должност. Јавното обвинителство е единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривичните дела и на други со закон утврдени казниви дела и врши други работи утврдени со закон.

Покрај тоа што јавниот обвинител како посебен орган е уреден со одредбите од Законот за јавно обвинителство, врз него се применуваат и одредбите од некои други посебни закони како што е примерот со Законот за кривична постапка.

Во регулирањето на односите во кривичната постапка покрај одредбите од ЗКП што се однесуваат на јавниот обвинител, субсидиерно се применуваат и

одредбите од Законот за јавно обвинителство, Уставот на Р.Македонија, а со измените и дополнувањата на ЗКП во насока на прожигување на надлежностите на јавниот обвинител, се земени по примерот на современите модели на кривични постапки во САД, Германија, Италија и други европски земји.

Со оглед на ваквата специфичност на јавниот обвинител, секоја измена на новиот ЗКП а со тоа и положбата на јавниот обвинител, ќе биде дел од магистерски труд.

При анализата и елаборацијата на прашањата, ќе се послужиме со компаративните решенија.

Стручна оправданост на темата се темели на фактот што концептот на овој магистерски труд преку својата содржина ќе даде особен придонес во перцепцијата за структурата на јавниот обвинител како посебен правен орган, кој преставува основ за превенција на криминалитетот.

Во исто време овој труд преставува вистински обид за анализирање на стариот и новиот ЗКП како и подетална разработка на неговите битни елементи и правата и обврските на јавниот обвинител.

Магистерскиот труд ќе овозможи подобро запознавање со законските одредби со кои е уреден јавниот обвинител, улогата во кривичната постапка според новиот Закон за кривична постапка.

Наше убедување е дека овој труд ќе и овозможи на потесната и поширока јавност, преку разработка на елементите и улогата на јавниот обвинител во кривичната постапка, подобро да се запознае со суштината на јавниот обвинител како орган за сузбивање на криминалитетот.

Научната оправданост на темата произлегува од самите резултати кои очекуваме да ги добиеме од сублимирањето на сите правните прописи со кои се уредува надлежноста на јавниот обвинител, нивната обработка и анализа, и конечно, давање на критики и препораки во однос на главниот предмет на интерес на оваа магистерска теза

Се надеваме дека овој труд ќе побуди интерес кај научната јавност, односно ќе создаде основа и за други научни истражувања поврзани со оваа тема од

сличен аспект. Со тоа во значителна мера би се нагласило значењето на јавниот обвинител, со посебен осврт на неговата нова положба во кривичната постапка

Со обработка на содржините на темата сметаме дека ќе допринесеме кон зголемување на интересот за анализа на кривичната постапка. Очекуваме дека истражувањето во овој сегмент ќе кореспондира со слични анализи од други високо образовни институции кои што во крајна линија ќе бидат од корист за правната наука и практика.

Методологија

Тргнувајќи од карактерот на проблематиката и целата на овој магистерски труд, истовремено не запоставувајќи ја самата тема, во проучувањето се послуживме со неколку методи кои ни се чини беа компатибилни во поглед на резултатите што произлегуваат од истражувањето. Доминантниот метод кој се користи при изработката на магистерската теза се методите на анализа и синтеза. Ваквиот пристап е наложен од повеќе фактори. Анализите на правните прописи и правни извори за регулирање на надлежностите на јавниот обвинител се вршат со примена на аналитичко - синтетичкиот метод, без кој ниту едно планско истражување не може да се реализира. Имено, ако се земе предвид дека анализирањето и синтетизирањето на конкретно прашање е една од основните претпоставки за квалитетна проценка на ситуацијата, јасна е потребата од користењето на овој метод. Оттука, најпрво за правилно согледување на вистинската положба на јавниот обвинител како во нашето претходно законодавство така и во актуелното, нужно е правилно да ги анализираме сите правни прописи од кои јавниот обвинител ја црпи својата надлежност. При ова особено ќе бидеме критички настроени во поглед на оние измени и дополнувања кои не кореспондираат со гарантирањето на основите човекови права во полициската и кривичната постапка. Исто така ќе се обидеме да ја анализираме вистинската и реална можност на јавниот обвинител за сестрано и правилно исполнување на сите задачи кои се во негова надлежност.

Како втор метод, ни се наметнува методот на компарацијата. Компарацијата во истражувањето е еден од основните процеси на сознание, при детерминирањето на определен институт. Без компарирање на институтите и појавите не е можно да се согледаат сличностите и разликите што постојат во споредбеноправните решенија. Имено, преку анализата на споредбеноправните решенија, се надеваме дека ќе оформиме јасна слика за ставовите на одделните национални законодавства во однос на положбата на јавниот обвинител, како би можеле да ги согледаме предностите и слабостите на овие правни системи, и да го определиме местото на нашето право помеѓу овие различни решенија.

Употребата на доминантниот метод во истражувањето ни се чини најкомпатибилен и од аспект на фактот што компаративните решенија даваат слика и за меѓународните. Имено, на ниво на меѓународната заедница, решенијата се повеќе или помалку компромис помеѓу компаративните решенија во земјите членки на заедницата. Оттука, далеку пофункционално ни се чини компаративната анализа и употребата на компаративно правниот метод.

Покрај доминантната употреба на методот на анализа и споредбениот метод, при анализите на прашањата од ова проблематика, неизоставен е и методот на истражување на генезата на јавното обвинителство, посебно новосоздадената положба според новиот ЗКП. Така, со цел за осознавање на положбата на јавниот обвинител, неговите специфични и општи обележја, како и за осознавање на детерминантите што имаат пресудно значење за нејговиот развој, се користи историскиот метод.

Анализата на прашањето за современиот концепт на јавниот обвинител како институт, неговите позитивности и недостатоци, се базира на социолошкиот метод. При елаборацијата на примената на општото учење на Законот за кривична постапка, се користи догматскиот метод.

Сумирањето на резултатите на целокупното истражување и научната анализа се врши со помош на дијалектиката.

Како поткрепа на нашите теоретски видувања, ќе се послужиме со резултати од практиката за чија цел ќе спроведеме истражување на структуралната

екипираност на јавниот обвинител во Македонија за подготвеноста за примена на новиот Законот за кривична постапка.

Хипотези:

- Модификациите и трансформациите на теренот на кривичната постапка нужно ја наметнуваат потребата од интервенирање во правната рамка на ова проблематика.

- Проучувањето на процесно правните аспекти е *conditio sine qua non* за разјаснувањето на јавниот обвинител како институт и ЗКП. Анализата на компаративните решенија дава јасна слика за степенот на подобност на домашните решенија *vis-a-vis* споредбено правните, во крајна линија англосаксонското право по чиј модел е воведена надлежноста на јавниот обвинител во новата кривична постапка.

- Концептот на зголемување на надлежностите на јавниот обвинител е некомпатибилен со реалните услови за примена во Јавното обвинителство.

Теза:

Јавниот обвинител е комплексен институт на Кривичното процесно право каде што практиката и науката нужно наметнаа интервенција. Иако се работи за надлежности, права и обврски кои по својот карактер наметнуваат замена на досегашната инквизитрна постапка, оттука и новата казнена постапка се приклонува кон модерните демократски казнени процедури кои правично ги балансираат интересите на државата за ефикасен казнен прогон, со правото на обвинетиот на фер-судење. Базирајќи се на модификациите на теренот на постапката, субјектите во ова сфера треба да бидат свесни за потребата од адаптирање на правната рамки, односно што побрзо следење на модерните демократски кривични процедури на правната регулатива. Земајќи го предвид фактот дека тоа не секогаш така брзо се одвива, на становиште сме дека изменетата положба на јавниот обвинител со новиот Закон за кривична постапка ќе наиде на потешкотии во стварноправната имплементацијата на овие измени

бидејќи сеуште не се создадени функционални и структурални услови за нивна примена.

Новиот Закон за кривична постапка нуди поинакви решенија од досегашните во однос на работата на јавното обвинителство каде законодавецот целокупната предистражна и истражна постапка му ја доверил и е ставена во надлежност на јавниот обвинител, со што значи работата на досегашните истражни судии во делот на истрагата преоѓа во рацете на јавниот обвинител и тој ја води истрагата, со што се зацврстува улогата на јавниот обвинител во борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност.

Новиот Закон за кривична постапка значи ново современо право реформирано согласно европските текови, кое треба да обезбеди модерна казнена постапка во која максимално ќе се почитуваат човековите права и слободи, но истовремено ќе биде крајно ефикасно. За да се обезбеди тоа неопходни беа структурни реформи во целокупниот систем. Новиот Закон за кривична постапка суштински ја менува улогата на јавниот обвинител.

Постапката сега станува странечка, со нагласена улога на процесната правичност и начелото на контрадикторност на главната расправа. На овој начин во суштина се менува и инквизиторната постапка дизајнирана како службена истрага. Оваа постапка беше долга и неефикасна. Ваквата службена истрага подразбира состојба каде на јавниот обвинител, судот му ги обезбедува доказите, за да може тој да одлучи кого и за кое кривично дело ќе обвини по завршувањето на истрагата.

Преку новиот модел на казнената постапка се очекува:

- да зајакне довербата во институциите на системот (намалат пресиите и изворите на грешки во секој стадиум од постапката);
- казненоправниот систем да стане поефикасен;
- да се зголеми капацитетот за борба со организираниот криминал и трансционалниот криминалитет и тероризам ;

- да стане компатибилен со меѓународното кривично процесно право и успешно да вклопи во современите стандарди за правата на човекот, како меѓународна обврска за државата.²

Новиот Закон за кривичната постапка носи, би рекле, револуционерни промени во кривичната постапка во Република Македонија, од проста причина што во основа се менува концептот на кривичната постапка. Се разбира дека новиот модел на кривичната постапка за сите практичари и теоретичари во земјата кои имаат прогресивни идеи би требало да е, и е прифатлив, меѓутоа секоја промена, а особено вакви радикални промени во системот на постапувањето носат големи очекувања, но и големи предизвици и опасности.³

Согласно решенијата во Законот за кривична постапка **основно право и должност на јавниот обвинител** е да ги гони сторителите на кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност.

Позицијата и активностите на јавниот обвинител не треба да подлежат на влијание или мешање од било каков извор надвор од самото обвинителство. Регрутирањето и развојот на кариерата на работното место, треба да се извршува во согласност на со закон пропишани критериуми.

Јавното обвинителство е самостоен државен орган. Во демократските држави Парламентот ниту било кое владино тело не треба да влијае врз одлуките на јавниот обвинител во врска со поединечен случај и да упатува како треба да се врши кривичното гонење на истиот или да ги ограничува јавните обвинители да ги менуваат нивните одлуки.

Секоја одлука за тоа дали да се пристапи кон гонење или не, мора да биде правно одржана, непристрасна и објективна.

Непристрасното постапување на јавниот обвинител, треба да се разбере дека тој постапува правично и објективно со цел на судот да му ги обезбеди правно-релевантните факти и правни аргументи. Особено, да обезбеди обелоденување на доказите кои се во прилог на обвинетиот, како и да провери

² Акционен план за имплементација на Законот за кривичната постапка, Скопје, јуни 2009 година, стр.46

³ Илиевски Ј. (2013) - Историја на Јавното обвинителство во Македонија - Положба, улога, перспективи, Докторски труд, Скопје, стр. 35.

дека сите докази се добиени на законит начин и да одбие користење на докази добиени со прекршување на човековите права.

Обвинителот нема да отпочне или продолжи со гонење и ќе ја запре постапката кога со непристрасна истрага или разгледување на доказите произлегува дека обвинението е неосновано.

Јавниот обвинител треба да биде лице со висок интегритет и соодветни професионални и организациони вештини. Поради сложеноста на својата функција тие постојано се изложени на јавни критики и затоа мора да бидат воздржани, без прејудицирање на своите правни ставови и некоментирање на случаите на кои работат.

Глава I – Историски развој на Јавното обвинителство

1. Историски развој на Јавното обвинителство

1.1. Јавното обвинителство во Римското кривично право

Една од главните карактеристики на Римското кривично процесно право е што долго време не постоел процесен субјект државен јавен обвинител. Дури по измените што ги вовел Constantine за прв пат среќаваме обвинение поведено ex officio од страна на магистрат или провинциски гувернер. Повеќе од 5 века Римјаните казнената постапка ја започнувале со поведување на обвинителен акт од страна на индивидуа, најчесто на жртвата, оштетениот или негов близок роднина затоа што се сметало дека е повреден личен интерес и покренувањето на казнена постапка треба да зависи од волјата на оштетениот. Личното непријателство и желбата за одмазда се сметале како доволна основа за поднесување на обвинение без оглед на тоа дали обвинителот е жртва на кривичното дело или е поврзан со жртвата на некој начин. Ова правило постоело затоа што старите Римјани верувале во логичноста на самопомошта, истакнувале дека истата е нормална и соодветна, иако државата може да бара во случајот да бидат воведени државни авторитети.⁴

Меѓутоа кога станувало збор за казнени дела против државата тогаш обвинението го застапувал магистрат пред Народното Собрание. Постапките пред Народното Собрание ни се познати под името iudicia populi. Но со тек на време ќе се согледа фактот дека казнените дела не можат во целост да се сфаќаат како нанесување на зло само на поединецот туку и како нарушување на безбедноста на заедницата. Со утврдувањето на првите quaestiones perpetuae ќе биде воведено правилото дека кривично обвинение може да поднесе секој возрасен Римски граѓанин од машки пол кој што дошол до информација дека е сторено кривично дело. Ваквите обвинители ќе бидат охрабрувани и наградувани за својот придонест во општеството. Обвинителите технички често биле мешани со delators, или delatores nominis. Во превод delatores значи „информатор—.

⁴ Ѓуркова, О. (2010): Казнената постапка за коруптивните дела во Римското право, Алфа 94, Скопје, стр. 66 - 68;

Делаторите биле лица кои ги информирале властите или судот дека е сторено кривично дело. Конфузијата е во тоа што и обвинителот на првото рочиште го информирал претседателот на советот за какво кривично дело станува збор. Некогаш како термин биле користени и *index* или *indices*, во множина, затоа што преку ваквиот назив всушност се сакало да се дадат индиции за нечија вина.

Обвинувањето се сметало како морален амбивалентен акт. Понекогаш како причина за поднесување на обвинението можела да се јави и лојалноста кон личност или кон општеството. Исто така поднесувањето на обвинение било една добра шанса за млад адвокат да постане еминентен во очите на судските органи.

Во однос на наградувањето на обвинителите постоела стриктна одредба според која тие не смееле да примаат пари или било каков друг надоместок. Причините ги бараме во тоа што обвинителството било приватно а не државно. Со цел да се ограничи обвинувањето од негова злоупотреба и од негово претворање во лукративна дејност, во 91 година п.н.е. ќе биде донесен законот *Lex Remnia* со кој ќе биде уредено кривичното дело клевета.⁵ Со ова кривично дело ќе се ограничи и санкционира лажното обвинување за кривично дело, како и малициозното, лекомислено обвинување. Дури во законското битие на ова дело ќе биде опфатено и обвинувањето сторено од небрежност.

Со закон ќе се уреди како казниво дело и самото напуштање на обвинението – *tergiversatio*. Ова на прв поглед се чини не логично, меѓутоа во отсуство на државно јавно обвинителство, ова бил единствениот механизам кој го кочел злоупотребувањето на правото на секој да покрене обвинение. Пред да се воведе оваа казнена одредба имало многу случаи кога обвинителите биле подмитувани да го повлечат обвинението, што било и плодна основа за развивање на корупцијата, а неретко тоа го правеле и поради закана по својот живот. Целта на Римскиот правен систем и на ваквите одредби е да се маргинализираат постапките во кои членовите на судскиот совет само го губат времето. Во контекст на овие правила ќе се воведе и посебен механизам наречен *abolitio* според кој обвинителот може да му се обрати на судот пред кој го има поднесено обвинението и да побара истото да се анулира. Во случаите кога обвинителот

⁵ За ова види повеќе во: Robinson, O.F.: стр.30-5;

нема да го употреби овој механизам тогаш тој ризикува да биде обвинет за *tergiversatio* или клевета.

Формалностите во делот од казнената постапка кои што ќе се однесуваат на обвинението ќе бидат воведени во 4 век. Владетелот Constantine ќе го уреди начинот на кој може да биде поднесено обвинението. Според овие одредби обвинението можело да биде поднесено само по писмен пат. Најзначајна промена што ќе ја воведат тој е обвинувањето *ex officio* односно поднесување на обвинение од страна на компетентен државен орган. Оскудни се информациите со кои располагаеме за структурата на овој државен орган но со сигурност можеме да забележиме дека овој орган не постоел само за оваа цел туку обвинителната функција му била дополнителна на основната. Обвинението од државен орган било поднесувано откако ќе се добиела информација за сторено кривично дело. Информацијата најчесто потекнувала од гласини. Паралелно со ова обвинување сеуште постоело и приватното обвинување кое било доминантно. Лицето против кое требало да биде покренато обвинение *ex officio* не смеело да биде притворено се додека не биде изведено пред истражен магистрат и додека не биде поднесено формално писмено обвинение. Обвинителот давал заклетва дека неговото обвинување не е злоупотреба на правото, додека пак на обвинетите им било забрането да поднесат противобвинение или пак да му се заканат на судијата дека и тие имаат право да поднесат обвинение. Присуството на обвинителот на судењето било неопходно. Доколку обвинителот не ќе се појавел тогаш обвинението веднаш се бришело од судскиот регистар. Од моментот кога обвиненијата поднесени *ex officio* ќе започнат да преовладуваат над приватните, ќе започнат и коруптивните проблеми во обвинителството. Најчесто примањето на поткуп од страна на државните официјали за да не поднесат обвинение било од областа на фискалната политика. Злоупотреба ќе има и со институтот амнестија, со кој можело да се повлече обвинението поднесено против амнестираното лице или да му се опрости стореното кривично дело пред да биде поднесено обвинение.

1.2. Историски почеток на јавното обвинителство како посебен државен орган

Како посебен државен орган, за прв пат Јавното обвинителство се појавува во Франција, после граѓанската револуција од 1789 година. Во античко време, кривичната постапка имала акузаторна форма, и овде приватниот тужител ја имал функцијата на кривично гонење односно таа била во рацете на сите граѓани. Во стара Грција, народот избирал јавен обвинител кој што го поднесувал и застапувал обвинението за кривичните дела против државата. Потоа овој обвинителниот акт бил предаван на архомнот, кој што извршувал подготовки и го одредувал заседанието на Судот.

Оваа потреба за востановување на посебен државен орган кој ќе го преземе и продолжи кривичното гонење произлегло од:⁶

- Да се избегне неоправданото вознемирување на граѓаните со кривичен прогон доколку не постојат оправдани причини дека сторил кривично дело;

- Да се оствари кривично гонење и за оние поведенија во кои што преовладува општествениот интерес.

Историскиот аспект на појавата на Јавното обвинителство е од периодот на феудализмот.

Институцијата *Procuratores fiscales* била создадена во Шпанија во 1385 година која била застапник на државната благајна. Во Франција, во времето на асполутната монархија во XVI век се појавила установа слична на Јавното обвинителство на современото право. Правните застапници ја превзеле иницијативата за кривично гонење во спорови на кралот кои што го застапувале во имотни спорови, во кои што се очекувало корист за кралската благајна од парични казни и конфискување. Оваа установа останува на иста положба се до Француската револуција.

Со појавата на учењето за поделбата на власта на законодавна, судска и извршна, најпрво се сметало дека оваа установа треба да биде укината, затоа што со истата управувала извршната власт и таа можела негативно да влијае врз

⁶ Витларов Т. (1999), Јавното обвинителство во правниот систем на Македонија, 2 Август С, Штип.

работата на судот. Подоцна дошле до заклучок дека со своето учество кај судови оваа институција придонела за подобра работа на правосудството, затоа што да вршела надзор на правилното постапување и законитоста на судските одлуки.

По Француската еволуција во 1789 година се формира Јавно обвинителство и од тогаш членовите на јавното обвинителство стануваат државни службеници со надлежности и ингеренции на државен орган, кој што го следел извршување на законите и судските одлуки и кој го застапувал јавниот интерес пред судовите.

Јавното обвинителство какво што го знаеме денес (со надлежности и функции во кривичното гонење), првпат се појавува во Франција со Законот за кривична истрага од 1808 година. Со овој закон доаѓа до одвојување на правото за подигнување на обвинение, доверено на Јавниот обвинител како посебен државен орган, и на правото за водење истрага што му е било доверено на истражниот судија. Овие две функции дотогаш т.е. во инквизиторната постапка биле во рацете на еден орган - истражниот судија.

Јавниот обвинител како државен орган се воведува во текот на XIX век и во сите други европски земји: Белгија 1808 година, во Шпанија 1812 година итн.

1.3. Историски развој на Јавното обвинителство во Р. Македонија

Историскиот развој на Јавното обвинителство во Република Македонија, како државен орган е тесно поврзано со национално-ослободителната борба на македонскиот народ и борбата за сопствена држава.

На 3 февруари 2005 година, се навршуват шеесет години од донесувањето на Одлуката на Претседателството на АВНОЈ, на 3 февруари 1945 година, на тогашната Демократска федеративна Југославија, чијашто рамноправна членка беше и Република Македонија.⁷

Со оваа одлука, Јавното обвинителство се конституира како орган на кого му се доверени двојни задачи; во сферата на кривичното гонење и контрола на законитоста на државната управа и правосудството на целата државна територија.

⁷ Христов А.(1980): Создавање на Македонската држава, Книга I, стр. 160

Во рамките на конституирањето на јавните обвинителства во републиките, на 31 март 2005 година се навршуваат шеесет години, кога е одржана седницата на Президиумот на Антифашистичкото Собрание на Народното Ослободување на Македонија - АСНОМ, на која се утврдил Предлогот за главен прокурор - обвинител на Македонија, да се именува Петар Коробар. За кратко време него го заменува д-р Кирил Миљовски.

Во досегашното шеесетгодишно постоење од Јавното обвинителство на Република Македонија, функцијата јавен обвинител на Република Македонија, ја извршувале⁸:

- Лазар Мојсов, за периодот од септември 1948 до мај 1951 год.;
- Димо Кантарџиски, од мај 1951 до 31 декември 1953 год.;
- За периодот од 1 јануари 1954 до 11 февруари 1960 година оваа функција ја извршува Јован Дуковски;
- На негово место од 11 февруари 1960 до јули 1967 година доаѓа Панта Илиев;
- Боро Доганџиски ја извршува оваа функција од јули 1967 до март 1975 година;
- За периодот 1975 до 1984 година, функцијата јавен обвинител ја извршува Јордан Јордановски;
- Од март 1984 година до 1989 год. оваа функција ја извршува Јован Трпеновски;
- Од април 1989 до мај 1996 година функцијата ја извршува Марко Бундалевски;
- Од 1996 до април 1999 година функцијата ја извршува Стеван Павлевски;
- Од 15 април 1999 до ноември 2002 година ова функција ја извршува Ставре Џиков;
- Од 28 јануари 2003 година, оваа функција ја извршува Александар Прчевски.
- Од 24 јануари 2007 година, оваа функција ја извршува Љупчо Шврговски.

⁸ Витларов Т. (1999): Јавното обвинителство во правниот систем на Македонија, 2 Август С, Штип.

- Од 25 јануари 2013 година, функцијата јавен обвинител ја извршува Марко Зврлевски.

1. Период од 1946 до 1954 година

Уставот на ФНРЈ од 1946 год. го конституира Јавното обвинителство како специфичен контролен орган на Народното собрание на ФНРЈ. Јавното обвинителство⁹ има цел да ги заштитува државниот и општествено-економскиот систем на ФНРЈ и да ја зацврсти законитоста и има задачи:

- да врши надзор за правилно исполнување на законите од страна на сите министерства, комисии и комитети на Сојузната Влада и владите на Народните Републики и на нив потчинети управни органи и установи, како и од страна на службените лица и граѓаните;

- да презема вон законот предвидени работи кај судовите и управните органи за заштита на општонародниот имот и исполнување на државните стопански планови, како и заштита на правата и на закон основаните интереси на државата, државните установи и претпријатија, општествените организации и граѓани;

- да врши гонење на кривичните дела.

Организационен принцип на јавното обвинителство е хиерархиската субординираност. Овој принцип се состои во правото повисоките јавни обвинители да можат да даваат упатства, наредби и решенија на пониските јавни обвинители кои се задолжителни за нив и во организациониот централизам. Ова е разбирливо, бидејќи во овој период важечки принцип е единствена законитост на целата државна територија и потребата сите акти на централните државни органи и управи единствено да се спроведуваат во живот на целата државна територија.

Во овој период јавното обвинителство непосредно ја води и претходната кривична постапка и става предлози за покренување на прекршочна постапка и во неа учествува.

Организацијата на јавното обвинителство е идентична со организацијата на судовите во Македонија. Се формираат околиски обвинителства, кои постапуваат

⁹ Член 1 од Законот за јавно обвинителство, “Сл. Лист на ФНРЈ” бр. 60/46.

пред општинските судови и обласни обвинителства кои постапуваат пред обласните судови. Јавното обвинителство на Република Македонија постапува пред Врховниот суд.

Во 1951 година се напушта административно – централистичкиот метод на управување и се воведува социјалистичкото самоуправување. Овие промени се рефлектираат и врз организацијата и надлежноста на јавните обвинителства. Доаѓа до напуштање на оперативните методи во работата на јавното обвинителство и тоа престанува да се меша во работите на органите на управата, како и да интервенира со мерки од надзорно-оперативен карактер.

Со донесувањето на Уставниот закон од 1953 год. доаѓа до напуштање на посебниот институт на народни обвинители. Јавното обвинителство со овој Уставен закон преставува самостоен орган во поширокиот систем на државната управа. Неговото место како орган на управата во поширока смисла произлегува од правата на Сојузниот извршен совет да врши надзор над законитоста во работењето на јавното обвинителство, како и други права, што произлегуваат од одговорноста на Сојузната управа пред Сојузниот извршен совет.

Јавниот обвинител на ФНРЈ и неговите заменици ги именува и разрешува Народното собрание на ФНРЈ.

Јавните обвинители на народните републики и нивните заменици ги именува и разрешува Јавниот обвинител на ФНРЈ.¹⁰

2. Период од 1954 до 1992 година

Нов Закон за јавното обвинителство е донесен **во 1954 год**¹¹. Со овој закон јавното обвинителство се дефинира како државен орган кој ја врши функцијата на кривично гонење и врши други права и должности определени со закон.

¹⁰ Гучетик В., Рад и деловање Јавних тужалаштва 1945 до 1975 год., Тридесет година Јавнотужилачке организације, стр. 35;

¹¹ Член 1 од Законот за јавно обвинителство, “Сл. Лист на ФНРЈ” бр. 51/54.

Гонењето на сторителите на кривичните дела и стопански престапи претставува основно право и должност на јавното обвинителство. Јавното обвинителство ја насочува и организира работата на сите органи за откривање на криминалитетот и ги контролира сите превентивни акции насочени кон сузбивање и спречување на криминалитетот и другите девијантни појави. Во овој период функцијата на контрола на законитоста, јавното обвинителство ја задржува во намален обем. Така, ако со управен акт е повреден закон во корист на поединец или правно лице а на штета на општествената заедница, јавното обвинителство било надлежно да покрене управен спор.

Со Законот за кривичната постапка од 1955 год. во надлежност на судот била ставена истрагата, а за одделни кривични дела во надлежност на иследните органи и органите за внатрешни работи (извид).

Јавното обвинителство веќе претставувал самостоен државен орган за надзор на Сојузниот извршен совет, а не орган на Сојузното народно собрание. Тоа функционирало врз основа на закон, но и по добиените насоки од страна на СИС.

Сојузниот јавен обвинител го именувал Сојузниот извршен совет, а исто така Сојузниот јавен обвинител ги поставувал и разрешувал неговите заменици, со согласност од Сојузниот извршен совет. Сојузниот јавен обвинител исто така ги именувал и разрешувал републичките јавни обвинители и нивните заменици, во согласност со Републикиот извршен совет. Окружните и општинските јавни обвинители ги именувал и разрешувал Републикиот јавен обвинител во согласност со Извршниот совет на републиката.

Понатамошниот развој на јавното обвинителство започнува со донесување на Уставот од 1963 год. и со Законот за јавното обвинителство¹².

Во Уставот од 1963 година, јавното обвинителство е во непосреден однос со претставничкото тело и тоа претставува самостоен орган. Во овој устав особено се нагласува дека јавното обвинителство е правосуден орган во поширока смисла, не влегувало во судскиот систем и било надвор од системот на

¹² Член 1 од Законот за јавно обвинителство, “Сл. Лист на ФНРЈ” бр. 7/75.

управните органи и претставничко-политичко извршната власт, и претставувал еден самостоен орган со специфична положба и задачи.

Јавното обвинителство е посебен орган кој заради единствена примена на законите и заштита на законитоста врши кривично гонење, презема мерки и правни средства кои му се определени со закон, а врши и други права и должности определени со закон.

Организационите единици се непроменети. Постојат Сојузен јавен обвинител, републички или покраински обвинител, окружни и општински јавни обвинители.

Основна должност и право на јавното обвинителство е гонење на сторителите на кривични дела и стопански престапи, со тоа и одредена координирачка и насочувачка улога во борбата против криминалитетот.

Во овој период, своевидна новина е овластувањето на јавниот обвинител да може да побива поединечни акти на установи со тужба, односно претпријатија кои не се во согласност со законот и со кои се нанесува штета на работната организација или општествената заедница.

Со конституирање на Уставниот суд, Јавното обвинителство повеќе не врши контрола на уставноста и законитоста на одлуките и другите акти на управните органи односно стопанските и самоуправните организации.

Во овој период, во вршењето на функцијата на јавниот обвинител е како новина се јавува овластувањето да ги следи и проучува односите и појавите во општеството што се од значење за остварување на својата функција. За ова, јавните обвинители се должни да ги известуваат надлежните органи, односно организации за непосредно да ги отстранат незаконитостите во овие поединечни случаи.

Сојузниот јавен обвинител е именуван и разрешуван од страна на Републичкиот јавен обвинител во согласност со Републичкиот ИС, а неговите заменици Републичкиот јавен обвинител во согласност со Републичкиот извршен совет.

Сојузното Собрание било именувано и разрешувано од Сојузниот јавен обвинител, по предлог од Сојузниот извршен совет, а неговите заменици, Сојузниот јавен обвинител именувал и разрешувал во согласност со СИС¹³.

Републичкиот јавен обвинител ги именува и разрешува окружните и општинските обвинители и нивните заменици во согласност со соодветните собранија на околицата односно на општината.

Со уставните амандмани од 1967 год., Републичкиот јавен обвинител го именува и разрешува Републичкото Собрание.

Уставот на СФРЈ од 1974 година ја регулира надлежноста, местото и функцијата на Јавното обвинителство како целина. Со уставите на соодветните републики се регулирани местото, функцијата и надлежностите на републичките јавни обвинителства. Јавното обвинителство се јавува како самостоен државен орган.

Со уставните промени се појавува т.н. републички карактер на правосудството, што значело дека во крајна инстанца се завршува во Републиката. Во прилог на ваквото уставно решение, републичките јавни обвинители примале задолжителни упатства од Сојузниот јавен обвинител само во предмети во кои Федерацијата била надлежна да ги пропишува кривичните дела и во предмети по стопански престапи пропишани со сојузен закон, за чие извршување биле надлежни сојузните органи.

Сојузниот јавен обвинител го именувал и разрешувал Сојузното Собрание.

Собранието на Социјалистичка Република Македонија во 1978 год. донесе нов Закон за јавните обвинителства¹⁴. Според него, јавното обвинителство се дефинира како „самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривичните дела и други со закон определени казниви дела, презема со закон определени мерки за заштита на интересите на општествената заедница и вложува правни средства заради заштита на уставноста и законитоста“.

Според хиерархиска субординираност, повисоките јавни обвинители можат да даваат задолжителни упатства на пониските јавни обвинители и да преземат

¹³ Гучетик В., Рад и деловање Јавних тужалаштва 1945 до 1975 год., Тридесет година Јавнотужилачке организације, стр. 55

¹⁴ Член 1 од Законот за јавно обвинителство, “Сл. Лист на ФНРЈ” бр. 10/78.

вршење на одделни работи, за кои е надлежен понискиот обвинител. Пониските обвинители пак, се должни да ги извршуваат добиените упатства од повисоките хиерархиски поставени обвинители.

Обврската на јавното обвинителство да ги следи и проучува општествено штетните појави од интерес за својата функција се задржува и во овој период.

Јавниот обвинител за својата работа одговарал пред Собранието што го именувало и разрешувало, а заменикот пред јавниот обвинител и пред соодветното собрание.

По предлог од Комисијата за прашање на изборите и именувањата, а по претходно добиено мислење од јавниот обвинител на СР Македонија, окружните јавни обвинители и нивните заменици и замениците на јавниот обвинител на Македонија¹⁵ ги именувало и ги разрешувало Собранието на СРМ.

По предлог на соодветното тело определено со статутот на општината, а по претходно добиено мислење од јавниот обвинител на Македонија, собранието на општината ги именувало и разрешувало Општинските јавни обвинители и нивните заменици.

3. Период од 1992 до 2004 година

Во 1991 година веднаш по осамостојувањето на Р. Македонија како независна држава од поранешната Југословенска Федерација, беше донесен Уставот на Република Македонија.

Овој Устав во делот за организација на државната власт, содржи одредба за јавното обвинителство, кое го дефинира како: „единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривичните дела и на други со закон утврдени казниви дела и врши други работи утврдени со закон“.

Истата оваа формулација била преземена и во Законот за јавното обвинителство, кој е донесен 1992 година¹⁶.

Согласно со уставните одредби и новиот Закон за јавното обвинителство, Јавното обвинителство на Република Македонија е единствен и самостоен

¹⁵ Гучетиќ В., Место, функције и овлашчења Јавног тужилаштва по Уставу СФРЈ од 1974, Правни живот бр. 5/75,

¹⁶ Член 1 од Законот за јавно обвинителство, “Сл. Лист на ФНРЈ” бр.80/92.

државен орган, чија примарна задача е да ги гони сторителите на казнивите дела. Своите функции ги врши врз основа на Устав и закон, а во својата работа тој е независен.

Мандатот на јавните обвинители и заменици трае 6 години со право на повторен избор и Јавниот обвинител за својата работа одговара пред Парламентот. Предлог за именување на Јавен обвинител дава Владата на РМ, а Министерот за правда нема функционална и институционална надлежност спрема јавното обвинителство. Сепак, јавното обвинителство има одреден специфичен однос со извршната власт кој однос, се согледува во тоа што владата на Република Македонија дава предлози до Собранието за кандидати, односно кандидат за Јавен обвинител на Р. Македонија и предлози за другите јавни обвинители и нивните заменици по претходно позитивно мислење на Јавниот обвинител на Македонија.

Јавниот обвинител и заменикот не можат да бидат повикани на одговорност или да бидат притворени за искажано мислење во вршење на функцијата, односно тие уживаат имунитет.

Според уставот, функцијата јавен обвинител е неспоива со вршење на други јавни или професионални функции или со членување во политички партии.

Условите под кои едно лице може да биде именувано на функција јавен обвинител се пропишани со Законот за јавното обвинителство. Покрај општите услови за засновање работен однос во државен орган, потребно е истото да е државјанин на РМ, да е дипломиран правник на соодветна насока со положен правосуден испит и да ужива углед за вршење на јавнообвинителската функција.

Исто така, потребно е и определено работно искуство со потврдени резултати во траење од 5 години за основен обвинител, 9 години за виши обвинители и 12 години за во Јавното обвинителство на Македонија.

Централизмот и хиерархиската субординираност се задржуваат во организациски принципи во работата на јавното обвинителство.

Од принципот на официјалност и принципот на легалитет јавниот обвинител ги црпи своите овластувања како еден од овластените тужители во кривичната постапка за кои гонењето се презема по службена должност.

Во 1996 година во донесениот Закон за измени и дополнувања на Законот за јавното обвинителство не беа направени никакви новини во насока на нова организациска поставеност на јавното обвинителство.

4. Закон за јавното обвинителство од 2004 година

Со Законот за јавно обвинителство¹⁷ од 2004 година е направен обид за усвојување на нови законски решенија во насока на поголема самостојност на Јавното обвинителство од политичко - извршната власт.

Со остварувањето на уставниот концепт за самостојноста на јавното обвинителство во извршувањето на неговата основна функција се повеќе се нагласува реализацијата на принципот на владеење на правото и еднаквоста на граѓаните пред законот.

Новите промени во правниот систем на Р. Македонија, системот на поделба на власта на законодавна, судска и извршна, воведувањето на повеќепартискиот систем, оправдано во целиот период од осамостојувањето на Р. Македонија, го поставуваа прашањето за местото и положбата на јавното обвинителство како државен орган, чија примарна функција е да ги гони сторителите на кривичните дела во новонастанатиот општествен амбиент.

Местото и положбата на јавното обвинителство во правниот систем, новиот Закон за јавното обвинителство го дефинира на ист начин како што тоа е определено со Уставот на РМ од 1991 год.

Во однос на надлежностите, дојдено е до нивно прецизирање посебно во предистражната постапка каде што е нагласена улогата на јавниот обвинител како координатор и насочувач на постапката.

Во овој поглед дојде до зајакнување на позициите на јавното обвинителство со тоа што сите државни органи, институции и правни лица до кои јавниот обвинител поднел барање за собирање на потребни податоци, исправи и известувања за преземање на потребни мерки и средства, должни се во најкраток можен рок истите да ги достават бараните податоци до Јавниот обвинител.

¹⁷ Закон за јавно обвинителство (2004) "Сл.весник на РМ" бр. 38/04.

Посебно се нагласи овластувањето на јавниот обвинител, да може да бара од надлежните државни органи едно или повеќе овластени службени лица да му бидат ставени на располагање за определен период, како во претходната, така и во кривичната постапка што се води по негово барање¹⁸, заради остварување на функцијата на гонење на кривичните дела од организираниот криминал и корупцијата, како и за други кривични дела за кои е предвидена минимална казна затвор од 4 години, или кога тоа го налагат посебните околности.

Како предизвик на новото време, во правец на обезбедување на поголема ефективност во борбата против криминалитетот со овој Закон се беше основано посебно Одделение за гонење на сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција во Јавното обвинителство на Република Македонија.

Функцијата на јавното обвинителство во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција ја врши основен јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција и јавни обвинители во тоа обвинителство.¹⁹ Основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција за својата работа одговара пред јавниот обвинител на Република Македонија и Советот на јавни обвинители на Република Македонија, а јавните обвинители во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција за својата работа одговараат пред основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција и Советот на јавни обвинители на Република Македонија.

Во согласност со член 31 од Законот за јавното обвинителство²⁰, Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција е надлежно да постапува:

¹⁸ Закон за јавно обвинителство (2004) “Сл.весник на РМ” бр. 38/04.

¹⁹ Член 16 од Закон за јавното обвинителство („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У.бр.124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр.16/2009;

²⁰ Законот е објавен во „Службен весник на Република Македонија“ број 150 од 12.12.2007 година. Измени на законот објавени се во „Службен весник на Република Македонија“ број 111 од 3 септември 2008 година;

-за кривични дела извршени од структурирана група од три или повеќе лица, која постои одреден временски период и дејствува со цел да изврши едно или повеќе кривични дела за кои е предвидена казна затвор од најмалку четири години, со намера директно или индиректно да стекне финансиска или друга корист,

-за кривични дела извршени од структурирана група или злосторничка организација на подрачјето на Република Македонија или други држави или кога кривичното дело е подготвено или планирано во Република Македонија или во друга држава;

-за кривични дела злоупотреба на службена положба и овластување;

-примање на поткуп од значителна вредност;

-противзаконито посредување;

извршени од избран или именуван функционер, службено лице или одговорно лице во правно лице;

-за кривични дела неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори;

-перење пари и други приноси од казниво дело од поголема вредност;

-терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста;

-давање поткуп од значителна вредност;

-незаконито влијание врз сведоци;

-злосторничко здружување;

-терористичка организација;

-тероризам;

-кривични дела трговија со луѓе;

-кривични дела криумчарење со мигранти;

-трговија со малолетно лице;

и за другите кривични дела против човечноста и меѓународното право од Кривичниот законик, независно од бројот на сторителите.

Јавниот обвинител при вршењето на својата функција во смисла на гонење и откривање на кривични дела и нивните сторителите, управува со соработката и ги координира дејствијата со другите државни органи и правни лица.

Министерството за внатрешни работи и другите државни органи задолжително го известуваат јавниот обвинител за сите дејствија преземени во предистражна постапка кога се работи за кривични дела за кои е надлежно да постапува Основното јавно обвинителство за гонење сторители на кривични дела од областа на организираниот криминал и корупција. Јавниот обвинител може да нареди едно или повеќе конкретно определени овластени службени лица од Министерството за внатрешни работи и други државни органи да му бидат ставени на располагање за определен период, како во предистражна, така и во кривичната постапка што се води по негово барањем при вршењето на функцијата за гонење на кривични дела од областа на организиран криминал и корупција, за други кривични дела за кои е предвидена минимална казна затвор од четири години или кога тоа го налагаат посебни околности. На планот на спречување и гонење на организираниот криминал и други тешки форми на криминал, Јавното обвинителство на Република Македонија во рамките на меѓународните договори, остварува непосредна соработка со јавни обвинителства од другите држави особено преку непосредна размена на податоци, непосредна соработка, едукација, специјализација на кадри и други форми на соработка.

Совет на Јавни Обвинители

Со Законот за совет на јавни обвинители се востановува посебен Совет на јавни обвинители, во корист на поголемата самостојност во остварувањето на својата функција и независност и влијание од политичко-извршната власт. Со овој закон се уредуваат надлежноста, составот и структурата на Советот на јавните обвинители на Република Македонија (во натамошниот текст: СЈО), мандатот на неговите членови, основите и постапката за престанок и разрешување на член на Советот, како и основите и постапката за избор и престанок и разрешување на јавните обвинители и други прашања во врска со работата на Советот.²¹

Советот е самостоен орган кој ја обезбедува и гарантира самостојноста на јавните обвинители во извршување на нивната функција. Советот има својство на правно лице со седиште во Скопје.

²¹ Член 1 од ЗАКОН ЗА СОВЕТОТ НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Сл.Весник на Р.Македонија бр. 150 од 12.12.2007 година;

Во надлежност на овој Совет е спроведувањето на постапката за именување и разрешување и утврдување на одговорноста во извршувањето на функцијата на јавните обвинители и заменици на јавните обвинители.

Советот на јавните обвинители дава согласност за именување јавен обвинител, односно заменик јавен обвинител, постапува во втор степен во постапка за утврдување дисциплинска одговорност и утврдување на нестручно вршење на работата и покажување незадоволителни резултати во вршењето на функцијата.

Советот е составен од 11 члена, од кои:

- По функција член на Советот е јавниот обвинител на Република Македонија,
- Еден член на Советот избираат јавните обвинители во Јавното обвинителство на Република Македонија, од своите редови,
- По еден член на Советот избираат јавните обвинители од подрачјата на вишите јавни обвинителства Битола, Гостивар, Скопје и Штип, од своите редови,
- Еден член на Советот припадник на заедница која не е мнозинство во Република Македонија, го избираат сите јавни обвинители во Република Македонија, од своите редови и
- Четворица членови на Советот ги избира Собранието на Република Македонија од редот на универзитетски професори по право, адвокати и други истакнати правници, од кои двајца се припадници на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија.

Оттука, членови на Советот на јавните обвинители по функција се јавниот обвинител на РМ, вишите обвинители и основниот обвинител во Скопје.

По предлог на Владата на РМ, и понатаму остана во надлежност именувањето на јавните обвинители на Собранието на РМ, а по претходно прибавени позитивни мислења од Советот на јавни обвинители.

Владата на Р. Македонија може да побара повторно разгледување на мислењето доколку не се согласува со прибавеното мислење од Советот на јавни обвинители.

Советот е надлежен да:

- Дава мислење на Владата на Република Македонија по предлогот за именување

- разрешување на Јавниот обвинител на Република Македонија,
- ги избира и разрешува јавните обвинители,
- утврдува престанок на функцијата јавен обвинител и одлучува во втор степен во постапка за утврдување на дисциплинската одговорност на јавните обвинители,
- одлучува за утврдување на нестручно и несовесно вршење на функцијата јавен обвинител,
- ја следи работата на јавните обвинители врз основа на оцената за нивната работа согласно со Законот за јавното обвинителство,
- одлучува за привремено оддалечување од функцијата јавен обвинител,
- постапува по претставки и поплаки на граѓани и правни лица за работата на јавните обвинители,
- го определува бројот на јавните обвинители во јавните обвинителства со одлука,
- до крајот на февруари во тековната година, со одлука го утврдува бројот на слободните јавнообвинителски места во основните јавни обвинителства за наредните две години и одлуката да ја доставува до Академијата за обука на судии и обвинители,
- ги разгледува и оценува годишните извештаи на јавните обвинителства,
- донесува Деловник за работа,
- донесува решение за мирување на функцијата јавен обвинител,
- издава и да одзема службени легитимации на јавните обвинители,
- води персонален лист за јавните обвинители,
- поднесува извештај за својата работа,
- дава мислења по закони од областа на делокругот на работата на Советот,
- дава мислења по програмите на Академијата за обука на судии и јавни обвинители,
- објави оглас и спроведува постапка за избор на јавен обвинител за времено упатување во друго јавно обвинителство и
- врши и други работи утврдени со закон.

Ако Советот на јавните обвинители по повторното разгледување со двотретинско мнозинство од своите членови даде позитивно мислење за истиот

предлог, Владата е обврзана да го прифати мислењето од Советот на јавните обвинители.

Во овие законски решенија воведена е новина во делот на ограничување на времетраењето на мандатот, каде ограничување во траење од 6 години има само за јавните обвинители. Замениците на јавните обвинители се именуваат без ограничувањето на траењето на мандатот, освен при првото именување на замениците на јавните обвинители во основните јавни обвинителства кои се именуваат на 6 години.

Чекор напред во насока на обезбедување поголема самостојност на јавните обвинители во извршувањето на нивната функција претставува продолжувањето да врши функција на заменик јавен обвинител во истото јавно обвинителство доколку јавниот обвинител не биде повторно именуван.

Закон за Јавно обвинителство од 2007 година

Со Законот за јавното обвинителство²² се уредуваат надлежноста, основањето, укинувањето, организацијата и функционирањето на јавното обвинителство, основите и постапката за именување и разрешување на јавниот обвинител на Република Македонија, основите за престанок на функцијата јавен обвинител на Република Македонија, основите за избор и разрешување на јавните обвинители, основите за престанок на функцијата јавен обвинител, како и други прашања во врска со работата на јавното обвинителство.

Со донесувањето на овој закон е направено усогласување на уставните амандмани од 2005 година со кои се дефинираше местото и улогата на Јавното обвинителство во правниот систем на Република Македонија и во областа на кривичната правда како единствен и самостоен државен орган надлежен за остварување на уставно определена функција на гонење на сторителите на кривични дела.

Нужноста од зајакнување на функцијата на јавниот обвинител во казнениот прогон, како ефикасен инструмент во сузбивањето на противправните дејствија кои ја загрозуваат загарантираната економска, политичка и социјална сигурност во

²² Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008 и

државата, ја наметнаа новите облици на криминал кои се сè поизразени и сè поагресивни во сферата на организираниот криминал.

Со законот за јавно обвинителство ќе се унапреди позицијата на јавен обвинител во системот на кривичната правда, и ќе се зајакне самостојноста на носителите на функцијата и надградува неговата самостојна позиција согласно со Уставот и со законите.

Исто така овој закон е и во насока за интегрирање на Република Македонија во евроатлантските структури, како и усогласување на домашното законодавство со меѓународните стандарди во областа на остварувањето на функцијата на јавното обвинителство.

Најголем акцент е во новиот закон за јавно обвинителство, е ставен толкму на гореспоменатите причини за неговото донесување а тоа е самостојноста на јавното обвинителство како државен орган надлежен за остварување на уставно определената функција на гонење на сторителите на кривични дела.

Токму во врска со ова, е воведен нов член 4 во кој е нагласено дека функцијата на јавното обвинителство ја врши Јавниот обвинител на Р. Македонија и јавните обвинители. Исто така, член 5 гарантира и потенцира дека никој не смее да влијае на самостојноста и независноста во вршењето на функцијата на јавниот обвинител.

Новина е основање посебно јавно обвинителство за гонење на кривичните дела за организираниот криминал и корупцијата, како и основање вишо јавно обвинителство на подрачјето на Апелацискиот суд во Гостивар.

Повисокото јавно обвинителство, меѓу другото, врши надзор над работата и постапувањето по конкретни предмети на пониските јавни обвинителства, над работата по конкретни предмети на Јавното обвинителство за гонење организиран криминал и корупција, а се укинува функцијата заменик - јавен обвинител.

Јавнообвинителска служба

Во член 76 од Законот за јавно обвинителство е предвиден посебен дел кој се однесува на јавнообвинителската служба. Согласно овие одредби во јавните

обвинителства за вршење на стручни работи се вработуваат определен број на дипломирани правници како виши јавнообвинителски советници, самостојни јавнообвинителски советници, јавнообвинителски советници, стручни соработници и јавнообвинителски приправници. Во јавните обвинителства за вршење на стручни работи поврзани со следење и откривање на криминалитетот се вработуваат определен број на стручни лица од други профили (финансии, градежништво, информатика, електротехника, машинство и слично). Во јавните обвинителства во кои согласно со членот 15 став (2) на овој закон се формирани специјализирани одделенија за следење и откривање на криминалитетот и во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се вработуваат определен број на стручни лица како јавнообвинителски истражители. Во јавните обвинителства за вршење на административни, технички и други работи се вработуваат определен број работници. Целта на ваквото доекипирање на јавните обвинителства со јавнообвинителски службеници требаше да оди во прилог на олеснување на работата на јавните обвинители и нивно растеретување од формалности а со цел навремено, концизно и стручно завршување на нивната работа. Во процедура е предлог Закон за јавнообвинителски службеници кој треба самостојно да ја уреди положбата на јавнообвинителските службеници.

Како посебни јавнообвинителски службеници во Законот за јавно обвинителство се предвидени следниве категории:

- 1) **Генерален секретар.** Генералниот секретар раководи со Стручната служба на Јавното обвинителство на Република Македонија, ја координира и насочува работата на стручните служби во другите јавни обвинителства и му помага на јавниот обвинител на Република Македонија во вршењето на работата од јавнообвинителската управа. Во јавно обвинителство во кое има повеќе од седум јавни обвинители се поставува секретар кој раководи со стручната служба во јавното обвинителство. Секретарот му помага на јавниот обвинител во вршење на

работите од јавнообвинителската управа.²³ Генерален секретар на Јавното обвинителство на Република Македонија може да биде лице кое е дипломиран правник, што ги исполнува општите услови определени со закон за засновање на работен однос во државен орган, со положен правосуден испит и кое има најмалку седум години работа на правни работи по полагањето на испитот. Секретар во јавно обвинителство може да биде лице кое ги исполнува горенаведените услови и кое има најмалку три години работа на правни работи по полагањето на испитот.

- 2) **Виш јавнообвинителски советник** во основно јавно обвинителство може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови определени со закон за засновање работен однос во орган на државната управа со положен правосуден испит и кој има најмалку три години работа на правни работи по полагањето на испитот. Виш јавнообвинителски советник во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите горенаведени услови и има најмалку пет години работа на правни работи по полагањето на испитот. Виш јавнообвинителски советник во вишо јавно обвинителство може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите горенаведени услови и кој има најмалку пет години работа на правни работи по полагањето на испитот. Во Јавното обвинителство на Република Македонија виш јавнообвинителски советник може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови и кој има најмалку осум години работа на правни работи по полагањето на испитот. Кандидат за јавен обвинител со завршена обука во Академијата за обука на судии и јавни обвинители до изборот за јавен обвинител се распоредува на работа во јавното обвинителство каде што ја вршел практичната обука со звање виш јавнообвинителски советник.²⁴

²³ Членови 77 и 78 од Закон за јавното обвинителство („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У.бр.124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр.16/2009

²⁴ Член 80 од Закон за јавното обвинителство („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У.бр.124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр.16/2009

- 3) **Самостоен јавнообвинителски советник** во основно јавно обвинителство може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови определени со закон за засновање работен однос во орган на државната управа со положен правосуден испит и кој има најмалку две години работа на правни работи по полагањето на испитот. Самостоен јавнообвинителски советник во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови и има најмалку четири години работа на правни работи по полагањето на правосудниот испит. Самостоен јавнообвинителски советник во вишо јавно обвинителство може да биде дипломиран правник кој ги исполнува условите и кој има најмалку четири години работа на правни работи по полагањето на испитот. Во Јавното обвинителство на Република Македонија, самостоен јавнообвинителски советник може да биде дипломиран правник кој ги исполнува условите и кој има најмалку шест години работа на правни работи по полагањето на истиот.²⁵
- 4) **Јавнообвинителски советник во јавно обвинителство** може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови определени со закон за засновање работен однос во орган на државната управа и има најмалку една година работен стаж по положен правосуден испит.
- 5) **Стручен соработник** може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови определени со закон за засновање на работен однос во орган на државната управа со положен правосуден испит.
- 6) **Јавнообвинителски приправник** може да биде дипломиран правник кој ги исполнува општите услови определени со закон за засновање на работен однос во орган на државната управа. Јавнообвинителски приправници се вработуваат во основните и вишите јавни обвинителства и се распоредуваат на вршење работи и задачи за стекнување на практика од сите области на работата. По положениот правосуден испит,

²⁵ Член 81 од Закон за јавното обвинителство („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008). Одлука на Уставниот суд на Република Македонија У.бр.124/2008 од 14 јануари 2009 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр.16/2009

јавнообвинителскиот приправник се распоредува на вршење на работи стручен соработник според актот за систематизација на работните места. На јавнообвинителскиот приправник кој по истекот на приправничкиот стаж од две години не го положи правосудниот испит во текот на една година му престанува својството на приправник во обвинителството.

Посебниот Закон за јавнообвинителската служба, кој треба да преставува *lex specialis* на Законот за јавно обвинителство е суште во форма на предлог закон но и како таков има бројни критики.²⁶ Со Законот за јавнообвинителска служба ќе се заменат постоечките одредби од Законот за Јавното обвинителство (Службен весник на Република Македонија бр.150/2007, 11/2008) во Оддел 7 (чл. 76- чл.87), кои се однесуваат на вработените во Советот на јавни обвинители на Република Македонија и во јавните обвинителства, проширувајќи го кругот на јавнообвинителските службеници и менувајќи го нивниот статус на државни службеници. Законот дефинира дека јавнообвинителски службеник е лице кое во Советот на јавни обвинители на Република Македонија и во јавните обвинителства врши стручни, административно-технички, извршни, статистички и материјално-финансиски работи, вклучувајќи ги и лицата кои вршат стручни работи поврзани со следење, откривање и истражување на криминалитетот како и јавнообвинителската полиција која ги обезбедува објектите, имотот и лицата и го одржува редот во јавните обвинителства.

Поради обемот на магистерскиот труд и поради тоа што овој закон се уште е во предлог фаза, истиот нема да биде елабориран.

1.4. Компаративно правен преглед

Улогата на Јавниот обвинител согласно Препораката R (2000)19 на Советот на Министри

Согласно Препораката на Советот на Министри П (2000)19 за улогата на Јавниот обвинител во кривично правниот систем на државите, јавното обвинителство е дефинирано како *јавен авторитет, кој во име на државата и во*

²⁶ СИНДИКАТ НА РАБОТНИЦИТЕ ОД УПРАВАТА, ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ И ЗДРУЖЕНИЈАТА НА ГРАЃАНИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2014): ПРЕДЛОГ ЗАБЕЛЕШКИ НА ПРЕДЛОГ ЗАКОН ЗА ЈАВНООБВИНИТЕЛСКА СЛУЖБА;

*име на јавниот и националниот интерес, ја осигурува правилната примена на правото во случај на прекрашување на правниот поредок кое значи извршување на кривично дело за кое е предвидена санкција, при што јавното обвинителство води сметка и за правата на индивидуата и за неопходната ефикасност на кривично правниот систем.*²⁷

Во сите кривични судски системи, јавни обвинители: Одлучуваат дали да започне или да продолжи кривичното гонење; Застапуваат обвиненија пред судовите; и Поднесуваат жалби и приговори на сите или на некои судски одлуки и го застапуваат предметот по жалба.²⁸

Во одредени кривични судски системи, јавните обвинители, исто така ја спроведуваат националната политиката за борба против криминалот и тоа директно или преку надгледување и супервизија на истрагата, преку помагање на жртвите на кривичните дела, преку донесување на одлуки за алтернативи на обвинението и конечно преку надзор на извршувањето на судските одлуки.

Аглосаксонско право

Врз правилата на common law е создаден аглосаксонскиот судски систем (Велика Британија, САД) кое право го создаваат самите судови со повикување на судски преседани (решавање на судски случаи врз основа на порано донесени судски пресуди). Во овој систем карактеристична е акузаторна постапка, која остава простор за спротиставување на двете страни во спорот (аргументативен дискурс), кој што му помага на судот да ги утврди фактите и да дојде до нормата односно правилото на праведно решавање на случајот. Улогата на судот е да го „менацира“ судскиот процес, во кој активни учесници се странките кои изведуваат докази и ја развиваат дискусијата во однос на правото што треба да се примени во решавањето на спорот.

Системот на common law фаворизира интегрални судски системи со судови од општа надлежност, која опфаќа различни видови на спорови, вклучувајќи и управни и уставни спорови.

²⁷ THE ROLE OF PUBLIC PROSECUTION IN THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM Recommendation Rec(2000)19 Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 6 October 2000;

²⁸ Hamilton, J. (2012): The Role of the Public Prosecutor in Upholding the Rule of Law, Director of Public Prosecutions, Ireland, стр.4;

Италија

Јавното обвинителство во Р. Италија е посебен државен орган чијашто основна функција е да ги гони сторителите на казнени дела во кривичната постапка. Единствено овластување да покренува дисциплинска постапка против јавните обвинители пред Вишиот судски Совет има Министерството за правда на Р. Италија, без никакви ингеренции да се меша во работата по поединечни предмети на јавните обвинители.

Положбата на јавните обвинители се карактеризира со независност и постојаност и во основа е иста како и на судиите. На внатрешен план на чело на Јавното обвинителство стои Генерален јавен обвинител, кој што согласно со принципот на центрлизам и хиерархиска субординираност може да бара од пониските јавни обвинители извештај за работа по конкретни предмети. Постапка за дисциплинска одговорност на јавните обвинители има овластување да покренува Генералниот обвинител пред Вишиот Совет.

Јавното обвинителство има надлежности во кривичната постапка да ги гони сторителите на казнените дела, ја иницира претходната постапка (истрагата) која што ја води судот, кој што има овластување да го цени поднесеното барање од јавниот обвинител и во рок од два дена да донесе одлука против која јавниот обвинител има право на жалба.²⁹

Германија

Државното обвинителство во Германија е посебен државен орган целосно независен од судството, организиран сообразно со организацијата на судството. Министерството за правда врши надзор врз работата на Државното обвинителство. Сојузниот Министер за правда има право на надзор врз работата на Сојузниот државен обвинител, а министрите за правда на соодветните региони, врз работата на повисокиот Регионален, Регионалниот и Локалниот јавен обвинител.

²⁹ Bellitto C.(2010); Role of the Public Prosecution Office in the criminal field, стр. 77

Надлежноста на Јавното Обвинителство во Германија е уредена со Статутот на истото односно со т.н. „Courts Constitution Act“ во секциите од 141 до 151 и со Законот за кривична постапка на Германија чл.158 до 163.³⁰

Организацијата на Јавното обвинителство во Германија е на сојузно и на републичко-регионално ниво. Во рамките на регионите, при повисокиот Регионален суд има Оддел на државно обвинителство на чие чело стои Генерален јавен обвинител, при регионалните судови има Оддел за Јавно обвинителство на чие чело стои шеф на Јавното обвинителство, кој што постапува пред Регионалниот суд и јавно обвинители кои што постапуваат пред локалниот суд. Повисокиот јавен обвинител може да му дава задолжителни упатства при решавање на конкретни предмети на понискиот јавен обвинител врз Регионалните обвинители. Сојузниот јавен обвинител е надлежен да постапува по кривични дела кој се од интерес за Сојузната држава. Ако во текот на постапка која што се води за вакво кривично дело овој интерес отпадне, сојузниот јавен обвинител предметот ќе го отстапи на соодветниот регионален обвинител според местото на извршување на кривичното дело. Сојузниот обвинител е надлежен да решава за судирот на надлежноста помеѓу јавните обвинители од различните региони.³¹

Република Хрватска

Кривичната постапка во Хрватска на некој начин е традиционален модел за казнената постапка во Македонија. Не само што сојузната казнена постапка од поранешна Југославија, всушност, е преземена од австриската постапка која своевременно важеше и во Хрватска,³² туку и по распаѓањето на Федеративна Југославија, Република Хрватска беше еден од главните модели кои ги следеше прифаќање на новите европски тенденции,³³ а хрватската правна мисла се издвојуваше како една од највлијателните во регионот, па и во Европа. Втората

³⁰ Siegismund, E. (2008): The Public Prosecution Office In Germany: Legal Status, Functions And Organization, 120th International Senior Seminar Visiting Experts' Papers, стр.59;

³¹ Morre P. (1996); Position of the Public Prosecution Office str. 41. The role of the Public prosecution in a democratic society, Council of Europe.

³² Калајџиев Г. (2011): Главни концептуални разлики во реформата за кривична истрага во Хрватска и Македонија, Збирка на текстови од Правниот факултет во Скопје и Загреб;

³³ KRAPAC Д. (2008), Uvodna riječ glavnog urdnika, во Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksi, Zagreb, vol 15, бр. 2.

значајна причина поради која законодавството во Република Македонија редовно го следеше развојот на хрватското казнено право лежи во фактот што, поради јазикот во академските и во правните структури во Македонија, преку Хрватска, практично се реципираа и современите европски движења и достигнуања.

Според „Закон о Државном одвјетништву“³⁴ на Р. Хрватска, Јавното обвинителство е самостоен и независен државен орган, кој е овластен да постапува против сторителите на кривичните дела и други казниви дела и да поднесува правни средства за заштитата на уставноста и законитоста.

Доколку се поднесени кривични пријави против судии на Уставниот суд, застапници во Саборот, членови на Владам судии и „Државни одвјетници“ или по предмети од општо значење Државниот обвинител на Хрватска е должен да го известува Министерот за правда за неговата работа.

При вршењето на јавнообвинителската функција, повисоките јавни обвинители можат да им даваат задолжителни упатства за решавање на поединчени кривични предмети како и упатства на пониските кога е тоа потребно заради единствена примена на законот.

Во Хрватска организациски се среќава: Општинско Државно одвјетништво, Жупанско, Војно и Државно одвјетништво на Хрватска. Државниот Судски Совет ги именува Јавните обвинители во Хрватска за време од 8 години, а можат повторно да бидат именувани на истата должност. Ако јавниот обвинител не биде повторно именуван продолжуа да работи како заменик во истото Јавно обвинителство. Во Хрватска постои систем на оцена на стручното знаење и способноста за извршување на јавнообвинителската функција.

Во Република Хрватска предистражната постапка односно *извидите*, како што сега се нарекуваат, се целосно *деформализирани*, а известувањата што полицијата или обвинителството ги добива од граѓаните може да се употребат само во текот на истрагата, а не и на главниот претрес, бидејќи се издвојуваат од списот на предметот. Во овој почетен стадиум на постапката по откривањето на кривичното дело, исто така, не е јасно дефинирана или разграничена улогата на полицијата од онаа на јавното обвинителство, па така хрватскиот ЗКП предвидува

³⁴ Narodne novine – Sl. List R. Hrvatske, br. 75/95

дека извидите може да ги водат и полицијата и јавниот обвинител³⁵. Од некои одредби на Законот се добива впечаток дека тоа сега е првенствено обвинителска задача, што обвинителот може да ја пренесе или наложи на полицијата, од друга страна, решението за работата на полицијата во овој дел се уредува со посебен полициски закон што пак дава на знаење дека ова се самостојни полициски овластувања кои се уредуваат со полициски прописи. Полицијата, по претходно повикување на обвинителот, исто така може да ги повикува на сослушување граѓаните, па дури и присилно да ги доведува, но притоа не може да ги распрашува во својство на обвинет, сведок или вештак.

Кога истрагата не е задолжителна, обвинителот или истражителот, по негова наредба, може да ги преземе не само доказните дејствија за кои постои опасност од одлагање, туку и сите оние кои се целисходни за одлучување за обвинението. Ако сторителот на кривичното дело е непознат тогаш јавниот обвинител или истражителот може да ги испраша сведоците ако тоа е во корист за откривање на сторителот или ако постои опасност од одлагање.

Зачудува неконзистентноста помеѓу недовербата во полицијата генерално и огромната доверба во истражителот, кој исто така е полициски службеник.³⁶

Така, обвинителската истрага како втора фаза во претходната постапка, се претставува како мошне различна од судската истрага, што по мое лично убедување претставува лошо решение бидејќи, за разлика од сите модерни акузаторни истраги каде што формалната (судска) истрага практично се заобиколува, новиот хрватски ЗКП пропишува да јавниот обвинител ги спроведува сите оние истражни дејствија што досега ги извршувал истражниот судија иако и тој е странка во постапката.

Во Хрватска интересен факт е тоа што самата истрага се поведува со ист степен на сомнеж како и извидите, бидејќи основен услов за почеток на истрагата претставува *основи на сомневање*, а не основано сомневање како порано. Ова претставува голема спротивност во споредба со било која друга постапка бидејќи од еден во друг степен влегува без никаков прогрес во расчистувањето на

³⁵ Narodne novine – Sl. List R. Hrvatske, br. 75/95

³⁶ Калајџиев Г. (2011): Главни концептуални разлики во реформата за кривична истрага во Хрватска и Македонија, Збирка на текстови од Правниот факултет во Скопје и Загреб;

степенот на веројатност за тоа дали е сторено кривично дело и кој е неговиот сторител.

Главната разлика меѓу Хрватска и Македонија на овој план е фактот дека полицијата во Хрватска игра клучна улога во кривичните истраги, па оттука и полициските извиди и се препуштени на полицијата, а истрагата во голем број случаи му се препушта на *истражителот* како нов субјект на казнената постапка.³⁷ Истражителот всушност е полициски инспектор кој за својата работа му одговара на јавниот обвинител, но кој и натаму работи во рамките на полицијата, што значи дека не е направен никаков обид да се реши проблемот на т.н. хиерархиски дуализам.³⁸ Притоа, воопшто не е јасно дали истражителот има повеќе должности или обвинителот.

Јавниот обвинител, спроведувањето на доказните дејствија може да ги довери на истражителот, кој пак е должен да постапува по налогот на обвинителството.³⁹ Доколку истражителот оцени дека е потребно да се преземат и други доказни дејствија кои се поврзани со оние доверени од обвинителството, должен е да се консултира со јавниот обвинител, а во случај на итноста, да го извести веднаш по нивното преземање. ЗКП предвидува со посебен пропис да се уреди кои лица може да бидат истражители. Истражителите од општа надлежност се полициски службеници, а истражители со посебни овластување би биле службениците од Управата за јавни приходи и слични други државни органи.

Од ова прозлегува дека јавниот обвинител како истражители најчесто користи полициски инспектори, но по потреба и стручно оспособени истражители. Исто така, ЗКП пропишува дека на обвинителот, во спроведувањето на истрагата во некои сложени предмети, освен истражителот, може да му помагаат и обвинителски и стручни советници. Тие можат да го подготвуваат спроведувањето на посебни доказни дејствија, да примаат изјави и предлози, како и самостојно да

³⁷ Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine 76/09.

³⁸ PERRODET A., The public prosecutor, во: M. DELMAS-MARTY /J. SPENCER (Eds.), European Criminal Procedures, стр. 415 и натаму; E. MATHIAS, The balance of powers between the police and the public prosecutor, во: European Criminal Procedures, стр. 459, 461; J.-M. JEHLE /M. WADE (Eds.), 2005: Coping with Overloaded Criminal Justice Systems-The Rise of Prosecutorial Power across Europe, Göttingen, Спореди: Г. КАЛАЈЦИЕВ/ Д. ИЛИЌ, стр. 137-38.

³⁹ PAVLIČEK J., Uloga istražitelja u kaznenom postupku, во Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 16, Br. 2, 2009, стр. 895

преземаат некои доказни дејствија што јавниот обвинител изрично им ги доверил. Записниците за таквите дејствија надлежниот обвинител ги заверува најдоцна во рок од 48 часа од нивното спроведување. Заради разјаснување на определени технички и други стручни прашања што се појавуваат во врска со прибавувањето на доказите или при преземањето на доказните дејствија, јавниот обвинител може да бара да му се дадат потребни објаснувања од страна на некоја стручна установа или стручно лице.

На овој начин постои определена сличност со помошта што јавниот обвинител може да ја добива при вршењето на неговата функција во претходната постапка од стручни лица во обвинителството, полицијата и другите државни органи, што е сосема разбирливо ако се имаат предвид зголемените надлежности и одговорности на јавното обвинителство според новиот концепт на истрагата, во однос на што постојат многу сличности со македонските решенија.

Во новиот хрватски ЗКП покрај другото се предвидува, полициските инспектори како криминалистички истражители, да се ангажираат во фазата на преземање на доказните дејствија во истрагата, а не и во некои претходни фази, каде што тоа би било пологично.

Истражителот, според членот 202 ставот 26 од новиот ЗКП, воопшто не е субјект овластен за преземање на извидите, па ако извидите ги спроведува истражителот кој е полициски службеник, тој не постапува како истражител туку како полициски службеник, согласно правата и должностите на полицијата. Од друга страна, истражители кои не се полициски службеници, и покрај тоа што со посебен закон се определени како истражители, нема да имаат право да спроведуваат извиди⁴⁰.

Заклучок

Како посебен орган, Јавното обвинителство за прв пат е воведено во Франција, после буржоаско-демократската револуција од 1789 година. Во античко време кога кривичната постапка имала акузаторна форма, функцијата на кривично гонење била препуштена на приватниот тужител односно на сите граѓани.

⁴⁰ PAVIŠIĆ B.(2008), Novi hrvatski zakon o kaznenom postupku, Загреб, стр. 554.

Во Р. Македонија, со одлуката на Претседателството на АВНОЈ, на 3 февруари 1945 година во тогашната Демократска федеративна Југославија, чијашто рамноправна членка беше и Република Македонија, Јавното обвинителство се конституира како орган.

На седницата на Президиумот на Антифашистичкото Собрание на Народното Ослободување на Македонија - АСНОМ, се утврдил Предлогот за главен прокурор - обвинител на Македонија, да се именува Петар Коробар. За кратко време него го заменува д-р Кирил Миљовски.

Понатамошниот историски развој на јавното обвинителство продолжува низ повеќе етапи во рамките на СФРЈ (во чии рамки се наоѓаше и Република Македонија), па се до донесувањето на новиот Закон за јавното обвинителство 01.12.2013 година кога дојде до прецизирање на неговите надлежности, посебно во предистражната постапка, со нагласена улога на јавниот обвинител како координатор и насочувач на оваа постапка. Во оваа насока дојде до зајакнување на позициите на јавното обвинителство.

Најголема разлика помеѓу англосаксонскиот и континенталниот судски систем е тоа што во англосаксонскиот систем судијата е тој кој што го креира правото, донесува пресуди кои што понатаму ќе послужат како основ за решавање на слични или исти спорови. Во континенталниот судски систем судијата се води по веќе донесени законски норми и правила кои ги применува на секој индивидуален случај и преку нив го решава спорот.

Во последните декади доаѓа до интензивни влијанија меѓу двата судски системи, помалку во надворешната, институционалната и организациската структура, а повеќе во смисла на превземање на статусни и процесни прописи кои ја менуваат улогата на судот. Континенталниот систем се пробива во англосаксонскиот преку истиснувањето на common law со законско право, а додека англосаксонското влијание во континенталниот систем се согледува во пробивањето на активизмот на судот во толкувањето и примената на правото, што значи доведување на судот во позиција не само да го применува туку и да го создава правото.

Глава II – Јавното обвинителство во Р. Македонија

2.1. Правната положба на Јавното обвинителство

Јавниот обвинител е странка и субјект во кривичната постапка кој од името на државата покренува иницијатива за започнување на кривично гонење за кривични дела кои што се гонат по службена должност. Тој е единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривичните дела и на други со закон утврдени казниви дела и врши други работи утврдени со закон. Јавното обвинителство своите функции ги извршува врз основа и во границите на Уставот на РМ, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот. Функцијата на јавното обвинителство ја вршат Јавниот обвинител на РМ и јавните обвинители кои функцијата ја вршат законито, непристрасно и објективно, ги почитуваат и заштитуваат слободите и правата на човекот и граѓаните и правата на другите правни субјекти и во рамките на своите надлежности, во име на државата се грижат за ефикасноста на кривично-правниот систем.⁴¹

Јавниот обвинител може да има еден или повеќе заменици. Собранието на РМ одредува услови за определување на бројот на заменици на јавните обвинители и го определува бројот на заменици во јавните обвинителства. По предлог на Владата, Собранието на РМ ги именува и разрешува јавниот обвинител и заменикот јавен обвинител за мандат во траење од 6 години, кои можат повторно да бидат избрани.

Една од најважните функции на Јавниот обвинител е да обезбеди еднаквост на граѓаните пред законот, независно од полот, расата, бојата на кожа, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување и имотната и општествената положба. Никој не може да влијае врз самостојноста и непристрасноста на јавниот обвинител во вршењето на функцијата. Се забранува политичко организирање и дејствување во јавното обвинителство без да се

⁴¹ Марина П., Ѓеорѓиевски С. (1997), Јавното обвинителство, Скопје.

ограничи правото на слобода на изразување, вероисповест, здружување и собирање⁴².

Како орган наклонет кон утврдување на вистината и кон донесување правилна одлука, јавниот обвинител има правен интерес да превземе низа процесни дејствија во корист на обвинетиот кои поимно не влегуваат во функцијата на гонење, а тоа е овластувањето да изјави жалба против пресудата во корист на обвинетиот.

Јавниот обвинител превзема и процесни дејствија со цел да се донесе правилна и законска судска одлука, а не дејствува само од аспект на интересите што ги има како процесна странка која ја врши функцијата на кривичното гонење, туку е должен со еднакво внимание да ги испитуваат и фактите што го товарат обвинетиот, како и оние што му одат во прилог. Јавниот обвинител исто така има и овластувања да присуствува на седници на судот кој одлучува по жалба, да учествува во постапката за пренесување на месната надлежност, а како единствен овластен орган за заштита на законитоста овластен е да поднесува барање за заштита на законитоста во корист на обвинетиот односно осудениот како и во случај кога со пресудата може да се утврди дека законот е повреден.

Јавниот обвинител може да има еден или повеќе заменици. Заменикот јавен обвинител може да врши секое од дејствијата за кои според законот е овластен јавниот обвинител односно во постапката пред судот, други органи и други правни лица.

Преку печатот и другите средства за информирање јавните обвинителства ја известуваат јавноста за соработката на криминалитетот и за другите појави од општо значење забележани во нивната работа.

Јавните обвинителства по прашања од значење за остварувањето на нивните функции, како и по прашања од заеднички интерес соработуваат со органите на откривање на кривични и други казниви дела и нивните сторители, судовите, другите органи и други правни лица.

⁴² Матовски Н., Лажетиќ – Бужаровска Г., Калаџиџев Г., (2009) Казнено процесно право — Скопје, стр. 193

Заради заштита на правата и слободите на човекот и граѓанинот, заштита на интересите на општествената заедница и на другите правни субјекти, поефикасно откривање на кривични и други казниви дела и нивните сторители, употреба на правни средства и законито утврдување на фактите и примена на правото, повисокиот јавен обвинител има право и должност да му дава задолжителни упатства на понискиот јавен обвинител за неговата работа, кои задолженија можат да се однесуваат на преземање на одредени мерки и активности. Повисокиот јавен обвинител може да го преземе кривичното гонење, како и вршењето на одделни работи за кои е надлежен понискиот јавен обвинител⁴³. Повисокиот јавен обвинител може да го овласти понискиот јавен обвинител да води постапка по одделни предмети или да врши определени работи од надлежност на друг јавен обвинител. Просторните услови, материјалните средства, опремата, кадрите и другите услови за работа на јавните обвинителства ги обезбедува Републиката. Се забранува политичко организирање и дејствување во јавните обвинителства. Јавното обвинителство има печат кој ги содржи називот и седиштето на овој орган. На зградата во која е сместено јавното обвинителство се истакнува неговиот назив.

Јавното обвинителство се организира според принципите на хиерархиска субординација и централизам, притоа почитувањето на овие принципи не смее да ја загрози самостојноста и одговорноста на секој јавен обвинител во вршењето на функцијата.

Согласно Законот за Јавното Обвинителство Јавното обвинителство се организира на три нивоа и тоа:⁴⁴

- Јавно обвинителство на Република Македонија (Јавен обвинител и негови заменици - 10) кои учествуваат во постапка по вонредни правни лекови пред Врховниот суд на Република Македонија. Во Јавното обвинителство на Република Македонија постојат 3 одделенија: Граѓанско, Кривично и Одделение за меѓународна соработка;

⁴³ „Службен весник на РМ“ бр. 150 од 12.12.2007 година

⁴⁴ Закон за Јавно обвинителство (Сл Весник на Р. Македонија бр. 38/04 од 17.06.2004 година)

- Виши јавни обвинителства во Скопје, Штип, Гостивар и Битола кои работат во постапка по жалба пред соодветните Апелациони судови во Скопје, Штип, Гостивар и Битола;

- Основни јавни обвинителства има 22 на број кои постапуваат во постапка од прв степен пред соодветните Основни судови во Република Македонија.

Според **централизмот** како организациски принцип сите тие претставуваат единствен орган на чие чело стои Јавниот обвинител на РМ на кого сите јавни обвинители му се подредени, иако постојат повеќе видови јавни обвинители со различна организација и надлежност,.

Потчинетоста на пониските јавни обвинители спрема повисоките, како организациски принцип се согледува преку т.н. **хиерархиската субординација** и во неа се опфаќа⁴⁵:

- повисокиот јавен обвинител има право и должност да му дава задолжителни упатства на понискиот јавен обвинител за неговата работа. Јавниот обвинител на РМ има право да има дава задолжителни општи писмени упатства на вишиот јавен обвинител, на основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција и на основниот јавен обвинител.

Вишиот јавен обвинител може да дава општи писмени упатства на основните јавни обвинители од своето подрачје,

- **авокација** – повисокиот јавен обвинител може да го превземе кривичното гонење, како и вршењето на одделни работи за кои е надлежен понискиот јавен обвинител,

- **делегација** – повисокиот јавен обвинител може да го овласти понискиот јавен обвинител да води постапка по одделни предмети или да превзема определени дејствија од надлежност на друг јавен обвинител.

Во својата функцијата на гонење на сторителите на кривични и други казниви дела и во вршењето на другите функции определени со закон, Јавното обвинителство постапува пред надлежните судови. Јавното обвинителство постапува во границите на својата стварна и месна надлежност, доколку со Законот за Јавно обвинителство не е поинаку определено. Основното јавно

⁴⁵ Сл. Весник на РМ, бр. 150/07

обвинителство постапува пред основниот суд. Вишото јавно обвинителство постапува пред Апелациониот суд. Јавното обвинителство на Република Македонија постапува пред Врховниот суд на Република Македонија. Јавното обвинителство постапува и пред други органи и други правни лица на своето подрачје кога за тоа е овластено со закон.

Јавното обвинителство според своите надлежности се грижи за навремено и ефикасно откривање на кривични и други казниви дела и нивните сторители, поднесува барање за поведување на кривична постапка и постапка по други казниви дела и во рамките на законот презема мерки и активности заради правилно насочување на постапката, покренува и застапува обвинение, изјавува редовни и вонредни правни средства и презема и други дејствија определени со закон.

Јавното обвинителство се основа за подрачје на суд од соодветен степен, пред кој постапува Јавното обвинителство во РМ се основа за целата територија на државата со седиште во Скопје. За дејствија за кои е овластено со овој или друг закон, јавното обвинителство презема процесната, вонпроцесната, извршната, управната и другите постапки. Заради остварување на функцијата на гонење, јавното обвинителство во соработка со органите на откривање и со други надлежни органи, се грижи за преземање мерки и активности за откривање на кривични и други казниви дела и на нивните сторители.

Вишото јавно обвинителство се основа за подрачје на апелациониот суд. Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција се основа за целата територија на државата со седиште во Скопје. Основното јавно обвинителство се основа за подрачје на еден или повеќе основни судови.

Обвинителската организација е составена од⁴⁶:

- 22 основни јавни обвинителства (Берово, Битола, Велес, Гевгелија, Гостивар, Дебар, Делчево, Кавадарци, Кичево, Крива Паланка, Кочани, Куманово,

⁴⁶ Матовски Н., Лажетиќ – Бужаровска Г., Калајџиев Г., (2009) Казнено процесно право — Скопје,

Охрид, Прилеп, Радовиш, Ресен, Свети Николе, Скопје, Струга, Струмица, Тетово и Штип),

- 4 виши јавни обвинителства (Битола, Гостивар, Скопје и Штип)
- Јавно обвинителство на Република Македонија.

Во јавното обвинителство каде може да има поголем обем истородни предмети, со цел подобра ефикасност и специјализација во работењето на јавното обвинителство, на посебно потесно подрачје од неговата надлежност може да се формираат одделенија како внатрешни организациони единици.

Со работа на одделението раководи јавен обвинител определен според годишниот распоред за работа на јавното обвинителство.

Во Основното јавно обвинителство за гонење на организираниот криминал и корупција се формираат специјализирани одделенија за следење и откривање на криминалитетот со посебна стручна служба, а во јавните обвинителства основани за подрачје на суд со проширена надлежност покрај овие специјализирани одделенија, се формираат и специјализирани одделенија за малолетници.

Јавниот обвинител на Република Македонија пред Уставниот суд дава иницијатива за поведување постапка за оценување на согласноста на закон со Уставот и за согласноста на други прописи со Уставот и законите, ако прашањето за уставноста и законитоста се постави во работата на јавното обвинителство. Кога јавниот обвинител на Република Македонија ќе најде дека поради повреда на закон или на меѓународен договор постои основ да употреби правно средство против извршна судска одлука или одлука донесена во управна или друга постапка, за што е овластен со закон, може да бара да се одложи односно прекине извршувањето на таа одлука, ако со нејзиното извршување би настанале непоправливи штетни последици.

Барањето за одлагање или прекинување на извршувањето се поднесува до судот, односно органот надлежен за дозволување на извршувањето, а ако извршувањето е во тек, до судот или надлежниот орган кој го спроведува извршувањето. По претходно барање од јавниот обвинител на РМ, судот или надлежниот орган ќе го одложи односно прекине извршувањето ако утврди дека

барањето е основано. Одлагањето, односно прекинувањето на извршувањето трае до донесувањето на одлуката по правното средство на јавниот обвинител, а престанува да важи ако јавниот обвинител на Република Македонија во рок од 30 дена по приемот на одлуката не употреби правно средство. За прашањата на уставноста и законитоста поставени во нивната работа основните и вишите јавни обвинителства го известуваат Јавното обвинителство на Република Македонија.

Во однос на принципите на хиерархиската субординација, ЗЈО детално го регулира и прашањето за одговорност на јавното обвинителство и тоа⁴⁷:

- Јавниот обвинител на РМ одговара пред Собранието на РМ
- пред Јавниот обвинител на и Советот на јавните обвинители на РМ одговараат јавните обвинители во Јавното Обвинителство, Вишиот јавен обвинител и Основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција;
- пред вишиот јавен обвинител на СЈО на РМ одговараат јавните обвинители во вишо јавно обвинителство,
- пред основниот јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција и СЈО на РМ одговараат јавните обвинители во основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција,
- пред вишиот јавен обвинител, Јавниот обвинител на РМ и СЈО одговара Основниот јавен обвинител и
- пред основниот јавен обвинител и СЈО одговараат јавните обвинители во основно јавно обвинителство.

2.2. Именување- избор на Јавните обвинители

Собранието на РМ како законодавно тело го врши именувањето на Јавните обвинители, а изборот на јавните обвинители го врши посебен орган – Советот на јавни обвинители⁴⁸. Надлежноста, составот и структурата на СЈО, мандатот на неговите членови, како и основите и постапката за престанок и разрешување на

⁴⁷ Сл. Весник на РМ, бр. 150/07

⁴⁸ ДЕЛОВНИК ЗА РАБОТА НА СОВЕТОТ НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, 22.08.2008год., Скопје.

член на СЈО се уредуваат со ЗЈО. СЈО е самостоен орган кој ја обезбедува и гарантира самостојноста на јавните обвинители во извршување на нивната функција и истото има својство на правно лице со седиште во Скопје. Како највисок во хиерархијата на јавнообвинителската организација, по предлог на Владата на РМ, Собранието на РМ ги именува Јавните обвинители на РМ со мандат од шест години со право на повторен избор, а СЈОРМ дава мислење по предлогот на Владата.

СЈОРМ ги избира јавните обвинители без ограничување на траење на мандатот под услови и во постапка утврдени со закон.

Освен највисокиот во хиерархијата од јавните обвинители кои ги избира СЈОРМ ограничен мандат од четири години со право на повторен избор имаат⁴⁹:

- виш јавен обвинител на вишо јавно обвинителство,
- основен јавен обвинител за гонење на организиран криминал и корупција,
- основен јавен обвинител за основно јавно обвинителство, и
- јавните обвинители во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција.

За јавен обвинител може да биде именувано, односно избрано лице кое ги исполнува следниве услови:

- има положено правосуден испит во РМ
- активно да го владее македонскиот јазик,
- да е работоспособен и да има општа здравствена способност,
- има стекнато универзитетскат диплома за дипломиран правник во РМ или нострифицирана диплома од странство;
- да има завршено Академија за јавни обвинители и
- да е државјанин на РМ.

Покрај овие општи услови, ЗЈО пропишува и посебни услови кои се разликуваат во зависност од рангот на јавнообвинителската функција за кое се именува односно бира јавниот обвинител. Посебните услови се однесуваат на вкупен општ стаж на правни работи по положен правосуден испит, стаж како јавен

⁴⁹ Јавно обвинителство, официјален веб сајт, www.jorm.org.mk/zakon-JO.shtml последен пристап на 26.11.2014;

обвинител со потврдени резултати во работењето, титула на универзитетски професор или успешно завршена обука на Академијата за обука на судии и јавни обвинители⁵⁰:

- работно искуство од најмалку 8 години со потврдени резултати на правни работи по положен правосуден испит, и редовен или вонреден универзитетски професор кој предавал повеќе од 10 години правен предмет од правосудна практика - за именуван Јавен обвинител на РМ;

- работно искуство од најмалку 8 години со потврдени резултати на правни работи по положениот правосуден испит – за јавен обвинител во Јавното обвинителство на РМ;

- работно искуство од најмалку 5 години стаж како јавен обвинител со потврдени резултати во работата – за виш јавен обвинител на вишо јавно обвинителство,

- работно искуство од најмалку 5 години со потврдени резултати на правни работи по положениот правосуден испит – за јавен обвинител во вишо јавно обвинителство,

- работно искуство од најмалку 4 години стаж како јавен обвинител со потврдени резултати во работата – за јавен обвинител на и јавен обвинител во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција,

- работно искуство од најмалку 3 години стаж како јавен обвинител со потврдени резултати во работата – за основен јавен обвинител на основно јавно обвинителство,

- завршена обука во Академијата за обука на судии и јавни обвинители – за јавен обвинител во основно јавно обвинителство

Функцијата на Јавниот обвинител на РМ како највисок во хиерархијата му престанува во следниве случаи⁵¹:

- по сопствено барање,
- ако го изгуби државјанството на РМ,
- ако трајно ја загуби способноста за вршење на функцијата јавен обвинител,

⁵⁰ Сл. Весник на РМ, бр. 150/07

⁵¹ Сл. Весник на РМ, бр. 150/07

- ако е избран или именуван на друга јавна функција,
- ако е осуден со правосилна судска одлука на казна затвор во траење од најмалку шест месеци, или на пократка казна затвор или друга кривична санкција за кривично дело кое го прави недостапен за вршење на функцијата јавен обвинител.

На останатите јавни обвинители функцијата може да им престане во следниве случаи:

- по сопствено барање,
- ако го изгуби државјанството на Р.М ,
- ако трајно ја загуби способноста за вршење на функцијата јавен обвинител,
- ако ги исполни условите за старосна пензија,
- ако на негово барање и со негова согласност е избран или именуван на друга јавна функција, освен кога функцијата јавен обвинител мирува под услови утврдени со закон, и

- ако е осуден со правосилна судска одлука на казна затвор во траење од најмалку шест месеци, или на пократка казна затвор или друга кривична санкција за кривично дело кое го прави недостоеен за вршење на функцијата јавен обвинител.

Престанокот на функцијата го утврдува СЈО.

Јавниот обвинител на РМ се разрешува од функцијата пред истекот на мандатот во следниве случаи:

- поради незаконито,ненавремено или недоволно стручно вршење на функцијата,
- ако со своето однесување и дејствување покажува дека не е способен за извршување на функцијата,
- ако не поднесува барање за започнување на кривична постапка за случаи предвидени со закон,
- поради нарушување на угледот на функцијата

Јавен обвинител од друг ранг може да се разреши од функцијата поради:

- потешка дисциплинска повреда што го прави недостоеен за вршењето на

функцијата јавен обвинител пропишана со закон – потешка повреда на јавниот ред и мир, потешка повреда на правата и непочитување на честа и достоинството на странката и на другите учесници во постапката, недостојно однесување кон поединци, државни органи или други правни лица во врска со извршувањето на функцијата или надвор од неа, повреда на начелото на недискриминација по било кој основ и оневозможување на вршење надзор над работата на јавниот обвинител од страна на повисокото јавно обвинителство,

- нестручно и несовесно вршење на функцијата јавен обвинител под услови утврдени со закон – под нестручност се подразбира недоволна професионалност и стручност што влијае на квалитетот во работењето, непознавање на законите, ратификуваните меѓународни договори и други прописи и неквалитетно изготвување јавнообвинителски одлуки и други писмена, а под несовесност се подразбира грубо повредување на нормите на Кодексот на јавните обвинители, незаконито, ненавремено или немарно вршење на функцијата јавен обвинител, пристрасен однос во постапувањето по предметите, неовластено издавање класифицирани информации, неовластено изнесување информации и податоци за обвинителски предмети и др.

Предлогот за поведување на постапката за утврдување на одговорноста на јавниот обвинител може да се поднесе во рок од 30 дена од денот на сторувањето на повредата или на дознавањето, но не подолго од две години од денот кога е сторена повредата.

2.3. Независност на Јавното обвинителство

Јавното обвинителство во Р. Македонија е самостоен и независен државен орган кое право е загарантирано во Уставот и Законот за Јавното обвинителство. Независност на Јавното обвинителство се согледува во неговата одделеност од законодавните и извршни органи (политичко извршната власт)⁵². Обвинителството треба да е независно во вршењето на своите функции, но независноста не исклучува секаква контрола врз неговата работата. Јавните

⁵² чл.28 од Законот за јавното обвинителство

обвинители се независни во решавањето на конкретни предмети, но не се независни од општата политика ниту пак изолирани од реализацијата на генералната политика во една држава.

Како фактори што ја определуваат самостојноста на Јавното обвинителство, најчесто се спомнуваат институционалните и субјективни фактори.

Институционалните фактори се ⁵³:

- начинот на избор на јавните обвинители,
- траењето на нивниот мандат,
- критериуми за нивно унапредување и преместување во службата и
- финансирањето на Јавното обвинителство како и платите на јавните обвинители.

Основните, виши и јавни обвинители во Јавното обвинителство на Р.Македонија имаат траен мандат а нивниот избор го врши Советот на јавните обвинители.

Јавниот обвинител на Република Македонија, по предлог на Владата го именува Собранието за време од 6(шест)години.

Во насока на обезбедување на институционална самостојност, предлогот на Владата за јавниот обвинител треба да биде од пријавените кандидати за кои Советот има дадено позитивно мислење.

Ако Советот за ниту еден од пријавените кандидати не даде позитивно мислење, Владата не може да поднесе предлог, па постапката за објавување на оглас се повторува.

Во Законот за јавно обвинителство, наведени се критериумите за унапредување на јавните обвинители. Тоа се: односот кон работата, стручното знаење, ажурноста, способноста за стручно разрешување на правните прашања, преземање на дополнителни работи во изготвување на прописи, едукација, менторство итн.

⁵³ Витларов Т., (1999) Јавното обвинителство во правниот систем на Македонија, Штип.

Востановен е и систем на оценување на работата на јавни обвинители, заради имплементирање на овие критериуми а за што се донесени и потребните подзаконски акти.

Во законот е востановена и постапка за времено преместување на јавен обвинител во друго Јавно обвинителство по пат на оглас. Доколку никој не се пријави на огласот, по предходна негова согласност, Советот на јавни обвинители на предлог на јавниот обвинител на Р.Македонија, може привремено да го упати во друго јавно обвинителство најмногу до шест месеци.

За финансирањето на Јавното обвинителство беше донесен посебен Закон за платите на јавните обвинители и членовите на Советот и истиот поради економските проблеми во нашата држава, е ставен надвор од примена. Патем, начинот на определувањето на потребните средства и нивната висина, ни оддалеку не е во котист на обезбедување на самостојност на Јавното обвинителство. Во моментот нормалното извршување на јавнообвинителската функција е доведено во прашање поради недостаток на финасиски средства.

Субјективниот фактор за самостојноста на јавниот обвинител се согледува во доследност при примена на принципот на легалитет во кривичното гонење и еднаквост на сите граѓани пред законот како и во интегритетот на јавниот обвинител да одолее пред сите влијанија и притисоци во извршувањето на својата функција⁵⁴.

Најголема опасност врз независноста е начинот на именување на јавните обвинители. Со самото тоа што Владата ги предлага кандидатите за јавни обвинители, нивната независност е доведена во прашање. Исто така ограничувањето на мандатот на јавните обвинители може да има сериозно влијание врз неговата независност, а во јавниот обвинител внесува и негативен психолошки ефект. Од овие причини во некои правни системи (Словенија) е пропишано дека замениците на јавните обвинители се со траен мандат. Имајќи во предвид дека и според нашите позитивни прописи, мандатот на јавните

⁵⁴ ЕТИЧКИ КОДЕКС НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

обвинители е органичен, секако дека реизборот ќе има одредено влијание врз независноста во работата на јавните обвинители⁵⁵.

Друг фактор кој влијае врз независноста на Јавното обвинителство е висината на платите. Ако сакаме јавните обвинители односно заменици како државни службеници да бидат совесни, стручни, правични, некорумптирани и да го чуваат угледот на јавното обвинителство, државата треба да обезбеди соодветни материјални услови за тоа односно адекватно да ги плати. Независноста на Јавното обвинителство е гаранција дека човековите права и слободи ќе бидат заштитени и граѓаните во судир со државата, преку Јавното обвинителство ќе најдат заштита на своите права. Политичко-извршните органи немаат никакви законски овластувања да се мешаат во работата на Јавното обвинителство ниту пак да му даваат задолжителни упатства или инструкции.

Независноста на Јавното обвинителство треба да биде до степен да нема влијанија врз јавниот обвинител по однос на превземање на кривично гонење од субјективно или било какво друго влијание при донесувањето на одлуки во текот на кривичната постапка.

Јавниот обвинител во својата работа во својата работа треба да се води според начелото на совесност, легалитет, правичност, барање на вистината, еднаквост на граѓаните и принципот за владеење на правото.⁵⁶

2.4. Начела на Јавното обвинителство

Казнената постапка претставува збир од процесни дејства кои ги преземаат одредени државни органи и лица во случај на постоење на основано сомнение дека е извршено казниво дело и тие имаат за цел утврдување дали навистина е извршено казнивото дело, доколку е извршено кој е неговиот сторител, дали треба да се изрече казна согласно со материјалното кривично право и ако треба, истата да се определи квалитативно и квантитативно.

⁵⁵ ЕТИЧКИ КОДЕКС НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

⁵⁶ Витларов Т., (1999) Јавното обвинителство во правниот систем на Македонија, Штип.

Под начела на кривичното процесно право ги подразбираме општите правила до кои се доаѓа со синтеза на процесните прописи кои можат да потекнуваат од внатрешното или од меѓународното право.⁵⁷

Како начела за поведувањето на кривичната постапка се вбројуваат начелото на акузаторност, начелото на официјалност и начелото на легалитет, а додека пак во начелата кои се однесуваат на водењето на кривичната постапка ги среќаваме начелото на барање на вистинитоста, начелото на контрадикторност, начелото на усност, начелото на непосредност, начелото на јавност и начелото на правична постапка.

2.4.1. Начело на опортунитет

Освен условите кои се пропишани со законот а се важни за кривично гонење, со принципот на опортунитет е важна и целесообразноста на гонењето од гледна точка на државните интереси.

Со принципот на опртунитет се овозможува: водење сметка како за индивидуалните, така и за државните интереси, за извршителот на кривичното дело, неговото семејство или јавноста, за барањата на државната политика во меѓународните односи, како и останатите факти кои одат во прилог на ова начело а тоа може да биде малото значење на кривичното дело и отсуство на штетни последици, надоместена причинетата штета и слично.

2.4.2. Начело на легалитет

Начеото на легалитет го обврзува јавниот обвинител да преземе кривично гонење за оние кривични дела кои се гонат по службена должност тогаш, кога се исполнети законските услови, не земајки го во предмет неговоо сопствено уверување во целесообразноста и корисноста на кривично гонење на поединечни случаи.

⁵⁷ Бужаровска Г., Калајџиев, Г., Матовски, Н.(2010): Казнено процесно право, Скопје;

2.4.3. Начело на акузаторност

Според начелото на акузаторност, кривичната постапка може да почне и понатаму да се води само доколку постои барање од овластениот тужител кој во основа претставува DOMINUS во кривичната постапка. Со ова начело е овозможено поделба на основните функции на кривичната постапка и тоа на гонење, одбрана и пресудување, и сите тие им се доверени на различни субјекти – носители на функциите. Во чл. 16 е определено дека кривичната постапка се поведува по барање на овластениот тужител.⁵⁸ Но не само поведувањето туку и натамошниот тек на постапката зависи од овластениот тужител. (чл. 47 и чл. 53, чл. 278, чл. 341 т. 3 од ЗКП).

2.4.1. Начело на официјалност

Под начело на официјалност се подразбира дека започнување и водење на постапката е службена должност на државните органи. Јавниот обвинител е должен да го преземе кривичното гонење дури и во случај да оштетениот се спротиставува на тоа.

Отстапување од принципот на официјалност имаме во случај на кривично гонење по предлог и приватна тужба.

Заклучок

Јавното обвинителство е единствен и самостоен државен орган кој ги гони сторителите на кривични дела и на други со закон утврдени казниви дела и врши и други работи утврдени со закон. Јавното обвинителство ги врши своите функции врз основа Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во

⁵⁸ Член 16

(1) Кривичната постапка се поведува по барање од овластениот тужител.

(2) За дела за кои се гони по службена должност или по предлог на оштетениот, овластен тужител е јавниот обвинител, а за дела за кои се гони по приватна тужба овластен тужител е приватниот тужител.

(3) Ако јавниот обвинител најде дека нема основ за поведување или продолжување на кривичната постапка, на неговото место може да стапи оштетениот како тужител под условите определени со овој закон.

согласност со Уставот. Јавниот обвинител на Република Македонија го именува и разрешува Собранието на Република Македонија за време од шест години со право на повторно именување. Функцијата на Јавен обвинител на Република Македонија и јавен обвинител е неспојлива со членување во политичка партија или со вршење на други јавни функции и професии утврдени со закон. Се забранува политичко организирање и дејствување во Јавното обвинителство.

Собранието на РМ како законодавно тело го врши именувањето на Јавните обвинители, а изборот на јавните обвинители го врши посебен орган – Советот на јавни обвинители. Надлежноста, составот и структурата на СЈО, мандатот на неговите членови, како и основите и постапката за престанок и разрешување на член на СЈО се уредуваат со ЗЈО.

Во начела за поведувањето на кривичната постапка спаѓаат начелото на акузаторност, начелото на официјалност и начелото на легалитет, а додека пак начела за водењето на кривичната постапка се начелото на барање на вистинитоста, начелото на контрадикторност, начелото на усност, начелото на непосредност, начелото на јавност и начелото на правична постапка.

Глава III – Надлежности на Јавното обвинителство во Кривичната постапка

3.1. Новиот концепт на ЗКП - Потреба и оправданост

Во новиот Закон за кривична постапка⁵⁹ се утврдени поинакви решенија од досегашните во смисла на работата на јавното обвинителство каде законодавецот целата предистражна и истражна постапка му ја доверил во надлежност на јавниот обвинител, што значи работата на досегашните истражни судии во делот на истрагата преминува во рацете на јавниот обвинител каде тој ја води, со што се зацврстува улогата на јавниот обвинител во борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност.

⁵⁹ Закон за кривична постапка (Сл Весник на Р. Македонија број 150 од 18.11.2010)

За Република Македонија како кандидат за членство во Европската Унија, се постави усогласеноста на домашното право со европското како една од обврските, а во таа насока и казненото.

Владата на Р.Македонија во 2007 год. донесе Стратегијата за реформи на казненото право и во истата е поставена нужноста од суштинска измена на нашата казнена постапка преоптоварена со судскиот патернализам.

Со ова се поставени основите на овој дел од казнената реформа кои се состојат во: разделување на основните функции во казнената постапка (обвинување, одбрана и пресудување) со јакнење на функцијата на пресудување од страна на независен и непристрасен суд и отстранување на сите дисфункционални елементи во организацијата и дејствувањето на Јавното обвинителство, полицијата и судот.

Основите на реформа во казненото процесно право беа :

- напуштање на судскиот патернализам со префрање на товарот на докажување врз странките;
- обезбедување на активна и раководна улога на Јавното обвинителство во текот на предходната постапка, со ефикасна контрола врз полицијата (поефикасно Јавно обвинителство) ;
- укинување на судската истрага и преземање на водење на предходната постапка од страна на Јавното обвинителство;
- проширување на примената на начелото на опортунитет при кривичното гонење;
- афирмирање на вонсудското спогодување,
- воведување на институтот за признавање на вина, за поефективна и поефикасна казнена постапка ;
- определување на рокови за постапување на судот, државните органи, и пропишување на мерки против злоупотреба на процесните овластувања на странките ;
- рационализација на системот на правни лекови
- имплементација на Препораките на Европската Унија и Светот на Европа.

Претходната постапка во новата кривична постапка ги опфаќа предистражната постапка и истрагата. Одлучувањето за кривичната пријава и предистражната постапка имаат за цел да разјаснат дали почетното сомневање за сторено кривичното дело е основано⁶⁰. Од таа причина јавниот обвинител и полицијата собираат докази на неформален начин.

Јавниот обвинител ги презема сите дејствија во постапката за кои е овластен според законот, сам или преку лицата кои врз основа на законот за јавното обвинителство се овластени да го застапуваат во кривичната постапка.

Ако постои основано сомнение дека сторено кривично дело за кое Министерството за внатрешни работи гони по службена должност, истото е должно да ги преземе сите потребни мерки да се пронајде сторителот на кривичното дело, тој или соучесникот да не побегнат или сокријат, да се откријат и обезбедат докази за делото и предметите што може да послужат како доказ. За таа цел полицијата може да бара потребни известувања од граѓаните, да сопре, легитимира, да врши прегледи и претреси, да пренасочи или ограничи движење на лица и превозни средства, да спроведе потрага, распише потерница или објава по имотот и имотната корист. Министерството за внатрешни работи може со покана да повикува лица на информативен разговор, а повиканото лице може да се доведе присилно само со судска одлука и само кога очигледно одбегнува да се јави на уредно доставената покана во која е предупреден за можноста од приведување⁶¹.

При одлучувањето за кривичната пријава, посебно ако податоците во неа не даваат доволна причина за одлучување, јавниот обвинител ако неможе тоа да го стори сам или преку други органи, може да бара од МВР собирање на дополнителни потребни известувања и други мерки со цел откривање на сторителот и кривичното дело. Јавниот обвинител може да го повика подносителот на кривичната пријава, осомничениот и неговиот бранител и други лица чии сознанија можат да придонесат за оценка на веродостојноста на наводите во пријавата и записниците за прибавените известувања потпишани од

⁶⁰ <http://polis.osce.org/library/f/4100/3822/OSCE-MKD-TRN-4100-MK-3822>

⁶¹ <http://polis.osce.org/library/f/4100/3822/OSCE-MKD-TRN-4100-MK-3822>

лицата кои може да се користат како доказ во постапката. Врз основа на резултатите од предистражната постапка, јавниот обвинител одлучува дали ќе подигне непосредно обвинување, дали ќе поднесе барање за спроведување на истрага или ќе се откаже од гонењето.

Мошне моќна во предистражната постапка е полицијата. Тоа е утврдено и од одредбите на Законот за полицијата кој на полицијата и ги дава задачите за спречување на вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители и преземање на други со закон определени мерки за гонење на сторителите на тие дела. ЗКП исто така ја задолжува полицијата да го открие сторителот, да ги обезбеди сите докази релевантни информации. Но тоа не претставува крај на полициските истраги кои се продолжуваат *ex officio* и што во практиката не предизвикува никаква реакција на јавните обвинители. Нејасно е во кои случаи постои потребата јавниот обвинител да ја преземе истрагата од полицијата. ЗКП на полицијата и пренесуваат широки овластувања, вклучувајќи го и широкото овластување за преземање „други потребни мерки и дејствија“, па е очигледно дека законот отворено и се обраќа на полицијата како на орган одговорен за спроведување на истрага⁶². Сето тоа ни дава како резултат недостаток на јасна распределба на функциите на државните органи во претходната постапка.

Судската истрага претставува дел од претходната постапка и со неа управува истражниот судија. Истрагата се поведува на барање на јавниот обвинител против определено лице кога постои основано сомневање дека сторило кривично дело. Покренување на истрагата е задолжителна кога постои сомневање за сторено кривичното дело за кое е пропишана казна затвор над 5 години.

Кога состојбата на работите во истрагата е доволно разјаснета, истражниот судија ја завршува истрагата. По завршената истрага истражниот судија ги доставува списите до јавниот обвинител, кој е должен во рок од петнаесет дена да побара да се дополни истрагата, да поднесе обвинителен акт или да изјави дека се откажува од кривично гонењето.

⁶² <http://polis.osce.org/library/f/4100/3822/OSCE-MKD-TRN-4100-MK-3822>

Главни причини за напуштање на судската истрага е најпрво замислената поделба на претходната постапка на прв стадиум (предистражна постапка) - во рацете на извршната власт, на која и беа доверени задачите за откривање и фаќање на сторителот на кривичното дело и пронаоѓање и обезбедување докази, и на втор стадиум - во рацете на судската власт, во кој се изведуваат докази што би биле правно употребливи на судењето, во практиката е пробиена и стана непотребна.

Од една страна, полициските работи за откривање и обезбедување докази се проширени врз целата претходна постапка, а од друга страна, јавното обвинителство своите работи ги ограничува на техничката улога на „оценувач“ на полициските резултати и ги запоставува останатите суштински работи во кривичното гонење⁶³. Поради тоа може да се каже дека постоечкиот систем на претходната постапка не успева јасно и изрично да ги оддели задачите на полицијата, јавните обвинители и судиите бидејќи сите субјекти на сличен начин ги извршуваат задачите на истражување и кривично гонење.

Разликата меѓу предистражните дејствија и истрагите во постојниот систем има изгубено значење и се има сведено на обична формалност: со предистражните дејствија управува полицијата, а би требало државното обвинителство но тоа не го прави; истрагите би требало да ги води истражниот судија самостојно, но тој се ограничува на спроведување на предлозите на јавното обвинителство, кои пак сами по себе најчесто само го повторуваат она што обвинителството го добило од полицијата.

Постоечкиот модел може да сфати како одвишен и неекономичен, полицијата ги утврдува правно релевантните факти најпрво за потребите на кривичното гонење, за истражниот судија и на крајот за расправниот суд, иако би било доволно претходната постапка да се ограничи само на известувањата и доказите што се потребни за одлуката за кривичното гонење, да се заврши со контрола на обвинението, а дури главната расправа да се организира и спроведе во функција на донесување мериторна пресуда во согласност со начелата на непосредното и контрадикторното изведување и оценка на доказите. Поради тоа реформата на

⁶³ Бужаровска Г. (2010); Истражни дејствија : Прирачник за практичари, Скопје, стр. 16

казнената постапка ги отфрли овие противречности со осмислено и прецизно доделување на јасни и одвоени работи на полицијата, јавното обвинителство и судовите.

Ако доминантна цел на истрагата е собирање докази заради донесување на одлука дали обвинителот ќе подигне обвинение, тогаш не е логично доказите за ова на јавниот обвинител да му ги собира истражниот судија. Уште почудно е тоа што истражниот судија работи на расчистување на случајот, а на крајот не дава ни мислење за тоа дали се потврдуваат сомненијата од почетокот на истрагата, туку само му ги враќа списите како куп материјали кои јавниот обвинител допрва ќе ги проучува за да донесе сопствена одлука. Со ваквото комплицирање истрагата непотребно се оддолжува, а со инволвирање на истражниот судија како активен истражувач неретко го прави пристрасен и со тоа неподобен како гарант за правата и слободите на граѓаните⁶⁴.

Една од главните причини за напуштање на истражниот судија е тоа што тој се покажал како неефикасен и во двете улоги односно, не собирал многу нови докази, различни од оние што претходно веќе ги собрале органите на откривање и гонење, ниту пак ефикасно ги штител правата и слободите на поединецот.

Од тие причини, истражната постапка сега битно се деформализира, доказите само се собираат и за прв пат се изведуваат на главната расправа, освен во посебно определени случаи кога се организира посебно доказно рочиште. Со ова претходната постапка значително се забрзува, а се става акцент на значењето на главната расправа како централен дел на кривичната постапка каде што доказите се тестираат во јавна и контрадикторна расправа, што е и најважно за едно правично судење. Во овој контекст, доказните средства се собрани и се обработуваат во посебна дел од ЗКП, а правилата за докажување не се целосно регулирани во истрагата. Законот има и поинаков начин на истражните дејствија од претходниот ЗКП, затоа што доследно воведување на новиот концепт

⁶⁴ Бужаровска Г. (2010); Истражни дејствија : Прирачник за практичари, Скопје, стр. 27

не подразбира сослушување на сведоците и вештаците уште во текот на истрагата⁶⁵.

Денес во повеќето современи држави, управувањето со претходна постапка му е доверено на јавното обвинителство, во блиска соработка со полицијата и сè поголемиот број специјализирани органи за следење, анализа и откривање на различни форми на криминал и корупција. Со цел самото да стане почитувана институција која ќе гарантира владеењето на правото во современите демократии, јавното обвинителство се повеќе се прикажува како посебен и самостоен орган на правосудството, одалечувајќи се од извршната власт.

Полицијата и другите органи со посебни овластувања работат под раководство на јавното обвинителство, но и понатаму уживаат определена автономија во водењето на полициските увиди самостојно и по сопствена иницијатива. Ова не значи дека полицијата сосема ќе се повлече од случајот со известувањето или предавањето на пријавата на јавниот обвинител⁶⁶.

Напротив, ниту една одредба од новиот закон не треба да се толкува како некакво развластување или пасивност на полицијата во нејзините криминалистички истраги туку низ поблиската соработка со обвинителството тие ќе добијат на квалитет, повеќе ќе успеваат на суд, а ќе стекнат и поголема доверба кај граѓаните. Полицијата ќе го информира јавниот обвинител почесто и порано отколку досега, но и натаму ќе задржи значајна автономија кај полесните кривични дела, а во соработка со јавниот обвинител и по негови наредби и упатства активно ќе му помага во расчитувањето на потешките кривични дела. Со други зборови, кога јавното обвинителство ќе и зададе определени наредби или насоки на полицијата таа мора да ги почитува, но ако во конкретен случај по информирањето на обвинителот не добие никакви наредби или упатства, таа ќе продолжи со стандардните процедури на пронаоѓање и обезбедување на доказите и за тоа ќе го информира јавниот обвинител, а тогаш кога ќе смета дека случајот е

⁶⁵ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7 /08 , 139/08 , 114/09 година, 51/11, 135/11, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013

⁶⁶ <http://www.osce.org/skopje/78151?download=true>

расчистен до степен на основано сомнение против определено лице, до обвинителот ќе поднесе кривична пријава.

Согласно решенијата во Законот за кривична постапка основно право и должност на јавниот обвинител е да ги гони сторителите на кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност. Во предметите за кривични дела за кои гонењето се презема по службена должност, јавниот обвинител има право и должност да⁶⁷:

- ги насочува дејствијата на органите надлежни за откривање и пријавување на кривичните дела и на нивните сторители,
- донесува наредба и да спроведува истражна постапка,
- предлага или да издава наредба за преземање на посебни истражни мерки, под услови и на начин определени со овој закон,
- пронаоѓа, предлага и да обезбедува докази, под услови и на начин определени со овој закон,
- предлага привремени мерки заради обезбедување на имот или предмети при ба ве ни со кривично дело или заради извршување на мерката конфискација,
- одлучува за одлагање на кривичното гонење под услови и на начин определени со овој закон,
- предлага издавање на казнен налог под услови определени со овој закон,
- преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вина, на начин и под услови определени со овој закон,
- поднесува и застапува обвиненија пред надлежниот суд,
- поднесува жалби против неправосилни судски одлуки и вонредни правни лекови против правосилни судски одлуки,
- одлучува по жалба на оштетениот во случаи утврдени со овој закон и
- презема и други дејствија утврдени со закон.

⁶⁷Министерство за внатрешни работи (2012), Прирачник за Закон за кривична постапка,

Согласно наведените права и должности на јавниот обвинител се извлекуваат клучните овластувања кои по законот ги има обвинителот во кривичната постапка и тоа⁶⁸:

- да раководи со предистражната постапка каде на располагање ја има правосудната полиција но и може сам да го преземе секое дејствие потребно за откривање на кривичното дело и откривање и гонење на неговиот сторител за кое со закон е овластено Ми нистерството за внатрешни работи, Финансиската полиција и Царинската управа,

- да се откаже од кривично гонење до завршување на кривичната постапка,

- условно со решение да го одложи кривичното гонење со согласност на оштетениот за гонење за кривично дело за кое е пропишана казна затвор до три години ако осомничениот е подготвен да се однесува според упатствата на јавниот обвинител и да ги исполни определените обврски со кои се намалуваат или отстрануваат штетните последици на кривичното дело, се става крај на вознемирувањето што е резултат на кривичното дело, односно се влијае со цел да се реинтегрира осомничениот.

Јавниот обвинител не е должен да преземе кривично гонење, односно може да се откаже од гонењето, ако⁶⁹:

- во Кривичниот законик е утврдено дека судот може сторителот на кривично дело да го ослободи од казна и ако јавниот обвинител со оглед на конкретните околности на случајот ќе оцени дека самата пресуда без кривична санкција не е потребна

- во Кривичниот законик за кривичното дело е пропишана парична казна или казна затвор до три години, а осомничениот поради вистинско каење го спречил настанувањето на штетните последици или ја надоместил сета штета и ако јавниот обвинител со оглед на конкретните околности на случајот ќе оцени дека кривичната санкција не е основана или

- осомничениот како член на организирана група, банда или друго злосторничко здруже ние доброволно соработува пред или по откривањето или во

⁶⁸ Министерство за внатрешни работи (2012), Прирачник за Закон за кривична постапка, (2012)

⁶⁹ Нанев Л.,(2013) Практикум по предметот Казнено процесно право,УГД, Штип.

текот на кривичната постапка и ако таквата соработка и изјава на тоа лице е од суштествено значење за кривичната постапка.

Јавниот обвинителот ја започнува кривичната постапка со⁷⁰:

1. издавање на наредба за спроведување истражна постапка,
2. или со првото преземено истражно дејствие пред да биде издадена наредба за спроведување истражна постапка,
3. со определување на главната расправа по обвинителен предлог или приватна тужба,
4. со предлог за издавање казнен налог
5. или со предлог за определување мерка на безбедност.

3.2. Улогата на јавниот обвинител во предходната постапка

Основна карактеристика во измените на кривичната постапка е напуштање на судскиот патернализам, кој се потпираше на традиционалното сфаќање дека само судот ја утврдува материјалната вистина. Тој претставува независен орган кој ќе се грузи за интересот на државата, за ефикасна борба против криминалот, а исто така и за правата на обвинетиот. Постапката станува странечка, со назначување на принципот на процедуралната правичност и контрадикторност на главната расправа.

Според новиот ЗКП, предходната постапка е поделена во два дела :

1. откривање и пријавување;
2. истрага.

Во делот на откривање и пријавување, јавниот обвинител добива нова поактивна и раководна улога.

Полицијата има пропишана должност за задолжително, по правило писмено, известување на јавниот обвинител за постоење основи на сомнение за сторено кривично дело. Ако станува збор за кривично дело со пропишана казна затвор од

⁷⁰ Нанев Л., (2013) Практикум по предметот Казнено процесно право, УГД, Штип.

најмалку 4 години или ако постојат причини за итност, известувањето може да е и усно, на кое без одлагање ќе следи писмено известување⁷¹.

Во зависност од тежината на пријавеното дело до полицијата, несомнено мора да постои определена селективност. Кога се пријавени тешки(сериозни) кривични дела, јавниот обвинител би требало веднаш да биде известен. За полесен вид на кривични дела, се прават определени оперативни проверки од страна на полицијата, а потоа се известува јавниот обвинител.

Постојат информативни билтени во кои се евидентирани сите пријавени случаи и настани во текот на една недела, кои ги изработува полицијата. Примерок од истите се доставува и до вишите јавни обвинители. Со новото законско решение, ќе се изготвуваат дневни билтени, кои ќе се доставуваат до надлежните основни обвинители.

Јавниот обвинител во оваа фаза може да издава наредби на полицијата кои наредби ќе се однесуваат на преземање на дејствија пред и по поднесување на кривичната пријава заради дополнителни проверки на основите на сомнение. Полицијата е должна да постапи по ваквите наредби во пропишани рокови, со можност за неажурното постапување да се известува Министерот за внатрешни работи.

Во оваа фаза, една од новините е укинувањето на супсидиерната тужба. За ова прашање преовлада мислењето дека во практиката истата се злоупотребува од страна на оштетените, а бројот на успешно завршени постапки со супсидиерна тужба е незначителен.

Како поправка или контрола на одлуките на јавниот обвинител за отфрлање на кривичната пријава, се пропишува можност за поднесување на приговор до вишиот јавен обвинител од страна на оштетениот. Тој со своја одлука во рок од 30 дена, може да го потврди првостепеното решение или да го укине и да му нареди на основниот обвинител да спроведе истрага.

Исто така, во насока на зголемувањето на ефикасноста на постапката, пропишан е рок од три месеци во кој јавниот обвинител е должен да одлучи по

⁷¹ Законот за јавно обвинителство (Сл. весник на Р.Македонија, бр.150/07),

кривичната пријава, во спротивно за причините е должен да го извести вишиот обвинител.

Како непосредно повисок, на ваков начин вишиот обвинител, ќе остварува увид во ефикасноста на постапувањето на основните обвинители, по поднесените кривични пријави.

Ако се има во вид и фактот, дека како непосреден повисок јавен обвинител, согласно Законот за јавно обвинителство (чл. 22, сл. Весник на Р.Македонија, бр.150/07), тој е надлжен да ја оценува работата на основниот обвинител, со ваквото законско решение ќе се постигне повисок степен на одговорност на јавниот обвинител во оваа фаза од постапката.⁷²

Во *фаза на истрагата*, со оглед на фактот, дека сега постапката станува странечка, со нагласена улога на процесната правичност и начелото на контрадикторност на главната расправа се менува и инквизиторната постапка дизајнирана како службена истрага.

Оваа постапка беше долга и неефикасна. Ваквата службена истрага подразбира состојба каде на јавниот обвинител, судот му ги обезбедува доказите, за да може тој да одлучи кого и за кое кривично дело ќе обвини по завршувањето на истрагата. Ваквото решение создаваше реална можност за еден незаинтересиран јавен обвинител .

Истовремено, постои согледување во практиката дека, истражниот судија е обичен регистратор на настанот, без било каква можност вистински да истражува. Тој не е оперативен орган, ниту пак може ефикасно да реагира при проверка на одбрана или обезбедување на дополнителни докази, а опасноста од нивно ненавремено обезбедување крие можности за нивни исчезнување или пак „прилагодување “. Ваквата состојба несомнено влијае врз утврдувањето на вистината и обезбедување на правно-релевантни докази во прилог на основаноста на сомнението за сторено кривично дело. Во практиката, истаржниот судија е тој кој ги собира доказите кои се барани од јавниот обвинител во поднесеното барање, а сепак тој како овластен тужител многу малку активно учествува во истрагата. Многу често истрагата да ја завршува истражниот судија,

⁷² Законот за јавно обвинителство (Сл. весник на Р.Македонија, бр.150/07),

а јавниот обвинител и покрај тоа што не учествувал во истрагата, може да поднесе барање за дополнување на истрагата. Според ова, неизвесто е до кога би жел еден јавен обвинител да бара дополнување.⁷³

Со таква неефикасна и долга постапка, се појавува мислење дека кај сите службени лица во чија надлежност е откривање, гонење и пресудување, се изгубени вистинските критериуми за оценка на совесно, одговорно и стручно постапување во борбата против криминалитетот.

Јавниот обвинител, долготраењето на истрагата многупати го префрлува само на истражниот судија.

Според новиот ЗКП, улогата на судот е сведено само на контролор на законитоста и гарант за слободите и правата, што не беше случај во претходниот закон каде тој беше активен истражувач. Некои од неговите надлежности се да спроведува доказно рочиште, одлучување за притвор, за примена на посебните стражни мерки, претресите и др⁷⁴.

Но, со напуштањето на судската истрага, јавниот обвинител не би ја вршел истата функција што досега ја вршеше истражниот судија. Полициската и обвинителската истрага во новата кривична постапка се соединуваат, а во практика судската се прескокнува, но не се заменува со нова формална обвинителска истрага. Според ова полициските дејствија преземени со цел за откривање или проверка на доказите си остануваат.

Новата кривична постапка пропишува надлежност на јавниот обвинител да тој самиот ќе собира докази и информации и самиот ќе одлучи дали ќе поднесе обвинителен акт. Со ова се заменува долготрајната постапка во која јавниот обвинител очекуваше докази и информации од органите кои ги вршеа истражните функции. Во овој поглед, формалната судска истрага се укинува, а не се воведува нова обвинителска истрага.

Сега доказите нема да се изведуваат туку само ќе се собираат за истите да се изведат на главната расправа, освен кога изречно се наведени случаите кога

⁷³ Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,

⁷⁴ Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,

судијата организира нивно изведување и посебно доказно рочиште. Ова се случаи кога некој сведок неможе да присуствува на главната расправа.

Кога постои основано сомнение дека е сторено кривично дело за кое се гони по службена должност, јавниот обвинител поведува истражна постапка спрема одредено лице.

Кога не е познат идентитетот на сторителот на кривично дело, самата полиција или по претходно добиен налог од јавниот обвинител, во постапката за собирање на информации и обезбедување на докази за стореното кривично дело, прибира информации и за сторителот на предметното кривично дело.

Во текот на истрагата ќе се соберат докази и податоци кои што се потребни на јавниот обвинител за да може да одлучи дали ќе поднесе обвинение или ќе се откаже од гонење. Доказите чие изведување на главната расправа постои опасност дека нема да можат или нивното изведување ќе биде со потешкотии, ќе се изведат во истрагата.⁷⁵

Истрагата започнува со донесување на наредба во која се содржани лични податоци, правна квалификација и наведување на истражните дејствија кои треба да се преземат. Истражни дејствија кои можат да се преземат во текот на истрагата се: претрес, привремено обезбедување и одземање на предмети или имот, прибирање на изјави од обвинетиот, прибирање на изјави од сведоци, определување на вештачење, увид и реконструкција и посебни истражни мерки.

Ако не постои опасност од одлагање, јавниот обвинител е должен на погоден начин да ги известува бранителот, оштетениот или осомничениот за времето и местото на извршувањето на истражните дејствија.

Во законот се определени и рокови за истрагата, која треба да заврши во рок од 6 месеци. Овој рок може да биде продолжен уште за 6 месеци од страна на Вишиот обвинител, или за уште 3 месеци со одлука на Јавниот обвинител на Македонија. За дела од областа на организираните криминалитет продолжувањето од Јавниот обвинител на Македонија може да биде за уште 6 месеци.

⁷⁵ Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,

Јавниот обвинител е должен да го извести осомничениот и бранителот за завршување на истрагата. Ако тоа не го сторил пред завршувањето на истрагата, јавниот обвинител мора да го сослуша осомничениот. Ова известување содржи опис на делото, правната квалификација, со назначување дека сите списи се во архивот на Јавното обвинителство и дека имаат право да ги прегледаат и состават нивен препис. Исто така, постои поука дека осомничениот може да поднесе исправи или други докази од дејствијата на одбраната или да бара од јавниот обвинител да собере определени докази. Јавниот обвинител е должен да го запознае осомничениот со прибраните докази во истрагата како и да му ги открие доказите кои би можеле да бидат од негова одбрана.

По завршувањето на истрагата, обвинение се поднесува во рок од 15 дена а за дела од областа на организираниот криминалитет овој рок може да биде продолжен до 30 дена.⁷⁶

Во однос на истрагата нема некои суштествени промени, таа може да биде прекината или запрена.

Главната идеја е формирањето на правосудната полиција. Основна цел е отргнување на полицијата од политички влијанија од самиот почеток на кривичната постапка и нејзино ставање во функција на обезбедување и собирање на доказниот материјал. Под раководство на јавниот обвинител сега се сите органи на МВР, Финансиската полиција и делот од Царинската управа кои работат на откривање и пријавување.

Јавниот обвинител директно во својот тим ќе има и криминалистички инспектори во новите истражни центри, кои ги сочинуваат припадниците на оваа правосудна полиција. На интересен оглас јавниот обвинител ќе вработува од вработените во правосудната полиција. Тие ќе бидат под функционална подреденост на јавниот обвинител односно истите се должни да работат под негов надзор и контрола, да ги извршуваат наредбите на јавниот обвинител и да работат согласно неговите насоки и упаства. Јавниот обвинител може да бара поведување на дисциплинска постапка пред соодветниот орган каде што се

⁷⁶ Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,

вработени овие лица доколку не е задоволен од нивната работа. Доколку не е спроведена дисциплинска постапка или јавниот обвинител е незадоволен од одлуката, во насока на обезбедување на вистинска функционална надреденост на јавниот обвинител, пропишана е можност, преку Јавниот обвинител на Р Македонија да се обрати до Владата.

Со решение на Јавниот обвинител на Р.Македонија, овие истражни центри се формират за потребите на едно или повеќе јавни обвинителства.

Овие истражни центри би требало да бидат формирани за секое Основно обвинителство со зголемена надлежност и еден за Основното обвинителство за гонење на кривични дела од областа на организираниот криминалитет и корупција. На тој начин ќе се постигне, овластениот тужител сам да оцени кој и какви сознанија и докази му се потребни да бидат прибрани, за истите да бидат презентирани во прилог на обвинението и нивно непосредно изведување на главната расправа што претставува и основната цел на претходната постапка.

Посебно треба да се потенцира дека со ова не треба да се ограничува или намали самоиницијативноста на полицијата во смисла дека сега истрагата ќе ја врши само јавниот обвинител. Со текот на работата на истражните центри се утврдува и потребата на полицајци кои ќе бидат ангажирани, односно на нивниот бројот и обем, кое прашање ќе се уреди со подзаконски акт од страна на Јавниот обвинител на РМ. Оваа анализа ќе се изврши спорет состојбите во пракса и потребите по региони согласно со потребите и обемот на предмети во јавните обвинителства. Исто така овој број на ангажирани полицајци може да се менува на годишно ниво со оглед на потребата и работата на одделни истражни центри.⁷⁷

Во новиот ЗКП е воведена и истрага на одбраната која истрага подразбира преземање на определени дејствија во корист на одбраната. Овие дејствија ќе имаат за цел собирање и пронаоѓање на информации и докази кои ќе и помогнат на одбраната. Бранителот или од него овластен приватен истражител може да разговараат со лица кои ќе придонесат со некои за нив познати околности да влијаат на одбраната. Ваквите податоци бранителот може да ми ги презентира на

⁷⁷ Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип,

јавниот обвинител или на судијата за претходна постапка и со ова решение битно се намалува учеството на одбраната при процесните дејствија од страна на јавниот обвинител.

Со новите законски решенија во кривичната постапка ќе дојде до забрзување на истата, а главната расправа пред независниот суд се нагласува како централен дел на казнената постапка, заснован врз начелото на непосредност и контрадикторност каде товарот на докажување исклучително лежи врз тужителот.

3.3. Спогудување на Јавниот обвинител со осомничениот

3.3.1. Општи карактеристики на спогудувањето

Спогодбената правда треба да се сфати како рedefинирање на кривичното право и прифаќање нови облици на постапување како одговор за полесни кривични дела, како начин да се задоволи чувството на несигурност и да се води сметка за интересите на жртвата, при што ваквата практика не ги повредува уставните гаранции на обвинетиот. Консензуалната правда претставува модел кој остава простор за согласност на засегнатите странки дадена изречно (изразување согласност) или молкумно (отсуство на отфрлање).

Ефикасната казнена правда е предуслов за владеење на правото, а тоа, во дел, може да се обезбеди преку постапки кои овозможуваат депенализација, алтернативни облици на кривичното гонење, вонсудско разрешување на споровите, како и поедноставување на казнената постапка. Тежнението казнената правда да биде подеднакво достапна до сите граѓани и да биде остварена во најкраток можен рок придонесе современите аспекти на казнената правда да се карактеризираат со динамичко развивање и реформирање на процедуралното постапување, до константно барање различни решенија што би оделе во насока на забрзување на казнената постапка, а поедноставеното постапување да се сфати како предуслов за забрзување на казнената постапка.⁷⁸

Во англосаксонската постапка спогудувањето за вина е договор помеѓу обвинителот и обвинетиот во кривичната постапка, со кој обвинетиот се согласува

⁷⁸ Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогудување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, стр.1-29;

да признае вина за определено обвинение во замена за добивање на одредени отстапки од страна на обвинителството. Обвинетиот може да признае полесно кривично дело од она за кое е обвинет, едно од повеќе кривични дела, во замена за повлекување на другите обвиненија, или да го признае делот за кое се товари, во замена за полесна кривична санкција. Во државите од континентална Европа, спогодувањето се прилагодува кон правната традиција што постои во овие држави, помеѓу кои и Република Македонија, со што тоа добива карактеристики на донесување пресуда врз основа на спогодба водејќи сметка за доказите со кои располага обвинителството, положбата на оштетениот во случаите на спогодување и можностите што му стојат на располагање на обвинетиот засилен со задолжителна одбрана.

Спогодувањето, всушност претставува взаемен договор, во кој и двете страни по малку отстапуваат од првичната замисла. Обвинетиот нуди пониска санкција во замена за долгот, исцрпувачко судење, каде може да биде поостро казнет. Спогодувањето е облик на активно преговарање, во кое обвинетиот во замена за признанието се откажува од правото на судење заради одредени отстапки во обвинението или во однос на одмерување на кривичната санкција. Секоја од страните може да даде иницијатива за спогодување. Малите разлики помеѓу понудената санкција при спогодувањето и санкцијата која евентуално може да ја добие на судење, може да го демотивира обвинетиот од спогодувањето. Во некои земји, во спогодувањето кај одделни кривични дела има строго ограничени порции за намалување на казната. Се смета дека тоа ја намалува креативноста и можноста на обвинителот да понуди поголеми намалувања во замена за добивање на поголеми бенефити од одбраната.

Клучна улога во прифаќањето на различни облиците на спогодување, во еден дел, се должи на прифаќањето на Препораката бр.Р (87) 18 на Комитетот на министри на Советот на Европа за поедноставување на казнената правда⁷⁹ која изречно ја препорачува постапката за спогодување со цел за забрзување на

⁷⁹ Recommendation no. R(99)19 on Mediation in Penal Matters. Бужаровска, Медијацијата и обештетувањето во законодавствата на европските држави, Годишник на Правниот факултет "Јустинијан Први" - Скопје во чест на проф. д-р Тодорка Оровчанец (2006), том 42, Скопје, стр. 540-565.

постапувањето - кога обвинетиот ја признава вината не треба да биде долготрајно во неизвесност за санкцијата што следува. Кога постои признание од обвинетиот, правилата на постапката мора да бидат поедноставени. Забрзувањето се однесува на неизведување на докази поврзани за фактичката состојба и постапката постапка е едноставна, брза и ефикасна бидејќи судот треба само да ја изрече санкцијата. Од друга страна, обвинетиот знае дека ќе добие ублажена казна, а основна причина за ублажената казна е фактот што обвинетиот со изјавата за признавање вина се откажува од правото да му се суди во редовна кривична постапка.

Евидентно е зајакнување на улогата на јавниот обвинител кој добива проширени овластувања во однос на иницирање на повеќето облици на забрзани постапки, проширен опортунитет, упатување на посредување меѓу обвинетиот и оштетениот во смисла на постапка за медијација, можност за спогодување и обештетување како основи за неповедување односно запирање на кривичната постапка.⁸⁰ Воедно, може да се констатира дека напорите за забрзување на казнената правда одат преку прифаќање модели на поедноставено постапување, тенденција за донесување пресуда во порана фаза од казнената постапка, настојувањето е странките да се согласни околу кривичната санкција и да се одбегне користење правни лекови со што во целина би се забрзало постапувањето и донесувањето конечни и извршни судски пресуди.

3.3.2. Видови спогодување

Постојат повеќе видови спогодување со оглед на спецификите во правните системи, фазите во кои се дозволени и вовлеченоста на оштетениот во овој процес, предметот на спогодувањето и последиците што се надоврзуваат на спогодувањето. Компаративно, во правосудните системи на САД и другите западни земји од чии системи практично е преземено спогодувањето и во нашиот правен систем, постојат три видови на спогодување.⁸¹

⁸⁰ Бужаровска, Г., Нанев, Л., Мисоски, Б. (2008): Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка, МРКК, бр. 1/2008,

⁸¹ Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „Напредна обука за новиот ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.31-40;

1. **Charge Bargaining** - спогодување за обвинение - предмет на спогодувањето е самото обвинение, односно правната квалификација на кривичното дело за кое обвинетиот ќе биде обвинет. Вообичаено, спогодувањето во оваа сфера се одвива во прифаќање на обвинетиот да биде обвинет и казнет за дело со пониска квалификација, а со тоа и помала пропишана казна (на пример наместо за убиство од член 123 став 1 да биде обвинет за убиство на миг од член 125).

2. **Fact Bargaining** - преговарање за факти-овозможува обвинетиот да признае одредени факти кои за јавниот обвинител се тешки или невозможни за докажување, во замена за невоведување на други факти од страна на јавниот обвинител против обвинетиот и

3. **Sentence Bargaining** - спогодување за казна-предмет на спогодувањето е видот и висината на казната која ќе му биде изречена на обвинетиот.

Новиот Закон за кривична постапка воведува една сосема нова постапка, а тоа е постапка за донесување пресуда врз основа на спогодба на јавниот обвинител и осомничениот. Со ваквото решение, во нашето законодавство прифатен е третиот облик на спогодување - спогодувањето за казната.

3.3.3. Улогата на Јавниот обвинител во постапката за спогодување

3.3.3.1. Компаративни аспекти на улогата на обвинителот во постапката за спогодување

Посебната улога и учеството на обвинителот во постапката за спогодување била во фокусот на интерес во САД и американските автори и судски органи најдалеку стасале при определувањето на различни улоги во кои може да се најде јавниот обвинител.⁸² Преку пресудите на Врховиот суд на САД се даваат главните обврски на обвинителот во текот на постапката за спогодување и тоа:

- забраната за одмаздољубивост,
- улога на гарант и чувар на законитоста,

⁸² Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогодување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, стр.1-29;

- воспоставување целосна дискреција на обвинителот во однос на видот на кривичните дела за кои ќе се преземе гонење и слично. Од постоечките одредби може да се заклучи дека во постапката за спогодување во лицето на обвинителот може да се издиференцираат неколку улоги⁸³:

а) администраторска улога - дискреционо овластување на обвинителот за донесување на самостојна одлука за кои кривични дела ќе го преземе гонењето претставува една од основните карактеристики на системот на казнената правда во САД. Ваквата организациона поставеност на обвинителот во САД може да се гледа и од еден поинаков агол, односно од аспектот на ефикасноста на казнената правда и од аспект на ефикасно управување со обемот на работа на обвинителот. Токму овие околности што го тераат обвинителот да одлучува дали ќе го преземе гонењето за некое кривично дело притоа оценувајќи ја потребата за гонење преку достапноста на неговите ресурси претставува токму улога на администратор. Улога на лице кое што преку определувањето на трошоците и резултатот од преземените дејствија, одлучува дали да преземе гонење за некое кривично дело. Освен за тоа дали да преземе гонење или не, обвинителот одлучува и за тоа како ќе го презема гонењето. Така, во согласност со неговите ограничени ресурси (време за судење, број на предмети, комплексност на предметите во работа, финансиски средства за преземање на некои дополнителни вештачења, јавниот интерес за конкретното кривично дело и сл.) обвинителот одлучува дали во конкретниот случај тој има интерес за спроведување на постапка за спогодување за вината на обвинетиот или пак е потребно спроведување на целокупна казнена постапка, преку одржување на главниот претрес. Доколку обвинителот одлучи дека за стореното кривично дело кај јавноста нема голем интерес, а неговите ресурси во голема мерка се ангажирани во некој друг комплексен предмет, тогаш обвинителот може да одлучи или да се откаже од гонење или пак да го преквалификува делото во обвинителниот акт во полесно дело, или да бара

⁸³ оп. цит. Alshuler, The Prosecutor's Role in Plea Bargaining, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 36, No. 1. (Autumn, 1968), pp. 50-112, стр 52 и 53.

полесно казнување, со цел постапката да се заврши со постигнување на спогодба за признавањето на вината на обвинетиот.⁸⁴

Преку ваквите постапки се согледува улогата на обвинителот како административец односно, не само како орган што е должен да го презема гонењето и обвинувањето на сторителите на кривичните дела, туку и како орган што е должен да внимава на рационалното користење на неговите ограничени финансиски ресурси. Односно, преку форсирањето на брзото решавање на предметите и тоа преку постигнување на спогодување за вината на обвинетиот и без одржување на главниот претрес, во голема мерка се остварува оваа административна ефикасност на обвинителите и на судот.

Улогата на администратор кај јавниот обвинител може да се сретне не само во казнено-правниот систем на САД, туку тој истовремено може да се согледа и во Англија и во Франција, па дури и во сите држави кај кои е прифатено начелото на опортунитет во кривичното гонење од страна на јавниот обвинител;

б) улога на адвокат - обвинителот е заинтересиран за квалитетни решенија на неговите предмети, односно решенија што понатаму не се обжалени од обвинетиот или од бранителот со што се зголемува квалитетот на решенијата во корист на обвинителот,⁸⁵ при што првин се цени вредноста на доказите и врз основа на нив донесува одлука дали предметот ќе го оконча преку постигнување на спогодба со обвинетиот или ќе му понуди значително помалку прифатливи алтернативи со што предметот би го водел кон одржување на редовната казнена постапка или преку прифаќање на предлогот без било какви можности за отстапување од него. Во првиот случај во насока на почеста примена на постапката за спогодување на вината на обвинетиот, обвинителот на располагање има две можности. Првата можност е намалување на кривичните дела во составот на обвинителниот акт или пак покренување на обвинителен акт за привилегирано дело и втората можност се состои во предлагање на полесна санкција. Во компаративното казнено процесно право, врз основа на овие две

⁸⁴ Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогодување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, Скопје, стр.1-29;

⁸⁵ Yue, Ma, Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the USA, Germany, France and Italy: A Comparative Perspective, International Criminal Justice Review, 2002, 12, 22; и Sprack John, Criminal Procedure a Practical Approach, 10-th Edition, Oxford University Press, 2005, стр. 116-136.

можности на обвинителот се искристализирани два вида на постапки за спогодување за вината на обвинетиот. Првата е спогодување за обвинителниот акт - charge bargaining и втората е спогодување за видот и висината на санкцијата - sentence bargaining.

При спогодувањето за обвинителниот акт со обвинетиот и неговиот бранител, обвинителот може да примени две стратегии за добивање на признанието до обвинетиот. Првата стратегија се состои во зголемување на бројот на кривичните дела за кои што го товари обвинетиот во обвинителниот акт. Оваа стратегија уште се нарекува и преопширно обвинување (overcharging) и е особено присутна во САД и Англија. Преку неа обвинителот на товар на обвинетиот честопати му „накалемува“ дела кои што de-facto се опфатени во битето на некое друго дело, но тие сепак се наведени во обвинителниот акт, поради стекнување на подобра преговарачка позиција. Оваа стратегија се нарекува хоризонтално преопширно обвинување, поради фактот дека целта на обвинителот е да добие признание за делото што е најтешко и најчесто прво наведено во обвинителниот акт.³⁰ Вертикалното преопширно обвинување, односно вториот тип на стратегија што ја употребува обвинителот при постапката за спогодување за вината на обвинетиот се состои во поднесување на обвинителен акт за квалификувано дело, иако всушност било сторено основното кривично дело. Оваа стратегија може да се увиди од практиката на француските судови.⁸⁶

Сепак, непотребно е да се напомене дека ваквите стратегии можеби изгледаат наивни и дека секој адвокат, макар и со мало познавање од казненото право, би знаел дека при хоризонталното прешироко обвинување останатите кривични дела се консумираат од главното дело, односно во американскиот систем на казнена правда тие не се консумираат, но доколку судијата најде дека обвинетиот е виновен за сите дела, тогаш изрекува казна за сите дела поединечно но со обврската за истовремено издржување, што повторно е во рамките на санкцијата за стореното кривично дело што во себе ги консутира

⁸⁶ Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогодување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, Скопје, стр.1-29;

останатите кривични дела. Сепак, оваа стратегија не е така безопасна за обвинетиот, пред се поради фактот дека доколку обвинителот во текот на главниот претрес излезе пред поротата тогаш нивната осуда може да го поттикне судијата да изрече казна што би гравитирала кон посебниот законски масимум за конкретното (најтешкото) кривично дело. Со ваквиот случај, всушност обвинетиот се става во поенповолна положба, и се доведува во прашање доброволноста на неговото признание и согласноста да се спогодува со обвинителот.

При употребата на втората стратегија, пак, односно обвинување за квалификувано дело на главниот претрес може да доведе повторно до санкција што гравитира кон посебниот законски максимум за основното дело, бидејќи обвинителот не располага со доволно докази за квалификуваното дело, но и оваа санкција е потешка за обвинетиот, бидејќи во текот на спогодувањето за признание за вината, доколку тој би се согласил да го признае основното дело, наместо квалификуваното, тогаш обвинителот, најверојатно би тендирал кон средишната вредност од предвидената санкција за обичното кривично дело.

Иако навидум, постапката за спогодување за вината и пред се овие тактики (хоризонтално и вертикално преопширно обвинување) на правниците, честопати може да им изгледаат тривијални, сепак, и обвинителот и бранителот на обвинетиот се свесни дека доколку во текот на главниот претрес во текот на доказната постапка може да се случат некои непредвидени настани што реално може да доведат до влошување или олеснување на позицијата на обвинетиот. Токму поради ваквите непредвидени ситуации (како на пример, изнесување на некој нов доказ, или доколку сведочењето на некој сведок или вештак особено ги трогне поротниците и слично), и обвинителот и бранителот се склони кон изнаоѓање на, условно речено, средина којашто би им одговарала и на двете страни во постапката.

Во однос на спогодувањето за санкцијата, неспорен е фактот дека на обвинетиот му е од поголема полза обвинителот да бара судијата да изрече санкција за кои што и обвинетиот со неговиот бранител и обвинителот се согласни, како последица на спогодбата постигната во текот на постапката за спогодување за вината на обвинетиот, отколку изрекување на санкција како

резултат на согледувањето на целосната фактичка состојба од страна на судот во текот на главниот претрес. Овие стратегии според кои постапува обвинителот, како и врз онова на кои ја води постапката за спогодување за вината на обвинетиот во голема мерка имаат сличност со положбата на адвокатот, пред се поради фактот дека и обвинителот и бранителот во акузаторниот системот странки во постапката и тие се еднакви и рамноправни, а со тоа и често пати во зависен однос и однос на заемно прилагодување на потребите и интересите на другиот учесник во казнената постапка;⁸⁷

в) улога на судија - јавниот обвинител има улога на судија во текот на постапката за спогодување преку согледувањето на мотивите за употребата на неговото дискреционо овластување за одлучување дали да го преземе или не, гонењето на сторителот на конкретното кривично дело. Имено, преку ова овластување на обвинителот, тој во однос на покренувањето на гонење не само што се води од ограничените ресурси со кои што располага, туку го следи и интересот како на сторителот на кривичното дело, така и на поширокото општество.

Одлуката дали да поднесе обвинителен акт против едно лице обвинителот ја донесува не само врз основа на тоа со колку и дали воопшто има ресурси или можности за поднесување на обвинителниот акт, туку особено се цени и крајниот исход кој може да се очекува од поднесувањето на обвинителниот акт до судот. Тој оценува дали е загрозен општествениот интерес до таа мерка што е неопходно потребна таквата реакција од страна на органите на државата против сторителот на кривичното дело³³ како и обвинителот ги оценува последиците што би произлегле кон сторителот на кривичното дело, а особено последиците што би настанале доколку се спроведе усмен и јавен главен претрес.

Водејќи се од овие околности, обвинителот често пати може во интерес на обвинетиот да изврши преквалификација на кривичното дело во полесно кривично дело или во прекршок, особено доколку станува збор за сторител што не е рецидивист или пак, кај кого што постојат извесни можности за позитивна

⁸⁷ Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогодување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, Скопје, стр.1-29;

прогноза, односно кога ресоцијализацијата и специјалната превенција на обвинетиот би се постигнала и со примена на полесна санкција или дури и примена на некоја алтернативна мерка за санкционирање. Токму ваквите одлуки што ги донесува обвинителот, во однос на содржината на обвинителниот акт, правната квалификација на кривичното дело како и предлогот за видот и висината на санкцијата што ја доведува до судијата, всушност претставуваат судски функции. Функции, со кои што секако не се дерогира улогата на судот, туку само на некој начин, се олеснува работата на судијата, од причина што судијата е единствено надлежен за изрекување на санкцијата и според неговото слободно судиско уверување може, но и не мора да ја прифати правната квалификација на кривичното дело во обвинителниот акт, како и препораката од обвинителот за видот и висината на санкцијата; и

г) улога на непосреден толкувач на законот - оваа улога обвинителот ја добива преку поспецифичниот начин за спогодување за видот и висината на санкцијата, односно ако обвинителот смета дека законски пропишаната санкција за стореното кривично дело е престрога, тогаш може да му предложи на судот изрекување полесна санкција, а ваквата активност во случајот да биде прифатена од страна на судот, согласно правилата на градење правила преку case-law може да имаат значително влијание и како законодавна активност.

Оваа активност е секако застапена во случаите кога таквата пресуда во иднина би била прифатена од останатите судии како прецедент и основа за понатамошните пресуди. Може да се констатира дека најголемиот дел на улогите во кои што се појавува обвинителот во постапката за спогодување за вината на обвинетиот често пати се преклопуваат меѓу себе, а се водени пред сè од интересот на обвинителот за брзо процесуирање на предметите, како и заштита на интересите како на општеството, така и на обвинетиот. Сите улоги во кои што се јавува обвинителот при преземање на неговите активности во текот на постапката за спогодување за вината на обвинетиот, во суштина се темелат врз дискрецијата на обвинителот во однос на гонењето на сторителите на кривичните дела, што реално е доволно широк маневарски простор за обвинителот при одлучувањето за заштитата на интересите на обвинетиот, оштетениот и/или

жртвата на кривичното дело и конечно, на пошироката општествена заедница. Во основа сите овие улоги јавниот обвинител како да ги има позајмено од судот, и иако од причини за поголема прегледност, и евентуално ограничување на некоја од нив, сите овие улоги претставуваат улоги на јавниот обвинител со кои тој презема дел од судската функција, што всушност е и основата на институтот за спогодување за вината на обвинетиот, а тоа е заголемување на ефикасноста и растоварување на судот.

3.3.3.2. Улогата на Јавниот обвинител во постапката за спогодување во ЗКП во Македонија

При преземањето на дејствијата во постапката за спогодувањето, во однос на намерите, мотивите и последиците, сите субјекти кои учествуваат во постапката за спогодувањето, вклучувајќи го и судот, се должни да обезбедат законитост и правна сигурност. Страните треба да имаат еднакви преговарачки позиции во постапката за спогодувањето. Секој од субјектите кои учествуваат во оваа постапка се задолжени да ги почитуваат меѓународните стандарди за заштита на човековите права, првенствено правото на фер судење, содржано во чл.6 од ЕКЧП. За обезбедување на овие принципи, потребно е да се изгради систем на взаемна доверба и почитување на надлежностите помеѓу сите наведени субјекти.

Во основните права и обврски на јавниот обвинител спаѓа и таа да преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање на вина, на начин и под услови определени со закон. Тоа значи дека приватниот тужител не може да се јави како носител на спогодувањето, туку за него постои можност, по негова согласност, од страна на судот, да биде упатен на постапка за медијација.

Двете страни на спогодувањето имаат обврска да настапат и да преговараат на етичен, чесен, стручен и компетентен начин, а обвинителот и бранителот, истовремено, да бидат и добро обучени.⁸⁸

⁸⁸ Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „Напредна обука за новиот ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.31-40;

Обвинителот има обврска во случаите кога се сомнева во законитоста на признанието и во доволноста на доказите, да не прифати спогодба, особено, кога доказите треба да се проверат во една контрадикторна постапка.

Бранителите (и оние избрани од самиот обвинет и поставените по службена должност), пред и во текот на постапката за спогодување, се должни стручно и совесно да ги поучат обвинетите за сите права, за суштината на постапката, за последиците од спогодувањето, за опсегот на казната која е предвидена и која може да ја добие при спогодувањето.

Обвинителот е должен е да ги презентира сите докази што ги прибавил во истражната постапка против обвинетиот, како и доказите кои може да бидат од полза за одбраната.

Обвинителствата имаат обврска, согласно одредбите на КЗ да изградат стандарди за санкции при спогодувањето по однос на слични кривични дела (слично како Упатствата за санкциите во САД) заради законитост и правна сигурност. Ова е особено важно за во јавноста да се создаде перцепција за конзистентност и почитување на еднаквоста на граѓаните пред законот и дека се одбегнува привилегирањето на одредени обвинети, особено со оглед на нивната имотна положба или високите позиции во политиката или општеството.

Обвинителството треба да обезбеди транспарентност на постапката за спогодување, што ќе придонесе кон одбегнување на тактиките на притисок и закани, поголема видливост и објавување информации за постојните санкции за специфични видови на кривичните дела.

Важно е да се нагласи дека судијата нема дискреција предложената санкција да ја измени по вид и висина. Поднесената предлог спогодба подлежи на контрола, па во оваа смисла, судијата мора да изврши строга судска контрола на спогодувањето за да обезбеди конзистентност во казнувањето од причина што, ако веќе ја прифати предложената санкција, истата треба да ја образложи во осудителната пресуда.

Нашиот Закон за кривична постапка го ограничил процесот на спогодување и носење на пресуда врз основа на спогодба до „поднесување на обвинение“. Така согласно член 483 став 1 од ЗКП „До поднесување на обвинение јавниот

обвинител и осомничениот може да поднесат предлог-спогодба со која бараат од судијата на претходната постапка да примени кривична санкција определена според видот и висината, во законски определените рамки за конкретното кривично дело, но не под границите за ублажување на казната определени со Кривичниот законик.

За жал нашиот законодавец не прифатил концепт во кој спогодувањето е можно и во фаза на главна расправа. Земјите од регионот кои пред нас ги изменија своите закони за кривична постапка, воведувајќи новини меѓу кои и спогодувањето, прифатија да спогодувањето може да се одвива и во текот на главната расправа. Во Босна ваквиот начин на спогодување функционира навистина добро и јавниот обвинител и осомничениот со неговиот бранител преговараат во текот на целата постапка. Секако, од искуството во Босна и Херцеговина, дознаваме дека понудата која била дадена во фаза на истрага, не е иста со онаа која се дава на почетокот на главната расправа или пред самиот нејзин завршеток. Она што било најповолно во почетокот на преговарањето станува се помалку поволно за обвинетиот во текот на постапката. Ставот со кој се брани можноста во нашиот ЗКП да спогодувањето е можно до поднесување на обвинение е дека судот не треба воопшто да знае дека имало обид за спогодување, за да судот не создаде слика дека заради таквото преговарање обвинетиот практично признал дека е виновен. Така, согласно член 335 став 4 од ЗКП „Предлог-спогодбата која не е прифатена не може да се користи како доказ во натамошната кривична постапка. Судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ќе обезбеди записникот со изјавата за признавање на вината и предлог-спогодбата да се затворат во посебна обвивка која ќе се издвои од списите на предметот, во смисла на членот 334 став (6)“.⁸⁹

Улогата на бранителот во секоја фаза на спогодувањето е преговарањето да го чини на најтранспарентен начин во однос на својот клиент. Бранителот, задолжително треба на својот клиент да му ја пренесе секоја понуда од јавниот обвинител, без оглед во колкава мера бранителот таквата понуда ја оценил како

⁸⁹ Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „Напредна обука за новиот ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.29-31;

неповолна. Клиентот има право да знае што понудил јавниот обвинител, бидејќи крајната одлука дали ќе се спогоди и каква спогодба ќе биде постигната зависи сепак од клиентот, а не од бранителот.

При првиот контакт со клиентот бранителот треба да му укаже на истиот дека постои можност за спогодување со јавниот обвинител за вина, а со тоа и носење на пресуда врз основа на предлог спогодба. Бранителот треба да му ги изложи на клиентот сите можности за завршување на кривичната постапка која се води против неговиот клиент. Секако, размислата на клиентот во различни фази на постапката различно ќе се движи. Доколку на почетокот на постапката постојат релевантни докази, на пример клиентот е фатен *in flagranti* во извршување на кривично дело, па дури можеби и се наоѓа во притвор, одбраната треба да му предочи на клиентот какви сè докази постојат против него. Клиентот секако е веќе свесен дека доказите се сериозни и ќе биде уште во самиот почеток многу поподготвен за отпочнување на постапка за спогодување. Од друга страна доколку постапката која е спроведена од страна на јавниот обвинител не нуди во почетокот сериозни докази во поткрепа на покренување на обвинение, осомничениот и неговиот бранител секако нема да гледаат особена причина за спогодување, но доколку понатаму во текот на истрагата се дознае за нови докази кои одат на товар на осомничениот, очекувано е дека тој ќе ја измени својата позиција и ќе сака да отпочне постапка за спогодување.⁹⁰

Иако законот вели дека спогодувањето може да се одвива „до поднесување на обвинителен акт“, тој сепак допушта постапка за спогодување да се одвива и во фаза на оцена на обвинителниот акт. Во оваа фаза обвинетиот ги знае доказите како на обвинителството така и на одбраната, ги знае доказите на кои обвинителството го темели обвинението и кои може да бидат изведени на главна расправа, судот веќе оценил дали доказите се прибрани на законит начин, а обвинетиот заедно со бранителот веќе има своја теорија на случај.

Спогодување во фазата по приемот на обвинителниот акт од страна на обвинетиот. Начелото на еднаквост на оружјето ја наметнува потребата

⁹⁰ Бужаровска, Г., Карналас, М., Ре, Д. (2010), „Спогодување за вина – прирачник за практичари, OSCE, Скопје, стр.15-95;

обвинетиот да биде известен за завршување на истражната постапка- (чл.302 од ЗКП), а пред завршување на истражната постапка, обвинителот, ако тоа не го сторил претходно, должен е да го испита осомничениот. Ова известување содржи податоци и тоа краток опис на делото за кое било постапувано,правната квалификација, со назначување дека сите списи се во архивата и дека осомничениот и неговиот бранител имаат право да ги разгледуваат, поука дека во рок од 15 дена има право да поднесе исправи или други докази или да бара од ЈО тоа да го направи: на тој начин во оваа фаза, обвинетиот веќе може да размисли, со оглед на расположивите докази, дали ќе донесе одлука во правец на признание на вината.

Понатаму, од самата содржина на обвинителниот акт обвинетиот, со стручна помош на бранителот може да одлучи да даде признание на вина. Затоа и одредбите стриктно ја пропишуваат содржината на актот за обвинетиот да знае што и во која мерка признава. Значи, опис на делото од кое произлегуваат законските обележја на кривичното дело, времето, местото и начинот на извршувањето на кривичното дело, предметот на кој е извршено кривичното дело и средството со кое е извршено кривичното дело, како и други околности потребни за прецизно определување на кривичното дело, како и доказите врз кои се темели обвинителниот акт, а во прилог ЈО ги доставува сите вербални и материјални докази и предлага листа на докази за главната расправа.

Судот треба да изврши сестрана оценка дали обвинетиот во целост го признава делото, а ако има одредени отстапувања, истите не треба да се однесуваат на околности кои би довеле до поинаква фактичка состојба и правна квалификација од онаа во обвинението или , заради потребата ид идентичноста на обвинението и пресудата (во спротивно судот ќе направи суштествена повреда на одредбите од ЗКП (чл.415 ст.1 т.7 и 9).

По приемот на обвинителниот акт обвинетиот може да поднесе приговор против обвинителниот акт согласно со членот 327 од овој закон или да поднесе изјава за признавање на вината согласно со членот 329 од овој закон или доставува листа на докази кои предлага да се изведат на главната расправа.

Доколку обвинетиот поднесе писмен приговор против обвинителниот акт, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт пристапува кон оцена на обвинителниот акт.⁹¹

Обвинетиот може да поднесе изјава за признавање на вина во однос на сите или одделни кривични дела содржани во обвинителниот акт во рок од осум дена од приемот на обвинителниот акт. Секако дека изјавата треба да биде во писмена форма и да содржи се што треба да содржи еден поднесок од главата 8 од ЗКП. Судот може за таа цел да креира и да публикува стандардизирани обрасци за пополнување од страна на обвинетиот, со сите поуки и дејствија на одбраната од кои може да се заклучи дека се исполнети законските одредби, дека имал бранител со кој се посветувал, дека бил поучен за сите права, дека изјавата ја дал слободно, доброволно и непринуен од никого и дека имал увид во сите докази. Можно е и изјавата да се даде усно на записник пред судот, во кој случај се применуваат општите одредби за форма и содржина на записник.⁹²

Рочиште за оцена на обвинителниот акт се одржува кога судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ќе оцени дека е потребно тоа или кога во поднесениот приговор против обвинителниот акт осомничениот навел подготвеност за давање изјава за признавање на вината во однос на сите или одделни кривични дела од обвинителниот.

Доколку судијата или советот за оцена на обвинителниот акт смета дека е потребно одржување на рочиште заради оцена на обвинителниот акт, закажува рочиште во рок не подолг од 15 дена од приемот на приговорот против обвинителниот акт, односно по истекот на рокот за поднесување приговор против обвинителниот акт. На рочиштето осомничениот може да даде изјава дека се чувствува виновен за сите или за одделни кривични дела од обвинителниот акт.

Согласно чл.334 од ЗКП на ова рочиште ако осомничениот кој има бранител поднел изјава за признавање на вина во однос на сите или одделни кривични

⁹¹ Бужаровска, Г., Карнаваас, М., Ре, Д. (2010), „ Спогудување за вина – прирачник за практичари, OSCE, Скопје, стр.15-95;

⁹² Бужаровска, Г., Карнаваас, М., Ре, Д. (2010), „ Спогудување за вина – прирачник за практичари, OSCE, Скопје, стр.15-95;

дела содржани во обвинителниот акт, односно дал ваква изјава на рочиштето, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт проверува дали:

1) изјавата за признавање вина е дадена доброволно, свесно и со разбирање на последиците од неа, вклучувајќи ги и последиците сврзани за имотноправното побарување и трошоците на кривичната постапка и

2) постојат доволно докази за вината на осомничениот.

Изјавата за признавање на вината се внесува во записник.

Ако судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ја прифати изјавата за признавање на вината, по предлог од осомничениот и неговиот бранител или на предлог од јавниот обвинител може да се бара одлагање на рочиштето заради спроведување постапка за спогодување и доставување предлог-спогодба согласно со одредбите од членот 483 до 490 на овој закон и го одлага рочиштето за период од 15 дена и определува датум за наредното рочиште.⁹³

Ако судијата или советот за оцена на обвинителниот акт не ја прифати изјавата за признавање вина тоа го констатира на записник, ги запознава присутните странки и рочиштето за оцена на обвинителниот акт продолжува.

Поднесената изјава за признавање на вината, односно записникот во кој е содржана изјавата за признавање на вината која судијата или советот за оцена на обвинителниот акт не ја прифатил не може да се користат како доказ во натамошната кривична постапка. Судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ќе обезбеди поднесокот, односно записникот со изјавата за признавање на вината да се затвори во посебна обвивка и да се издвои од списите на предметот.

Согласно чл.335, ако на рочиштето за поднесување на предлог-спогодба, јавниот обвинител и осомничениот и неговиот бранител поднесат предлог-спогодба со елементи предвидени во членот 485 од овој закон, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ја оценува предлог-спогодбата. Ако ја прифати предлог-спогодбата, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт донесува пресуда согласно членот 490 од овој закон.

⁹³ Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „Напредна обука за новиот ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.40-46;

Ако не ја прифати предлог-спогодбата, судијата или советот за оцена на обвинителниот акт донесува решение за неприфаќање на предлог-спогодбата и одлучува во однос на обвинителниот акт.

Предлог-спогодбата која не е прифатена не може да се користи како доказ во натамошната кривична постапка. Судијата или советот за оцена на обвинителниот акт ќе обезбеди записникот со изјавата за признавање на вината и предлог-спогодбата да се затворат во посебна обвивка која ќе се издвои од списите на предметот.

3.3.4. Одлуки во постапката за спогодување

Судот со решение ја одбива предлог-спогодбата ако

- Утврди дека прибавените докази за фактите важни за избор и одмерување на санкцијата не го оравдуваат изрекувањето на предложената санкција .
- Ако во текот на рочиштето поднесат барање за утврдување на санкција различна од предложената во спогодбата.

Решението заедно со списите, ги доставува до јавниот обвинител, а записникот од одржаното рочиште и предлог спогодбата не може да се користат во натамошниот тек на постапката (судијата донесува решение за нивно издвојување од списите на предметот и кај него се чуваат). Судот ако ја прифати предлог спогодбата, изрекува пресуда во која не смее да изрече санкција различна од предложената и ги содржи елементите на осудителна пресуда согласно чл. 404 од ЗКП.

Со оглед дека судот во овој случај носи осудителна пресуда, тоа подразбира дека треба да располага со сите факти и докази во поткрепа на околностите кои се битни за одмерување на санкцијата (кои се однесуваат на делото и на личноста на обвинетиот, во смисла на одредбите од КЗ, заедно со околностите кои овозможуваат судот да ја ублажи казната –значи не само олеснителните, туку и ублажувачките околности), но не и под тие граници. Значи, обвинителот и одбраната, треба во претходните фази на постапката да пројават проактивна улога во правец на собирање и презентирање на тие докази пред судот за да не доаѓа до одолговлекување на постапката .

На крај уште еднаш напоменуваме дека неопходно е да се започне со примена на новите институти предвидени во Законот за кривичната постапка за да

може да профункционира новиот концепт на процесната постапка, во спротивно судството ќе влезе во една хаотична состојба која ќе доведе до колапс на системот. Еден од најважните институти, и најголема новина во македонското казнено процесно законодавство е спогодувањето меѓу јавниот обвинител и осомничениот.

Јавниот обвинител и осомничениот можат да се спогодат за висината и за видот на санкцијата која ќе му биде изречена. Предвидуваат поинаков статус на изјавата за признавање на вината во фазата на контрола на обвинението, на признанието дадено во текот на главната расправа во редовната постапка, како и во текот на расправата во скратената постапка одошто тоа беше досега случајот со признанието што обвинетиот можеше да го даде пред судот.⁹⁴

Согласно Законот за кривична постапка, осомничениот пред започнувањето на првото испитување ќе се поучи и за правото на спогодување за вината со јавниот обвинител согласно членовите 489 до 496 од овој закон.⁹⁵

Она што јавниот обвинител може да му понуди на осомничениот за неговото признание на вината за делото за кое се терети, е изрекување казна под законски одредениот минимум на казната затвор за тоа кривично дело, односно поблага санкција. Притоа обвинителот мора да се движи во рамките на задолжителните прописи од кривичниот законик за видот⁹⁶ и целта⁹⁷ на кривичната санкција, условите за нивното изрекување, казните кои можат да се изречат за пооделни кривични дела и за границите на ублажувањето на законските пропишани казни⁹⁸. Според тоа, во текот на преговорањето за вина обвинителот не може да понуди изрекување казна на осомничениот која би била под најмалата мерка на казна која за одредено казнено дело може да се изрече со примена на одредбите на Кривичниот законик за поблаги казни, ниту би можел да предложи изрекување на условна осуда за дело за кое таа по кривичниот закон не може да се изрече.

⁹⁴ Илиевски Ј., (2013) Историја на Јавното обвинителство во Македонија - положба, улога, перспективи, Докторски труд, Скопје, стр. 85.

⁹⁵ член 206 став 6 од Законот за кривичната постапка

⁹⁶ член 33 од Кривичниот законик

⁹⁷ член 32 од Кривичниот законик

⁹⁸ член 41 од Кривичниот законик

3.4. Надлежноста на Јавниот обвинител во постапката за издавање на казнен налог

Ова е постапка која произлегува од проактивното дејствување на јавниот обвинител како овластен тужител кој одлучува за начинот како ќе го иницира кривичното гонење прилагодувајќи го кон околностите на случајот и спецификите на сторителот на делото.⁹⁹ Оваа постапка е дозволена, кога се работи за кривични дела од надлежност на судија поединец, (кривични дела казниви со парична казна или казна затвор во траење до 5 години (чл.25 ст.1 од ЗКП), при што е важно да постојат доволно докази кои ќе го убедат јавниот обвинител дека е основано да поднесе предлог за издавање казнен налог.

Во оваа смисла, кога се исполнети законските услови, јавниот обвинител е овластен да поднесе предлог за издавање казнен налог до судијата поединец. Судијата поединец го прифаќа предлогот од јавниот обвинител и издава казнен налог со пресуда, а обвинетиот ако се согласува со таквата пресуда со казнен налог - не поднесува приговор против вака донесената пресуда. Покрај личните податоци на обвинетиот, опис на делото кое се става на товар, правната квалификација на делото, доказите со кои располага обвинителството, се предлага и кривична санкција по вид и висина. Значајно е што предложената санкција мора да се движи во рамките на санкциите предвидени во ЗКП - парична казна од 10 до 100 глоби, условна осуда со утврдена казна затвор до 3 месеци или парична казна, забрана за управување со моторно возило до 2 години и конфискација на имот и имотна корист прибавена со кривичното дело.

Судот има овластување со решение да го отфрли предлогот доколку истиот е поднесен за кривично дело за кое не може да се поднесе. Доколку судијата смета дека не е оправдано изрекување на предложената кривична санкција и дека од приложените докази може да се очекува изрекување на друга кривична санкција, судијата нема да донесе пресуда врз основа на предлогот за издавање на казнен налог туку ќе закаже главна расправа според одредбите на скратена постапка. Доколку за судијата е прифатлива предложената санкција тој ќе издаде

⁹⁹ Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „Напредна обука за новиот ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.29-31;

казнен налог со пресуда со која ќе ги изрече предложените санкции и други мерки од јавниот обвинител. Образложението ги содржи само доказите кои го оправдуваат изрекувањето на казнениот налог. Против вака донесената пресуда обвинетиот има право на приговор кој може да го поднесе во рок од 8 дена. Ако обвинетиот на пресудата со казен налог не поднесе приговор, законска презумпција е дека се согласил со истата и со истекот на рокот за поднесување на приговор пресудата станува правосилна. Доколку обвинетиот не е согласен со пресудата истиот може да поднесе писмен приговор или усмен на записник пред судот. Приговорот воопшто не мора да биде образложен. Судот го цени приговорот од формално правен аспект и проверува дали приговорот е благовремен и поднесен од овластено лице. Доколку не биде отфрлен приговорот заради процесни пропусти - благовременост, неовластено лице и сл., се закажува рочиште за главна расправа согласно одредбите на скратената постапка. Штом ќе се закаже рочиште за главна расправа се смета дека пресудата воопшто не била донесена.

Улогата на јавниот обвинител во постапката за издавање казен налог е значајна. Без предлог од јавниот обвинител казнениот налог всушност и не може да биде издаден. Јавниот обвинител во секој случај треба да оцени дали има доволно прифатливи докази судот да издаде казен налог. Тргувајќи од принципот на економичност, јавниот обвинител секогаш кога се исполнети законските услови и се располага со доволно докази ќе треба да предложи издавање на казен налог. Тоа значи дека треба да се работи за кривични дела во надлежност на судија поединец и да постојат доволно докази од кои судијата ќе заклучи дека обвинетиот е сторител на кривичното дело што му се става на товар. Одговорноста на јавниот обвинител лежи и во соодветната правна квалификација на делото кое го става на товар на обвинетиот. Ова особено затоа што во глава 31 која се однесува на постапката за издавање на казен налог не е предвидена можност судијата да ја промени правната квалификација на кривичното дело за кое јавниот обвинител предложил издавање казен налог, па неправилната правна квалификација може да доведе и до одбивање на предлогот од обвинителот. Исто така одговорноста на јавниот обвинител лежи и во предлогот

за кривичната санкција. Прво, да не предложи кривична санкција која излегува надвор од рамките на законот и да не предложи кривична санкција која не соодветствува на тежината на кривичното дело, што му дава право на судијата да не се согласи со изрекување на предложената кривична санкција. Не е предвидена можност судијата поединец да изрече друга санкција од онаа што е предложена од јавниот обвинител.

3.5. Истражни центри и Правосудна полиција

Новини во ЗКП се формирање на Истражни центри во обвинителството кои треба да се екипираат кадровски и материјално за работа, како и Правосудна полиција. Иако кај полицијата субјектите за работа постојат, ќе се утврди освен крим-полиција кои други служби влегуваат во составот на правосудна полиција од причини што по однос на гонење и откривање на делата и сторителите истите служби ќе имаат блиска соработка и по дефиниран однос со јавниот обвинител.

Правосудната полиција во истражните центри најпрво дејствува во фазата на претходно прибирање известувања, податоци повеќе отколку, во истражната постапка каде што дејствијата ги презема непосредно јавното обвинителство, иако правосудната полиција може да му помага. Ова не значи дека правосудната полиција во истражните центри не може да работи и во фазата на откривање и пријавување, во случаите кога обвинителството самото ќе дознае за сомневања дека е сторено кривично дело (непосредно забележување, глас, ноторност и сл.).¹⁰⁰

Правосудна полиција се полициските службеници од Министерството за внатрешни работи и припадниците на Финансиската полиција и со закон овластени лица на Царинската управа кои работат на откривањето на кривичните дела.

Изразот полиција во ЗКП се употребува како општ назив за правосудната полиција, и за припадниците на полицијата во смисла на Законот за полицијата, како и припадниците на Воената полиција;

¹⁰⁰ Бужароска Г., Ре Д., Карнасас М., (2010): Истражни дејствија : прирачник за практичари, Скопје стр. 264.

По службена должност или по наредба на јавниот обвинител правосудната полиција е должна:

- Спречување на натамошни последици на кривичните дела,
- Да презема мерки и активности со цел за откривање и криминалистичко истражување на кривични дела,
- Фаќање и пријавување на нивните сторители,
- Обезбедување на докази и други мерки и активности што можат да користат за непречено водење на кривичната постапка.
- Правосудната полиција спроведува истражување и дејствија наложени или доверени од судот и јавното обвинителство.
- Овие должности ги вршат старешините и службениците на правосудната полиција.

Таксативно наведените должности на правосудната полиција, ги вршат:¹⁰¹

1. Полициските службеници во организационите единици во Министерството за внатрешни работи, Управата за финансиска полиција и Царинската управа кои согласно со законски утврдениот делокруг на работа преземаат мерки и активности за откривање на кривични дела, фаќање и пријавување на сторителите на кривични дела, обезбедување на докази на кривичните дела и други мерки со кои се овозможува непречено водење на кривичната постапка;

2. припадниците на правосудната полиција во истражните центри на јавното обвинителство и

3. службениците доделени на јавниот обвинител.

Заради ефикасно спроведување на кривичната постапка, на јавниот обвинител по потреба и по негова наредба ќе му бидат доделени на работа службеници од МВР, ФП и ЦУ.

Службениците доделени на јавниот обвинител исклучиво му се на располагање на јавниот обвинител, работат под негова контрола и надзор, ги почитуваат и извршуваат неговите наредби, работат согласно со неговите насоки и упатства и за својата работа му одговараат на јавниот обвинител.

¹⁰¹ <http://www.pravdiko.mk/ulogata-na-pravosudnata-politsija/>

За времето додека службениците се доделени да работат кај јавниот обвинител не можат да бидат распоредени на друго работно место во државните органи од каде што доаѓаат или да бидат отстранети да работа од предметниот случај, без изречно одобрение на јавниот обвинител.

Експертите кои работеле на новиот Закон посветиле големо внимание на односот помеѓу полицијата и јавното обвинителство во претходната постапка и од моделите што беа на располагање од аспект на споредбеното право го имаат одбрано италијанскиот модел како единствен во кој е обезбеден инструментариум за вистински раководна улога на јавното обвинителство.

Новиот ЗКП на РМ е и единствен од новите закони на поранешните југословенски републики кој, по примерот на некои европски држави воведува т.н. правосудна полиција, еден вид судска полиција.¹⁰² Всушност станува збор за криминалистичка полиција која тесно соработува со јавното обвинителство,¹⁰³ а еден нејзин мал дел ќе биде непосредно во тимот на јавното обвинителство во истражните центри на јавното обвинителство.¹⁰⁴

Новиот концепт предвидува, за подрачјето на едно јавно обвинителство да се формираат истражни центри на јавното обвинителство со цел остварување на функционалноста на откривање и гонење на сторители на кривични дела.¹⁰⁵

Ваквите центри се на некој начин оригинално решение, по примерот на Италија, каде што обвинителите имаат сопствен тим составен од неколку

¹⁰² КАЛАЈЦИЕВ Г. и др., (2008) Новите односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходната постапка, МРКПК, бр. 1, 2008 и КАЛАЈЦИЕВ Г. и др., (2008) Преуредување на претходната постапка во Република Македонија, МРКПК, бр. 2/3, 79-120.

¹⁰³ По примерот на Италија, „старешините“ на правосудната полиција (чл. 49) кои непосредно раководат со организационите единици на правосудната полиција, кои остануваат во ресорните министерства, сега се во директна врска со јавното обвинителство, а преку нив обвинителството ќе „располага“ со правосудната полиција.

¹⁰⁴ Најголемиот дел на правосудна полиција ќе биде сочинет од деловите на МВР, Финансиската полиција и Царинската управа кои и натаму ќе останат во истите министерства и ќе работат речиси исти работи како досега, само сега со појасен линк и со посилен врска со надлежниот јавен обвинител. Другиот дел од правосудна полиција, пак, ќе се состои од определен број инспектори кои ќе преминат во тимот на јавното обвинителство во новите истражни центри. Повеќе за ова: Г. КАЛАЈЦИЕВ/ Д. ИЛИЌ, *supra*, стр. 122-27

¹⁰⁵ Се чини дека називот на овие организациони единици не е најсреќно избран, бидејќи наведува на погрешен заклучок дека овие ќе работат на некаква истрага слична на досегашната формална судска истрага. Напротив, полициските инспектори и другите експер-ти вработени во истражните центри, заедно со јавните обвинители, работат првенствено во фаза која сега ја нарекуваме „претходно прибирање известувања“

инспектори организирани во т.н. „секции на судската полиција“. Во ЗКП се предвидува истражните центри на јавното обвинителство да се формираат со одлука на Јавниот обвинител на Република Македонија. Со ова решение се покува дека центрите навистина се органи на јавното обвинителство, а не само облик на институционална соработка на обвинителството со полицијата, но укажува на некои можни системски компликации. Во тој поглед, полицијата и ФП односно ЦУ се јасно дел од извршната власт, додека јавното обвинителство има една недефинирана позиција меѓу извршната и судската власт. Припадници на правосудната полиција, инспектори, ги вршат работите во истражниот центар. Тие се избираат за вршење работи на определено време, по пат на внатрешно објавен конкурс. Претходната системска комплексност на односите меѓу јавното обвинителство и извршната власт го отежнуваше и прашањето дали обвинителството воопшто може да распишува оглас во ресорните министерства (МВР и МФ) и самото да врши избор на кадри. Да се гарантира определена стабилност и специјализација на припадниците на правосудната полиција кои со тоа стануваат дел од тимот на јавното обвинителство претставува идејата за распределување на крим-инспекторите во јавното обвинителство на определено време. ЗКП не кажува кое е тоа време, но концептот подразбира определена долгорочност и постојаност на ангажманот, што значи некаде од 2 до 4 години.

Определен степен на самостојност во однос на (претходно) претпоставените во МВР и лојалност кон обвинителството обезбедува стабилноста и неможноста припадниците на правосудната полиција од истражните центри да се распоредуваат на други задачи во МВР и други инструменти.

Инспекторите на крим-полицијата кои преминале во истражниот центар се на располагање на надлежниот јавен обвинител, работат под негова контрола и надзор, ги извршуваат наредбите на јавниот обвинител, работат согласно со неговите насоки и упатства и за својата работа му одговараат на јавниот обвинител (чл. 51 НЗКП). Ваквата расположливост во однос на јавното обвинителство важи за целата правосудна полиција. Сепак, додека релација на подреденост меѓу обвинителството и полицијата е тешко остварлива во однос на деловите од правосудната полиција кои се сместени во ресорните министерства и

кои во раната фаза на откривање имаат поголема сопствена иницијатива и оригинални надлежности определени и со други закони,¹⁰⁶ сега станува реална за инспекторите кои ќе станат составен дел на тимот на јавното обвинителство. Затоа ЗКП сака да обезбеди, за времето додека тие работат во истражниот центар да не може да бидат распоредени на друго работно место во државните органи од каде што доаѓаат или да бидат отстранети од работа на предметниот случај, без изрично одобрение на јавниот обвинител (чл. 48 и 51 НЗКП).

За потребите на кривичната постапка, за подрачјето на едно или повеќе јавни обвинителства со одлука на јавниот обвинител на РМ се формираат истражни центри на јавното обвинителство, исто и бројот на припадници на правосудната полиција во истражните центри на Јавното обвинителство се определува со одлука на Јавниот обвинител на Р. Македонија, по претходно мислење на Министерот за внатрешни работи, Министерот за правда и Министерот за финансии. Работите во истражниот центар на јавното обвинителство ги вршат припадниците на правосудната полиција, кои се избираат за вршење работи на определено време, по пат на објавен внатрешен оглас, како и лица вработени во јавното обвинителство согласно со Законот за Јавното обвинителство.

Овие лица можат да учествуваат во преземањето на истражните дејствија на:

- примаат изјави и предлози,
- начин што го подготвуваат нивното спроведување,
- како и самостојно преземаат определени истражни дејствија доверени од страна на јавниот обвинител.

Записникот за ваквото дејствие го одобрува јавниот обвинител во рок од **48 часа** од преземеното дејствие.

Работниците кои се избрани да работат во истражниот центар на јавниот обвинител му се:

- на располагање,

¹⁰⁶ За овластувањата на полицијата, ФП и ЦУ според нивните матични закони види: КАЛАЈЦИЕВ Г., СТОЈАНОВСКИ Т., (2006) Критички осврт кон Законот за полиција, Билтен бр. 1, ФИОМ, Скопје, 13-28; КАЛАЈЦИЕВ Г., (2006) Какви полициски овластувања за Царинската управа, МРКПК, бр.1, 51-84.

- работат под негова контрола и надзор,
- ги почитуваат и извршуваат неговите наредби,
- работат согласно со неговите насоки и упатства и
- за својата работа му одговараат на јавниот обвинител.

Се додека работниците се избрани да работат во истражниот центар неможе да бидат прераспоредени на друго работно место во државните органи од каде што доаѓаат или да бидат отстранети да работат од предметниот случај без директно одобрение на јавниот обвинител.

3.5. Односот помеѓу Јавниот обвинител и полицијата

Полицијата има обврска по приемот на кривична пријава или добиеното сознание за постоење на основи на сомневање дека е сторено кривично дело за кое се гони по службена должност, веднаш по писмен пат да го извести јавниот обвинител, согласно новата улога на јавниот обвинител кој раководи со предистражната постапка,.

Полицијата односно правосудната полиција, известувањето на јавниот обвинител може да му го даде веднаш по устен пат ако постои основано сомневање за кривично дело за кое е пропишана казна затвор од најмалку 4 години или постојат причини за итност. По усното известување без одлагање мора да следи и писмено известување. Во текот на предистражната постапка, правосудната полиција е должна да постапува по наредбите на јавниот обвинител и бараните известувања да ги даде во рок од 30 дена од приемот на наредбата а кој рок може да биде продолжен од страна на јавниот обвинител за најмногу 30 дена во сложени случаи на тешки кривични дела сторени од криминална група или од повеќе лица. Правосудната полиција може да продолжи со извидите, односно со својата работа и кога нема добиено посебни наредби или насоки од јавниот обвинител. Во секој случај, таа е должна да му испрати известување на јавниот обвинител за вака спроведените полициски извиди.

Односите помеѓу јавното обвинителство и полицијата, формирање на Правосудната полиција и истражни центри на јавното обвинителство се голема

новина во претходната постапка. Јавното обвинителство не само што управува со предистражната постапка, туку тоа може и самото да го преземе секое дејствие за откривање и гонење на кривично дело и неговиот сторител а за кое дејствие со закон е овластена Полицијата, Финансиската полиција и Царинската управа на РМ. Раководителите на делови на МВР кои работат на откривање и пријавување (криминалистичката полиција, крим-техника и сл.), како и финансиската полиција и делови на Царинската управа на РМ кои се под капата на Министерството за финансии сега се непосредно под раководство на јавното обвинителство, значи најзначајната новина е сепак формирањето на правосудната полиција.

Сега во рамките на истражните центри на јавното обвинителство, јавното обвинителство ќе има криминалистички инспектори непосредно во самиот негов состав, кои во дел ќе бидат составени од припадници на правосудната полиција. Од посоченото, за односот помеѓу јавниот обвинител и полицијата се извлекува следниот заклучок:

- јавниот обвинител е хиерархиски надреден над полицијата во делот на кривичната постапка;
- јавниот обвинител управува со целата постапка како и во предистражната постапка односно делот каде што работи полицијата;
- јавниот обвинител наредува,предлага мерки,дава упатства за постапување, врши контрола на мерките и дејствијата кои се преземаат во текот на постапките;
- јавниот обвинител согласно законот, полицијата ја користи како алатка за работа за гонење, пронаоѓање, обезбедување на докази и откривање на сторителите на кривични дела;
- полицијата е подредена во однос на јавниот обвинител;
- полицијата ги извршува наредбите и упатствата за постапување на јавниот обвинител;
- полицијата ги применува полициски овластувања и презема мерки и дејствија под контрола на јавниот обвинител;
- полицијата е должна писмено или усно да го известува јавниот обвинител за секоја активност.

- Полицијата согласно законските решенија работи за и заедно со јавниот обвинител за гонење и откривање на сторители и дела кои се гонат по службена должност

Општа констатација е дека односот помеѓу овие институции треба да биде објективен во склад со законските решенија во која јавниот обвинител има раководна улога во кривичната постапка и треба да постои добра организација, тимска работа, коректност во постапувањето како и контрола и анализа на секоја преземена мерка од страна на полицијата, а исто така и полицијата ќе се потпира во работата на насоките и наредбите што ги дава јавниот обвинител со што ќе се избегне секаква злоупотреба на овластувањата, и ќе се добие во квалитетот на постапките.

Заклучок

Законодавецот целата предистражна и истражна постапка му ја доверил во надлежност на јавниот обвинител, што значи работата на досегашните истражни судии во делот на истрагата преминува во рацете на јавниот обвинител каде тој ја води, со што се зацврстува улогата на јавниот обвинител во борба против сторителите на кривични дела кои се гонат по службена должност.

Новини во ЗКП се формирање на Истражни центри во обвинителството кои треба да се екипираат кадровски и материјално за работа, како и Правосудна полиција. Иако кај полицијата субјектите за работа постојат, ќе се утврди освен крим-полиција кои други служби влегуваат во составот на правосудна полиција од причини што по однос на гонење и откривање на делата и сторителите истите служби ќе имаат блиска соработка и по дефиниран однос со јавниот обвинител.

Правосудната полиција во истражните центри најпрво дејствува во фазата на претходно прибирање известувања, податоци повеќе отколку, во истражната постапка каде што дејствијата ги презема непосредно јавното обвинителство, иако правосудната полиција може да му помага. Ова не значи дека правосудната полиција во истражните центри не може да работи и во фазата на откривање и пријавување, во случаите кога обвинителството самото ќе дознае за сомневања дека е сторено кривично дело (непосредно забележување, глас, ноторност и сл.).

Истражување

Според Правилникот за изработка на трудови за студентите на Универзитетот „Гоце Делчев“ Штип, при изработка на магистерски труд е потребно е и истражување направено за тематската единица на која се изготвува и магистерскиот труд.

Во прилог на ова, истражувањето кое го направив се однесува како основа на формирање и поткрепа на моето сфаќање за улогата на јавниот обвинител според новиот ЗКП. Опфатен е периодот од 2012, 2013 и до 03.2014 год.

Во прилог се формулирани табеларен приказ на извршеното истражување во Јавните обвинителства во Штип, Кочани Струмица.

ОЈО ШТИП	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.15/05)-07.03.2005год.	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.150/10) 8.10.2010год.
Колку обвинителни акти и обвинителни предлози се покренати?	2012 година 264 о.акти и о.предлози 257 (227 останати од 2011 год.)	2013 год. – 03.2014 год. 183 о.акти и о.предлози 347 (143 останале од 2012 год.). Колку се по новиот ЗКП – нема податоци
По колку од овие обвинителни акти односно предлози се донесени правосилни пресуди од страна на надлежните судови?	Против 605 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија.	Против 406 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија.
Колку јавни обвинители има во ОЈО Штип?	6	
Колку лица се вработени во обвинителството со завршена висока стручна подготовка – Правен факултет и кои звања истите ги имаат?	9 лица со факултет, 3 без (6 обвинители, 6 административни работници)	
Дали според новиот ЗКП обемот на работа на јавните обвинители е зголемен и дали тоа ќе влијае на квалитетот на работа?	/	Обемот на работа е зболемен, дали ќе влијае на квалитетот на работа – нема одговор.

ОЈО Кочани	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.15/05)-07.03.2005год.	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.150/10) 18.10.2010год.
Колку обвинителни акти и обвинителни предлози се покренати?	2012 година 160 о.акти и о.предлози 175 (вклучувајќи ги и преостанатите од претходните години)	2013 год. – 03.2014 год. 203 о.акти и 218 о.предлози (вклучувајќи ги и преостанатите од претходните години). Колку се по новиот ЗКП – нема податоци.
По колку од овие обвинителни акти односно предлози се донесени правосилни пресуди од страна на надлежните судови?	Против 327 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија.	Против 272 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија. Нема податок колку од овие се по новиот ЗКП.
Колку јавни обвинители има во ОЈО Кочани?	6	
Колку лица се вработени во обвинителството со завршена висока стручна подготовка – Правен факултет и кои звања истите ги имаат?	7 лица со факултет 6 обвинители и 1 „Самостоен советник“	
Дали според новиот ЗКП обемот на работа на јавните обвинители е зголемен и дали тоа ќе влијае на квалитетот на работа?	/	Обемот на работа е значително зголемен, дали ќе влијае на квалитетот на работа – нема да влијае.

ОЈО Струмица	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.15/05)-07.03.2005год.	Закон за кривична постапка (сл.весник бр.150/10) 8.10.2010год.
Колку обвинителни акти и обвинителни предлози се покренати?	2012 година 255 о.акти и 797 о.предлози и 37 непосредни о.акти	2013 год. – 03.2014 год. 315 о.акти и 579 о.предлози и 28 непосредни о.акти
По колку од овие обвинителни акти односно предлози се донесени правосилни пресуди од страна на надлежните судови?	Против 960 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија.	Против 945 лица се донесени пресуди по поднесени обвиненија од кои според новиот ЗКП – 51 о.предлози; 57 пресуди.
Колку јавни обвинители има во ОЈО Струмица?	9	
Колку лица се вработени во обвинителството со завршена висока стручна подготовка – Правен факултет и кои звања истите ги имаат?	11 лица со факултет, 2 без (1 јавен обвинител, 8 обвинители, 1 самостоен советник и 1 стручен соработник; 2 јавнообвинителски приправници	
Дали според новиот ЗКП обемот на работа на јавните обвинители е зголемен и дали тоа ќе влијае на квалитетот на работа?	/	/

Од извршеното истражување може да се донесе заклучок дека работата според новиот ЗКП е зголемена во голема мера, а сепак екипираноста и стручноста на јавните обвинителства останува иста и тоа секако би можело да влијае на квалитетот и квантитетот на работа, барем во почетокот од неговата примена, на кој период се однесува и истражувањето.

Новиот ЗКП сеуште е во фаза на прилагодување и неговата оправданост сеуште неможе да се утврди.

Препораки за успешно остварување на надлежноста на Јавниот Обвинител

Заштитни мерки предвидени за јавните обвинители за извршување на нивните функции

Државите треба да преземат ефикасни мерки за да гарантираат дека јавните обвинители ќе бидат во можност да ги исполнат своите професионални должности и одговорности преку соодветните законски и организациски услови, како и преку соодветни услови како што се средствата, особено буџетски средства, да бидат на нивно располагање. Таквите услови треба да се изготвени во тесна соработка со претставниците на јавните обвинители. Со ова најмногу ќе се влијае на нивната независност и некорумпираност, како и на квалитетот и квантитетот на нивната работа.

- Државите треба да преземат мерки за да се обезбеди:

- 1) вработувањето, промоцијата и трансферот на јавните обвинители ќе се врши во согласност со фер и непристрасни процедури, заштитни мерки против секој приод кој се залага за интересите на одредени групи, и со исклучок на дискриминација по било кој основ како пол, раса, боја на кожа, јазик, вера, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, сопственост, раѓање, или друг статус;
- 2) кариерите на јавни обвинители, нивните промоции и нивната мобилност се уредени со познати и објективни критериуми, како што се надлежност и искуство;
- 3) мобилноста на јавните обвинители да биде регулирана исто така и според потребите на функцијата;
- 4) да јавните обвинители имаат разумни услови на дејноста како надомест, мандат и пензија пропорционални со нивната клучна улога, како и достојна возраста на пензионирање и да овие услови бидат регулирани со закон;
- 5) дисциплинските постапки против јавните обвинители се уредуваат со закон и треба да гарантираат фер и објективно оценување и одлучување кој треба да биде предмет на независен и непристрасен преглед;

6) јавните обвинители имаат пристап до процедура за поплаки, вклучувајќи случаи за достоин пристап до суд, ако е засегнат нивниот правен статус;

7) да јавните обвинители, заедно со своите семејства, се физички заштитени од страна на властите кога нивната лична безбедност е загрозувана како резултат на соодветното извршување на функциите;

Државата, исто така, треба да преземат мерки за да се осигура дека јавните обвинители имаат ефективно право на слобода на изразување, верување, здружување и собирање. Особено тие треба да имаат право на учествување во јавните дискусии за прашања во врска со законот, делење на правдата и промоција и заштита на човековите права и да се приклучат или формираат локални, национални или меѓународни организации и да присуствуваат на нив според своите можности, без професионално страдање недостаток поради нивните законски активности или нивното членство во правни организации. Правата споменати погоре може да бидат ограничени само во онаа мера во која е пропишано со закон и е неопходно за да се зачува уставната позицијата на јавните обвинители. Во случаи каде правата споменати погоре се повредени, треба да биде достапен ефикасен правен лек.

Обуката е и обврска и право за сите јавни обвинители, како пред нивното именување така и на трајна основа. Државата треба да преземе ефикасни мерки за да се осигура дека јавните обвинители имаат соодветно образование и обука, и двете пред и по нивниот мандат. Особено, јавните обвинители треба да бидат свесни за:

- Принципите и етичка обврска на нивната канцеларија;
- Уставната и законската заштита на осомничените, жртвите и сведоците;
- човековите права и слободи, како што е утврдено од страна на Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи, особено на правата утврдени со членовите 5 и 6 од оваа Конвенција;
- Принципи и практики на организацијата на работата, менаџмент и човечки ресурси во судска контекст;

- механизми и материјали кои придонесуваат за доследноста во нивните активности;

Уште повеќе, државата треба да преземе ефикасни мерки за да обезбеди дополнителна обука за специфични проблеми или за специфични сектори, во текот на денот, земајќи ги во предвид особено видови и развој на криминалитетот, како и меѓународната соработка на кривичната материја.

Со цел подобро да се одговори на развиените форми на криминалитет, особено организираниот криминал, специјализацијата треба да се гледа како приоритет во однос на организацијата на јавни обвинители, како и во однос на обуката и во однос на кариерата. Прибегнувањето кон тимот на специјалисти, вклучувајќи и мулти-дисциплинарни тимови, исто така, треба да се развиваат со цел да им помогне на јавните обвинители во извршувањето на нивните функции.

Во однос на организацијата и на внатрешното работење на Јавното обвинителство, особено на распределбата и прераспоределбата на случаи, треба да бидат исполнети барањата на непристрасност и независност и да се зголеми правилното функционирање на системот на кривичната правда, особено на ниво на правната квалификација и специјализација посветени на секоја од нив. Со ова се зголемува и зацврстува вербата на граѓаните во правниот систем и во сопственото чувство за заштитеност од страна на институциите.

Сите јавни обвинители го уживаат правото да побараат инструкциите упатени кон нив да се преточат во писмена форма. Каде што тие сметаат дека инструкцијата е или нелегална или работи спротивно од нивната совест, на располагање треба да биде адекватна внатрешна постапка, која може да доведе до нивна евентуална замена.

Односот помеѓу јавните обвинители и извршната и законодавната власт

Државите треба да преземат соодветни мерки за да се осигура дека јавните обвинители се во можност да ги извршуваат своите професионални обврски и одговорности, без неоправедно мешање или неоправдана откриеност во граѓанската, кривичната или друга одговорност. Сепак, јавното обвинителство

треба да води сметка периодично и јавно за своите активности како целина и, особено, за начинот на кој нејзините приоритети биле извршени.

Во однос на поделбата на власта, како и во однос на самостојноста на Јавното обвинителство ако посебен орган во правниот систем на Р. Македонија, јавните обвинители не треба да се мешаат во надлежноста на законодавната и извршната власт. Но, кога јавното обвинителство е дел од или подредено на владата, државата треба да преземе ефикасни мерки за да гарантира дека:

1. природата и обемот на овластувањата на владата во однос на јавното обвинителство се утврдени со закон;
2. Владата ги врши своите овластувања, на транспарентен начин и во согласност со меѓународните договори, националното законодавство и општите принципи на правото;
3. кога владата дава инструкции од општ карактер, тие инструкции мора да бидат во писмена форма и објавени на соодветен начин;
4. каде што владата има моќ да даде инструкции за покренување одреден случај, тие инструкции мора да носат со себе соодветни гаранции дека транспарентноста и еднаквоста се почитуваат во согласност со националното законодавство, владата има должност, на пример:
 - да побара претходно писмен совет или од надлежниот јавен обвинител или од органот што го спроведува јавното обвинение;
 - соодветно да ги објасни своите писмени упатства, особено кога тие отстапуваат од советите на јавниот обвинител и да ги пренесе преку хиерархиски канали;
 - пред судењето, советите и упатствата да станат дел од предметот, така што другите странки може да ги имаат во предвид и да дадат коментари.
5. јавните обвинители да бидат слободни да поднесуваат до судот било какви правни аргументи по нивни избор, дури и кога тие се должни за пишување на добиените инструкции;
6. инструкциите да не се гони во конкретен случај треба, да се забранат.

Во земјите каде што јавното обвинителство е независно од владата, државата треба да преземе ефикасни мерки за да гарантира дека природата и

обемот на самостојноста на јавното обвинителство е засновано со закон. Ваков пример е јавното обвинителство во Р. Македонија, каде, овој орган со законот од 2007 година му се гарантира самостојноста и независноста и се забранува било какво влијание врз вршењето на функцијата на јавните обвинители.

Исто така, со цел да се промовира праведност и ефективност на криминалистичката полиција, јавните обвинители треба да соработуваат со државните органи и институции во таа мера колку што е во согласност со законот, истото важи и за државните органи и институции, кои, во текот на претходната постапка се под надлежност на јавниот обвинител кој е должен да ја организира и управува оваа постапка, односно раководи во соработката.

Исто така, јавните обвинители треба, да бидат во позиција да ги гонат без опструкција јавните службеници кои вршат злоупотреби на своите овластувања, за кривични дела извршени од нивна страна, особено корупцијата, незаконска употреба на сила, сериозни повреди на човековите права и други кривични дела признати со меѓународното право.

Заради сузбивање на корупцијата во државните органи при своето постапување во конкретни предмети за кривични дела сторени од вработените во овие органи, јавните обвинители на соодветниот орган на државната управа ќе му ги достават потребните податоци и докази за прекинување на корупциски дејствија и спречување на понатамошно извршување на такви кривични дела, како и за други кривични дела кои влијаат на интегритетот на органите на државната управа.

Односот помеѓу јавните обвинители и судиите

Државата треба да воведи соодветни мерки за да обезбеди дека правниот статус, надлежностите и улогата на јавното обвинителство се засновани со закон и на начин што не може да постои оправдано сомневање во врска со независноста и непристрасноста на судиите. Во одредени земји треба да гарантира дека еден човек не може во исто време да ги извршуваат своите задачи како јавен обвинител и како судија. Меѓутоа, ако правниот систем го дозволува тоа, државата треба да преземе мерки со цел да се направи тоа е возможно за

една иста личност, да ги извршува успешно функциите на јавниот обвинител и оние на судија или обратно. Ваквите промени во функции се можни само на конкретно барање на засегнатото лице и почитување на заштитни мерки.

Јавните обвинители треба да бидат објективни и праведни во текот на судските постапки. Особено, тие треба да се осигурани дека судот е обезбеден со сите релевантни факти и правни аргументи потребни за спроведувањето на правдата. Тие исто така мора строго да ја почитуваат независноста и непристрасноста на судиите, во практика тие ниту ќе се сомневаат на судските одлуки, ниту во нивното извршување, освен во случај при остварувањето на нивните права на жалба или повикување на некои други декларативни постапка.

Односот помеѓу јавните обвинители и полицијата

Општо земено, јавните обвинители треба да ја анализираат законитоста на полициската истрага најдоцна до кога се одлучува дали обвинението треба да започне или да продолжи истрагата. Во овој поглед, јавни обвинители, исто така, ќе го следи почитувањето на човековите права од страна на полицијата.

Во земјите каде полицијата е ставена под надлежност на Јавното обвинителство или каде полициските истраги или се спроведуваат или надгледувани од страна на јавниот обвинител, државата треба да преземе ефикасни мерки за да гарантира дека јавниот обвинител може:

- како што е соодветно да дава упатства на полицијата, со цел ефективно спроведување на приоритетите на криминалистичка политика, особено во однос на одлучувањето која од наведените категории на случаи треба најпрвин да се решаваат, средствата кои се користат за обезбедување докази, стварите кои ќе се употребат, времетраењето на истрагата, информации кои ќе му се дадат на јавниот обвинител и др;
- каде што се достапни различни полициски агенции, поединечни случаи да се доделат на агенција за која што се смета дека најдобро ќе се справи со случајот;
- вршат оценување и контрола во таа мера што тие се неопходни со цел да ја следи усогласеноста со неговите инструкции и со законите;

- санкција или промовирање на санкционирање, доколку е соодветно, од евентуални повреди.

Во државите пак, каде што полицијата е независна од јавното обвинителство треба да преземе ефикасни мерки за да гарантира дека постои соодветна и функционална соработка помеѓу Јавното обвинителство и полицијата.

Должности на јавниот обвинител кон поединци

Во извршувањето на своите должности, јавни обвинители треба особено да:

- ги извршуваат на нивните функции правично, непристрасно и објективно;
- почит и труд да ги заштитат човековите права, како што е утврдено во Конвенцијата за заштита на човековите права и основните слободи;
- бараат сигурност дека системот на кривичната правда работи експедитивно што е можно повеќе.
- да постапуваат искрено и чесно со спротивната страна, секогаш да бидат отворени за спогодба со истата, при тоа внимавајќи на интересите на државата и на другите странки кои ги застапуваат во постапката.

Покрај тоа, јавните обвинители треба да се воздржуваат од **дискриминација** по било кој основ како пол, раса, боја на кожа, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, припадност на национално малцинство, раѓање, здравје, хендикеп или друг статус.

Еднаквост пред законот е уште една од низата должности кои јавните обвинители треба да ги обезбедат, и да се свесни за сите релевантни околности, вклучувајќи ги и оние што се однесуваат на осомничениот, без оглед на тоа дали тие се во корист или недостаток. Тие не треба да иницираат или да продолжат со гонењето кога непристрасната истрага покажува дека обвинението е неосновано.

Доказите против осомничените за кои јавните обвинители знаат или веруваат на разумна основа дека доказот е добиен преку прибегнување кон методи кои се во спротивност со законот. Во случај на било каков сомнеж, јавните

обвинители треба да побараат од судот да донесе одлука за допуштеноста на таквите докази.

Ако при прибавувањето на таков доказ дошло до грубо кршење на основните човекови права, тогаш истиот може да се користи за иницирање законска постапка против лицето кое е одговорно за таквото кршење.

При вршењето на својата должност, јавните обвинители треба да се однесуваат со особено внимание и совесност спрема сите со кои стапуваат во контакт. Спрема граѓаните треба хумано и културно да постапуваат. На барање на тие лица да им ги дадат во разумен рок сите информации кои се овластени да ги дадат, а ако не можат да постапат по барањето, да ги запознаат со причините поради кои неможат да постапат.

Јавните обвинители треба да бараат да се зачува принципот на еднаквост на оружјата, особено за откривање на други странки - освен ако не е поинаку предвидено во законот - сите информации со кои тие располагаат кои можат да влијаат на правичноста на постапката.

Информациите добиени од трети лица, јавните обвинители треба да ги чуваат доверливо, особено кога пресумпцијата на невиност е во прашање, освен ако откривањето е потребно во интерес на правдата или со закон.

Кога јавните обвинители имаат право да преземаат мерки, кои предизвикуваат мешање во основните права и слободи на осомничениот, врз таквите мерки мора да биде возможна судската контрола.

Јавните обвинители треба да ги имаат во предвид интересите на сведоци, особено во преземање или промовирање на мерки за заштита на нивниот животот, сигурност и приватност, или да се види дека биле преземени такви мерки. Во оваа насока, јавните обвинители треба да ги имаат во предвид и ставовите и грижите на жртвите кога нивните лични интереси се засегнати и да преземат или промовираат активности за да се осигура дека жртвите се информирани за нивните права и развојот на настаните во постапката.

Заинтересирани страни со препознатлив или идентифивачки статус, особено жртвите, треба да биде во можност да ги оспоруваат одлуките на јавните обвинители; тоа може да се направи, каде што е соодветно по хиерархиски

преглед, било по пат на судска ревизија или со овластување на странки да се вклучат по приватна тужба.

Државата треба да се осигура дека во извршувањето на нивните должности, јавни обвинители се обврзани со "етички кодекс". Повреда на таквиот кодекс може да доведе до соодветни санкции. Работата на јавните обвинители треба да биде предмет на редовна внатрешна ревизија.

Со цел да се промовира фер, конзистентна и ефикасна активност на јавните обвинители, државите треба да бараат да:

- се дава примерно разгледување во хиерархијата на методите на организацијата, без да им се овозможи на таквите организациски методи да доведат до неефикасни или опструктивни бирократски структури;

- ги дефинира општите насоки за спроведување на казнената политика;

- Ги дефинира општите принципи и критериуми кои се користат на начин со препораки против кој треба да се донесуваат одлуките во поединечни случаи, со цел да се заштитат од арбитрарно одлучување.

Погоре споменатите методи на организацијата, упатствата, принципите и критериумите треба да се донесени од страна на парламентот или од страна на владата или, ако националното законодавство наведува независност на јавниот обвинител, претставници на јавното обвинителство. Воедно, и јавноста мора да биде информирана за горенаведената организација, упатства, принципи и критериуми, тие ќе бидат доставени до секое лице на нивно барање.

Јавните обвинители имаат должност да не примаат подароци и услуги од странките и од другите учесници во постапката. Ако подароците или услугите се направени спротивно на нивната волја, да ги известат претпоставените веднаш штом ќе имаат сознанија, и тоа писмено и со наведување на околностите во кои е даден подарокот или направена услугата. На ист начин да постапат и ако станува збор само за обид.

Меѓународна соработка

При барање од странски органи за давање на правна помош, јавните обвинители на Р. Македонија се должни да бараната помош ја дадат во најкраток можен рок

И покрај улогата што може да им припаѓа на други органи во работите кои се однесуваат на меѓународната судска соработка, директните контакти меѓу јавните обвинители од различни земји треба да се поткрепи, во рамките на меѓународните договори каде што тие постојат или на друг начин врз основа на практични работни обврски.

При барање од странски надлежен орган за преземање на кривично гонење на сторител на кривично дело, домажниот надлежен орган може да ја преземе или да одбие преземање на кривичното гонење. Таков домажен надлежен орган, за гонење на сторители на кривични дела, е единствено јавното обвинителство. Во овој поглед, јавното обвинителство има голема придобивка од меѓународната соработка со други странски органи кога е во прашање сузбивањето на криминалитетот.

Меѓународната соработка е мошне значајна во секоја област од општеството,

Треба да се преземат чекори во поголем број области за понатамошни директни контакти помеѓу јавните обвинители во контекст на меѓународната судска соработка. Ваквите чекори се потребни особено во случај на:

- дисеминација на документација;
- составувањето на листа на контакти и адреси обелоденувајќи имиња на клиенти со одговорните лица во различни органите на прогонот, како и нивните специјализирани области, нивните области на одговорност, итн;

Глава IV Заклучок

Со новиот Закон за кривична постапка во целост се менува концептот на досегашната во суштина инквизиторна постапка, дизајнирана како службена истрага на судот. Напуштањето на судскиот патернализам е многу повеќе од некакво козметичко менување на постојниот модел.

Во Република Македонија се инсистира да се разбере дека новиот систем е многу повеќе од едноставна замена на судската истрага со обвинителска. Јавниот обвинител бездруго нема да го прави тоа што досега го правел истражниот судија. Полициската и обвинителската истрага во новиот систем се надополнуваат и се фузионираат, а судската истрага практично се прескокнува, а не се заменува со некаква формална обвинителска истрага.

Истражната постапка во Македонија со новиот ЗКП битно се деформализира - доказите не се изведуваат туку само се собираат, а за прв пат се изведуваат на главната расправа (како што сега е преименуван главниот претрес), освен во посебно определени случаи, кога може да се организира посебно доказно рочиште (тогаш кога се очекува дека сведокот нема да може да учествува на главната расправа). Со тоа претходната постапка значително се забрзува, а се нагласува и значењето на судењето (главната расправа) како централен дел на кривичната постапка каде што доказите се тестираат во јавна и контрадикторна расправа, што е есенцијално за едно правично судење.

Јавните обвинители во новата казнена постапка на Република Македонија нема да го заменат истражниот судија во смисла на тоа сега тие да преземаат формални истражни дејствија, што обично е првата идеја која на луѓето им паѓа на ум: замена на судската истрага со обвинителска. Напротив, токму укинувањето на формалната истрага, впрочем, е главната новина на новиот македонски ЗКП, па затоа поправилно би било да се зборува за укинување на судската истрага, наместо за нејзина замена со обвинителска. Напротив, тимот на инспектори и други соработници на јавното обвинителство ќе работи на проверките на обвинителството кога тоа ќе го добие случајот, наместо предметот да го враќа назад на полицијата, а подоцна да го проследува до истражниот судија. Со тоа

истрагата многу ќе се поедностави и ќе се забрза, преку значителното редуцирање на бројот на работни станици низ кои еден предмет сега минува во претходната постапка.

Од особена важност за имплементација на новиот ЗКП е едукацијата на јавните обвинители, судиите за претходна постапка, судечките судии, но и на полицијата и сите службени лица кои ќе ја сочинуваат Правосудната полиција. Оваа едукација, како што е планирано според Акциониот план, координирано ќе се спроведува преку Академијата за обука на судии и обвинители.

Обврските за сите државни органи, вклучени во имплементација на новиот Закон се огромни, комплексни и повеќе од сериозни.

Меѓутоа, несомнено главниот товар мораат да го понесат јавните обвинители. Тие добиваат, нови поголеми овластувања и надлежности, но и одговорности.

Секоја одлука на јавниот обвинител за тоа, дали да се пристапи кон гонење или не, мора да биде правно одржана, непристрасна и објективна.

Непристрасното постапување на јавниот обвинител, треба да се разбере дека тој треба да постапува правично и објективно. Тој треба на судот да му ги обезбеди сите правно релевантни факти и правни аргументи. Јавниот обвинител треба да обезбеди обелоденување на доказите во прилог на обвинението, како и да провери дека сите докази се добиени на законит начин и да одбие користење на докази добиени со прекршување на човековите права.

Една од основните гаранции за новата улога на јавниот обвинител во претходната постапка е самостоен јавен обвинител, ослободен од било какви притисоци и влијанија.

Моќните луѓе според материјалниот и општествениот статус нема никогаш да се откажат од обидите за влијание врз обвинителите, независно од мотивите и причините.

Јавните обвинители нема да престанат да бидат пред испитот на искушенијата, но од нивниот интегритет, издржливост и отпорност за зачувување на сопствената самостојност, ќе зависи владеењето на правото и спроведувањето на законите и почитувањето на принципот на легалитет во кривичното гонење.

Добро едуцираните, самостојните, стручните, совесните, одговорните, оперативните, јавни обвинители, кои имаат јасно поставена цел, за видот и квантумот на доказите кои им се потребни за докажувањето на обвинението, единствено ќе можат да одговорат на новите задача и само тие успешно ќе можат да ја извршуваат јавно обвинителската функција.

Секоја инпровизација, недоволна стручност и неодговорен однос, ќе се одрази врз ефективното и ефикасното спроведување на кривичната постапка.

Користена литература

1. Матовски Н., Лажетик – Бужаровска Г., Калаџиџев Г., Казнено процесно право, Скопје, 2009
2. Витларов Т. (1999), Јавното обвинителство во правниот систем на Македонија, 2ри Август С, Штип
3. Камбовски В. (2010), Судско право 2 Август С Штип;
4. Правосуден систем на СФРЈ (стр. 3-53) Стефан Георгиевски, Паната Марина, Никола МатовскиКултура, Скопје 1989
5. Поповска Б. (2006) За природата на правосудната функција, - Настанување на правосудните функции во општеството (Зборник ПФ Скопје) Правен факултет, Скопје
6. Марина П., Ѓеорѓиевски С., Јавното обвинителство, Скопје, 1977
7. Џиков С., Јавно обвинителство, Академик, Скопје, 2001
8. Марјановиќ Г., Македонско кривично право, Просветно дело, Скопје, 2010
9. Акционен план за имплементација на Законот за кривичната постапка, Скопје, јуни 2009 година
10. Илиевски Ј., Историја на Јавното обвинителство во Македонија - положба, улога, перспективи, Докторски труд,
11. Zakonot za javното obvinitevstvo, "Sl. list na FNRJ" br. 60/46.
12. Zakon za javното obvinitevstvo, "Sl. list na FNRJ" br. 51/54.
13. Zakon za javното obvinitevstvo, "Sl. list na SFRJ" br. 7/75.
14. Zakon za javното obvinitevstvo, "Sl. vesnik na SRM" br. 10/78.
15. Zakon za javното obvinitevstvo, "Sl. vesnik na RM" br. 80/92.
16. Zakon za javното obvinitevstvo Sl. vesnik na RM" br. 38/04.
17. C. Bellitto; Role of the Public Prosecution Office in the criminal field, str. 77
18. P. Morre; Position of the Public Prosecution Office (1996) . The role of the Public prosecution in a democtaric society, Council of Europe, стр. 41;

19. Бужаровска, Г., Карналас, М., Пе, Д. (2010), „ Спогудување за вина – прирачник за практичари, OSCE, Скопје, стр.15-95;
20. D. KRAPAC, Uvodna riječ glavnog urdnika, во Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol 15, бр. 2, 2008.
21. Narodne novine – Sl. List R. Hrvatske, br. 75/95
22. Zakon o državnom odvjetništvu, Narodne novine 76/09.
23. A. PERRODET, The public prosecutor, во: M. DELMAS-MARTY /J. SPENCER (Eds.), European Criminal Procedures, стр. 415 и натаму; E. MATHIAS, The balance of powers between the police and the public prosecutor, во: European Criminal Procedures, стр. 459,461; J.-M. JEHLE /M. WADE (Eds.), Coping with Overloaded Criminal Justice Systems-The Rise of Prosecutorial Power across Europe, Göttingen, 2005. Спореди: Г. КАЛАЈЦИЕВ/ Д.ИЛИЌ, supra, стр. 137-38.
24. OSCE (2012) „Прирачник за закон за кривична постапка“, Министерство за внатрешни работи, Биро за јавна безбедност, Центар за обука, Скопје, стр.10;
25. Акционен план за имплементација на Законот за кривичната постапка, Скопје, јуни 2009 година, стр.46
26. Марина П., Ѓеорѓиевски С. (1997), Јавното обвинителство, Скопје.
27. Илиевски Ј. (2013) - Историја на Јавното обвинителство во Македонија - Положба, улога, перспективи, Докторски труд, Скопје, стр. 35.
28. PAVLIČEK J. (2009), Uloga istražitelja u kaznenom postupku, во Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 16, Br. 2, стр. 895
29. PAVIŠIĆ B. (2008), Novi hrvatski zakon o kaznenom postupku, supra, стр. 554.
30. ДЕЛОВНИК ЗА РАБОТА НА СОВЕТОТ НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, (2008), Скопје.
31. Закон за кривична постапка (Сл Весник на Р. Македонија број 150 од 18.11.2010)
32. КАЛАЈЦИЕВ Г. и др., Новите односи меѓу полицијата, јавното обвинителство и судот во претходната постапка, МРКПК, бр. 1, 2008 и Г.

КАЛАЈЦИЕВ и др., Преуредување на претходната постапка во Република Македонија, МРКПК, бр. 2/3, 2008, 79-120.

33. ЕТИЧКИ КОДЕКС НА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА;

34. Христов А.(1980): Создавање на Македонската држава, Книга I, стр. 160

35. Г. КАЛАЈЦИЕВ /Т. СТОЈАНОВСКИ, Критички осврт кон Законот за полиција, Билтен бр. 1, ФИОМ, Скопје, 2006, 13-28; Г. КАЛАЈЦИЕВ, Какви полициски овластувања за Царинската управа, МРКПК, бр.1, 2006, 51-84.

36. Гучетиќ В., Рад и деловање Јавних тужалаштва 1945 до 1975 год., Тридесет година Јавнотужилачке организације, стр. 35;

37. Buzarovska, G., Koshevaliska, O.(2013): Digital evidence in criminal proceedings, Balkan Social Science Review, Vol.II, UGD, Stip;

38. Бужаровска Г. (2010); Истражни дејствија : Прирачник за практичари, Скопје, стр. 27;

39. Ѓуркова, О.(2010): Казнена постапка за коруптивни кривични дела во Римското право, Алфа 94 Скопје, Скопје;

40. Бојлке, В.(2009): Закон за кривична постапка, Датапонс, Скопје;

41. Fletcher, G., Sheppard, S. (2005): American law in Global context: The basics, Oxford University Press, New York;

42. Bellitto C.(2010); Role of the Public Prosecution Office in the criminal field, стр. 77;

43. Витларов Т., (2010) НОВАТА УЛОГА НА ЈАВНИОТ ОБВИНИТЕЛ ВО КАЗНЕНАТА ПОСТАПКА, Научна статија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип;

44. Бужаровска, Г. Мисоски, Б. (2009): Спогудување и медијација, ЗДРУЖЕНИЕ ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, стр.1-29;

45. Бужаровска, Г., Нанев, Л., Мисоски, Б. (2008): Компаративно истражување на решенијата за забрзување и поедноставување на казнената постапка, МРКК, бр. 1/2008;

46. Нича, Ј., Коневска, М., Кадиев, Д. (2013) „ Напредна обука за новиот

ЗКП МОДУЛ: 4 ЗАБРЗАНИ ПОСТАПКИ – Прирачник, Академија за судии и обвинители, Скопје, стр.31-40;

47. Siegismund, E. (2008): The Public Prosecution Office In Germany: Legal Status, Functions And Organization, 120th International Senior Seminar Visiting Experts' Papers, стр.59;

48. Schabas, W. (2004): An Introduction to the International Criminal Court, Cambridge University Press, Cambridge University Press, New York;

49. Newton, M. (2010): Criminal Justice – Crime Fighting and Crime Prevention, Chelsea House, New York;

50. Bantekas, I., Nash, S.(2003): Internacional criminal law – 2nd edition, Cavendish Publishing Limited, Great Britain;

51. Stefanou, C., Xanthaki, H. (2008): Towards a European criminal record, Cambridge University Press, New York;

52. Anderson, T., Schum, D., Twining, W. (2005): Analysis of Evidence – 2nd edition, Cambridge University Press, Cambridge;

53. THE ROLE OF PUBLIC PROSECUTION IN THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM Recommendation Rec(2000)19 Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 6 October 2000;

54. Hamilton, J. (2012): The Role of the Public Prosecutor in Upholding the Rule of Law, Director of Public Prosecutions, Ireland, стр.4;

55. Министерство за внатрешни работи (2012), Прирачник за Закон за кривична постапка;

56. Cane, P. (2006): Atiyah's Accidents, Compensation and the Law – 7th edition, Cambridge University Press, Cambridge;

57. Нанев Л.,(2013) Практикум по предметот Казнено процесно право,УГД, Штип.

58. Sands, P., Galizzi, P. (2006): Documents in European community Environmental law, Cambridge University Press, Cambridge;

59. Chalmers, D., Tomkins, A. (2007): European Union Public Law, Cambridge University Press, Cambridge;

60. Hutchinson, A. (2005): *Evolution and the Common Law*, Cambridge University Press, Cambridge;
61. Jacobs, L.(2004): *Pursuing Equal Opportunities - The Theory and Practice of Egalitarian Justice*, Cambridge University Press, Cambridge;
62. СИНДИКАТ НА РАБОТНИЦИТЕ ОД УПРАВАТА, ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ И ЗДРУЖЕНИЈАТА НА ГРАЃАНИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2014): ПРЕДЛОГ ЗАБЕЛЕШКИ НА ПРЕДЛОГ ЗАКОН ЗА ЈАВНООБВИНИТЕЛСКА СЛУЖБА;
63. Van Caenegem, R.(2004): *European Law in the past and the future - Unity and Diversity over Two Millennia*, Cambridge University Press, Cambridge;
64. Mayer, E. (2004): *Legitimacy and Law in the Roman world*, Cambridge University Press, Cambridge;
65. Morre P. (1996); *Position of the Public Prosecution Office str. 41. The role of the Public prosecution in a democtaric society*, Council of Europe;
66. Wiener, M. (2009): *An Empire on Trial - Race, Murder, and Justice under British Rule, 1870–1935*, Cambridge University Press, Cambridge;
67. Alexander, L., Ferzan, K.(2009): *Crime and Culpability - A Theory of Criminal Law*, Cambridge University Press, Cambridge;
68. Johanston, D. (2004): *Roman Law in context*, Cambridge University Press, Cambridge;
69. Stain, P. (1999): *Roman Law in European history*, Cambridge University Press, Cambridge;
70. Murphy, S. (2002): *United States Practice in International Law- Volume 1: 1999–2001*, Cambridge University Press, Cambridge;
71. Keal, P.(2003): *European Conquest and the Rights of Indigenous Peoples*, Cambridge University Press, Cambridge;
72. Sands, P.(2003): *From Nuremberg to The Hague - The Future of International Criminal Justice*, Cambridge University Press, Cambridge;
73. Edin, D.(2007): *Common Law theory*, Cambridge University Press, Cambridge;

74. Sangero, B.(2006): Self-Defence in Criminal Law, Hart Publishing, Portland;
75. Evans, C.(2010): Criminal Justice – Trials and Courts, Chelsea House, New York;
76. Summers, S.(2007): Fair Trials, Hart Publishing, Portland;
77. Smart, U.(2006): Criminal Justice, SAGE Publications Ltd, London;
78. Cryer, R., Friman, H., Robinson, D., Wilmshe, E.,(2007): An introduction to International Law and Procedure, Cambridge University Press, Cambridge;
79. Fletcher, G. (1998): Basic Concepts of Criminal Law, Oxford University Press, Oxford;
80. Камбовски, В. (2011): Казнено право – општ дел, Скопје;
81. Марјановиќ, Ѓ., Каневчев, М. (2010): Македонско кривично право – општ дел, Скопје;
82. Камбовски, В. (2011): Казнено право – посебен дел, Скопје;
83. Камбовски, В.(2009): Кривичен законик, Скопје;
84. Службен весник на РМ“ бр.15 (2005): [Закон за кривична постапка, Скопје](#);
85. Службен весник на РМ“ бр.150 (2010): Закон за кривична постапка, Скопје;
86. Службен весник на РМ“ бр.38 (2004): Закон за Јавно обвинителство, Скопје;
87. Службен весник на РМ“ бр.62 (2006): Закон за прекршоци, Скопје;
88. Матовски, Н., Бужаровска – Лажетиќ, Г., Калајчиев, Г. (2011): Казнено процесно право, Правен Факултет „Јустинијан I“, Скопје;
89. Матовски, Н. (2003): Казено процесно право, Правен Факултет „Јустинијан I“, Скопје;
90. Камбовски, В. (1998): Меѓународно казнено право, Просветно дело, Скопје;
91. Касезе, А. (2009): Меѓународно кривично право, просветно дело, Скопје;

92. Гучетиќ В., Место, функције и овлашчења Јавног тужилаштва по Уставу СФРЈ од 1974, Правни живот бр. 5/75;
93. <http://www.osce.org/skopje/78151>
94. <http://polis.osce.org/library/f/4100/3822/OSCE-MKD-TRN-4100-MK-3822>
95. <http://www.jpacademy.gov.mk/upload/PDF%20Files/Priracnik%20za%20modul%202%2011.04.2013.pdf>
96. <http://soros.org.mk/dokumenti/istrazuvanje-spogoduwanie-i-medijacija-07.06.pdf>
97. [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CGAQFjAG&url=https%3A%2F%2Fscholar.ugd.edu.mk%2Fvitlarov%2Ffiles%2Fnovata uloga na javniot obvinitel vo kaznenata postapka.doc&ei=BQr8UqKIOoPG4gTbr4DABQ&usq=AFQjCNGzOZ0CzdXbbxNMclDbDTLloh8OyQ&sig2=3DUVCzz6xmL9Oe0tWLi5ug&bvm=bv.61379712,bs.1,d.Yms&cad=rja](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CGAQFjAG&url=https%3A%2F%2Fscholar.ugd.edu.mk%2Fvitlarov%2Ffiles%2Fnovata%20uloga%20na%20javniot%20obvinitel%20vo%20kaznenata%20postapka.doc&ei=BQr8UqKIOoPG4gTbr4DABQ&usq=AFQjCNGzOZ0CzdXbbxNMclDbDTLloh8OyQ&sig2=3DUVCzz6xmL9Oe0tWLi5ug&bvm=bv.61379712,bs.1,d.Yms&cad=rja)

Law is a reason,
free from passion
- Aristotle